

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
ŠMP vmns 24-1 grupė

DANGUOLĖ SVIRSKIENĖ

UŽSIENIEČIŲ ŠVIETIMO IŠŠŪKIAI LIETUVOJE:
JONAVOS RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. Barbara Stankiewicz

VILNIUS

2025

SANTRAUKA

Darbo aktualumas. Pastaraisiais metais Lietuva susiduria su vis didėjančiais imigracijos srautais. Gausiausią grupę sudaro karo pabėgėliai iš Ukrainos, imigrantai, atvykę iš trečiųjų šalių ir grįžtantys iš emigracijos. Didėja būtinybė gerinti atvykusių į Lietuvą užsieniečių bei sugrįžusių su tėvais vaikų įtraukimą į šalies švietimo sistemą ir ugdymo įstaigas. Pritaikyti efektyvesnes integracijos priemones, sustiprinti pedagogų kompetencijas ir užtikrinti reikiamus finansinius bei materialinius resursus.

Tyrimo objektas. Imigrantų, reemigrantų, pabėgėlių vaikų ugdymo organizavimas.

Probleminiai klausimai:

1. Su kokiais iššūkiais susiduria mokyklos, integruojančios užsieniečius vaikus?
2. Kokios priemonės ir strategijos taikomos mokyklose, siekiant palengvinti užsieniečių vaikų ugdymą?

Tikslas: ištirti imigrantų, reemigrantų ir pabėgėlių švietimo iššūkius Jonavos rajono savivaldybėje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos švietimo sistemos situaciją ir pokyčius imigracijos kontekste.
2. Išnagrinėti gerąsias ugdymo organizavimo praktikas Europoje ir Lietuvoje.
3. Nustatyti pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduriama savivaldybės švietimo įstaigose dėl užsieniečių švietimo.
4. Identifikuoti gerąsias savivaldybės bendrojo ugdymo įstaigų praktikas, padedančias efektyviai integruoti atvykusius mokinius.

Darbo rezultatai. Tyrimo metu nustatyta, kad pagrindiniai ugdymo sistemos iššūkiai su kuriais susiduriama tirtose Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose yra skirtingų mokinių grupių (imigrantų, reemigrantų ir pabėgėlių) ugdymo suvienodinimas, kalbos barjeras, kultūriniai skirtumai, nepakankamas mokytojų pasirengimas, metodinių ir mokymo priemonių trūkumas, akcentuojamas mokinio padėjėjų poreikis. Išryškėjo ir veiksmingi sprendimai taikomi savivaldybės mokyklose: mokiniai ugdomi kartu su bendraamžiais, lietuvių kalbos mokymui skiriamos individualios arba grupinės konsultacijos, ugdymo turinys pritaikomas pagal mokinio gebėjimus, atvykusiam mokiniui skiriamas adaptacijos laikotarpis, teikiamos pagalbos mokiniui specialistų konsultacijos.

Raktiniai žodžiai: imigracija, imigrantas, užsienietis, pabėgėlis, švietimas, mokykla, iššūkiai, integracija, ugdymas.

SUMMARY

Keywords: immigration, immigrant, refugee, education, school, challenges, integration, education.

Relevance of the work. In recent years, Lithuania has been facing increasing immigration flows. The largest group consists of war refugees from Ukraine, immigrants arriving from third countries, and returnees from emigration. There is a growing need to improve the integration of foreigners who have arrived in Lithuania and children who have returned with their parents into the country's education system and educational institutions. More effective integration measures need to be implemented, teachers' competences need to be strengthened, and the necessary financial and material resources need to be secured.

Subject of the study. Organization of education for immigrant, reimmigrant, and refugee children.

Problematic issues:

1. What challenges do schools that integrate foreign children face?
2. What measures and strategies are used in schools to facilitate the education of foreign children?

Objective: to investigate the challenges of educating immigrants, returnees, and refugees in the Jonava district municipality.

Objectives:

1. To analyze the situation and changes in the Lithuanian education system in the context of immigration.
2. To examine good practices in the organization of education in European countries and Lithuania.
3. Identify the main challenges faced by municipal educational institutions regarding the education of foreign nationals.
4. Identify best practices in municipal general education institutions (schools) that help effectively integrate newly arrived students.

Results of the study. The study found that the main challenges facing the education system in the educational institutions surveyed in the Jonava district municipality are the standardization of education for different groups of students (immigrants, returnees, and refugees), language barriers, cultural differences, insufficient teacher training, a lack of methodological and teaching resources, and an emphasis on the need for student assistants. Effective solutions applied in municipal schools were also highlighted: students are educated together with their peers, individual

or group consultations are provided for Lithuanian language learning, the content of education is adapted to the student's abilities, a period of adaptation is provided for the newly arrived student, and specialist consultations are provided to assist the student.

Keywords: immigration, immigrant, refugee, education, school, challenges, integration, teaching.

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
SĄVOKOS	10
1. LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOS SITUACIJA IR POKYČIAI IMIGRACIJOS KONTEKSTE	11
1.1. Imigracijos statistika Lietuvoje.....	12
1.2. Užsieniečių integracijos politika Lietuvoje.....	16
1.3. Užsieniečių integracija į švietimo sistemą	18
1.4. Ugdymo sistemos iššūkiai	22
1.5. Integravimo į mokyklas praktika	27
1.6. Ukrainiečių vaikų ugdymas	30
2. TYRIMO METODOLOGIJA	33
3. JONAVOS RAJONO SAVIVALDYBĖS ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ PASIRENGIMAS PRIIMTI IMIGRANTŲ VAIKUS	37
3.1. Jonavos rajono savivaldybės švietimo kontekstas.....	37
3.2. Ugdymo organizavimas	40
3.3. Užsieniečių vaikų adaptacija mokykloje	48
3.4. Kalbos barjeras	52
3.5. Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija	55
3.6. Mokytojų pasirengimas ir profesinis tobulėjimas	58
3.7. Bendradarbiavimas su tėvais	61
3.8. Institucinė ir savivaldybės pagalba	66
3.9. Gerosios praktikos ir integracijos tobulinimas	67
IŠVADOS	71
REKOMENDACIJOS	73
ŠALTINIAI	74

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelių sąrašas

- 1 lentelė. Užsienio ir Ukrainos pilietybės mokiniai
- 2 lentelė. Gyventojų pokyčiai Lietuvoje
- 3 lentelė. Gimstamumo pokyčiai
- 4 lentelė. Užsieniečiai mokiniai
- 5 lentelė. Tyrimo instrumentas, skirtas direktoriaus pavaduotojams ugdymui
- 6 lentelė. Tyrimo instrumentas, skirtas mokytojui
- 7 lentelė. Informantų charakteristika
- 8 lentelė. Imigrantų mokinių pasiskirstymas Jonavos rajono savivaldybės mokyklose
- 9 lentelė. Ugdymo organizavimas
- 10 lentelė. Imigrantų vaikų adaptacija mokykloje
- 11 lentelė. Kalbos barjeras
- 12 lentelė. Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija
- 13 lentelė. Mokytojų pasirengimas ir profesinis tobulėjimas
- 14 lentelė. Bendradarbiavimas su tėvais
- 15 lentelė. Institucinė ir savivaldybės pagalba
- 16 lentelė. Gerosios praktikos ir integracijos tobulinimas

Paveikslų sąrašas

- 1 paveikslas. Emigracijos ir imigracijos srautų pokyčiai Lietuvoje
- 2 paveikslas. Atvykusių iš Ukrainos asmenų skaičius Lietuvoje
- 3 paveikslas. Magistro darbo tyrimo eiga
- 4 paveikslas. Empyrinio tyrimo atlikimo etapai

IVADAS

Dėl pastarųjų metų geopolitinių įvykių Lietuva, kaip Europos Sąjungos (toliau – ES) narė, susiduria su didėjančiais imigracijos srautais. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2025 m. pradžioje gyveno 217 988 užsieniečiai, sudarantys 7,52 proc. visų Lietuvos gyventojų. Lietuvos demografinę situaciją vis dar keičia priverstinė imigracija iš Ukrainos. Per visą Rusijos ir Ukrainos karo laikotarpį į Lietuvą atvyko 93 972 karo pabėgėliai iš Ukrainos. Pastaraisiais metais daugelis imigrantų, atvykusių į Lietuvą buvo savanoriški darbo migrantai iš trečiųjų šalių, todėl tokia situacija yra beprecedentė Lietuvos istorijoje. Trys didžiausios užsieniečių bendruomenės Lietuvoje: ukrainiečiai (77 080), baltarusiai (57 511) ir rusai (14 978). Pastebima tendencija, kad didėja ir grįžtančiųjų iš emigracijos skaičius. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2023 m. į Lietuvą grįžo apie 17 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių ir lietuvių kilmės asmenų. Grįžtančių lietuvių 2023 m. dalis sudarė 25 proc. ES piliečių dalis sumažėjo iki 1 %, o piliečių iš ne ES dalis siekė net 74 %. Didžiausia užsieniečių dalis buvo iš Ukrainos ir Baltarusijos (apie 40 % imigrantų).

Į Lietuvą atvykusiems/sugrįžusiems suaugusiems žmonėms tenka spręsti įvairias ekonomines, adaptacijos ir socializacijos problemas. Su tėvais atvyksta ir mokyklinio amžiaus vaikai, kuriems problema tampa – integracija į Lietuvos švietimo įstaigas. Atvykę mokiniai pasižymi skirtingomis migracijos patirtimis, kalbiniais gebėjimais ir sociokultūriniu kontekstu. Lietuvoje, šių mokinių ugdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, jie įvardijami kaip užsieniečiai. Toks teisinis apibrėžimas leidžia formaliai reglamentuoti atvykusių mokinių ugdymo proceso organizavimą.

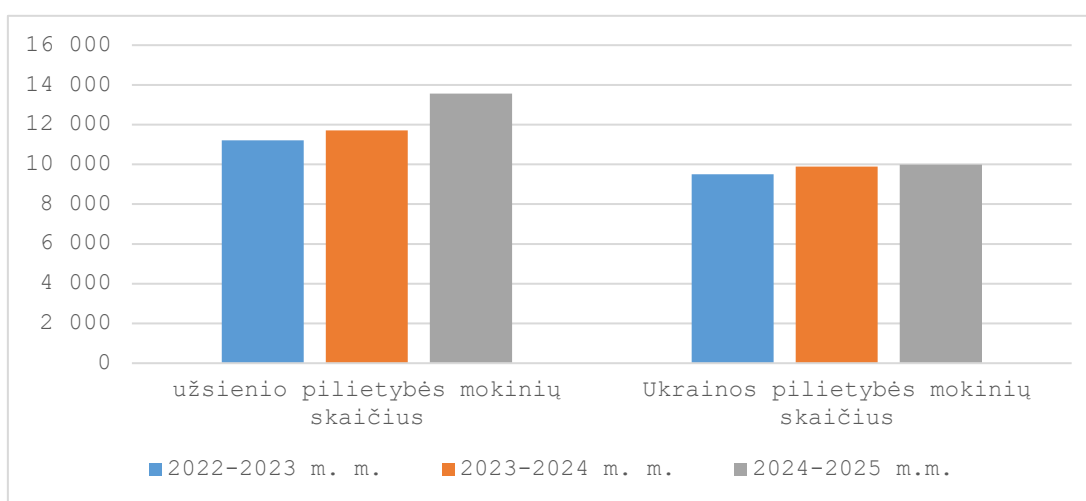
Reikia pastebėti, kad analizuojant mokyklinio amžiaus mokinių imigraciją, trūksta statistinių duomenų, kurie leistų stebėti imigracijos pokyčius švietimo srityje. Nėra nuoseklaus duomenų rinkimo, leidžiančio analizuoti, kaip užsieniečiams sekasi integruotis į Lietuvos švietimo sistemą. Bendrojo lavinimo mokyklose užsieniečių mokinių skaičiaus pokyčiai yra svarbūs, siekiant stebėti ir užtikrinti šių vaikų integraciją, nustatyti ir spręsti problemas, ypač atsižvelgiant į pastaraisiais metais didėjantį į Lietuvą atvykstančių užsieniečių skaičių. Šie duomenys yra prieinami tik Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS).

Atsižvelgiant į bendras imigracijos tendencijas Lietuvoje ir didėjantį atvykusių vaikų skaičių bendrojo ugdymo mokyklose, tikslinga šiuos procesus analizuoti ir savivaldybių lygmeniu. Viena iš savivaldybių, kurioje stebimi ryškūs imigracijos ir mokinių skaičiaus kaitos procesai, yra Jonavos rajono savivaldybė. 2024 m. Jonavos rajono savivaldybėje gyveno 1031 užsienio pilietis, iš jų – 14,26 proc. mokyklinio amžiaus vaikai. Remiantis ŠVIS duomenimis, 2024-2025 m. m. Jonavos rajono savivaldybėje mokėsi 4618 mokinių. Užsieniečiai sudarė 3,18 proc. visų savivaldybės mokinių

skaičiaus. 2024-2025 m. m. rajone veikė 19 ugdymo įstaigų: 2 gimnazijos, 2 pagrindinės mokyklos, 3 mokyklos-daugiafunkciai centrai, 4 progimnazijos, 2 pradinės mokyklos, 6 ikimokyklinio ugdymo įstaigos.

Lietuvoje 2024-2025 m. m. mokėsi 15 350 užsieniečių tautybės mokinių, kurie sudarė 4,28 proc. visų mokinių bendrojo ugdymo mokyklose, iš jų 9 994 – ukrainiečių tautybės mokiniai. Toliau pateiktoje lentelėje matyti, kaip per pastaruosius trejus mokslo metus Lietuvoje padidėjo užsieniečių ir ukrainiečių tautybės mokinių skaičius. Didžiausias jų skaičius mokosi 5-10 (gimnazijos I-II) klasėse.

I lentelė. Užsienio ir Ukrainos pilietybės mokiniai

Duomenų šaltinis: rsvs3.emokykla.lt

Užsieniečių mokinių integracija į Lietuvos švietimo sistemą yra didelis iššūkis, o klausimas, kaip juos veiksmingai integruoti į šalies švietimo sistemą, tampa vis aktualesnis. Mokiniai turi daugiau galimybių išnaudoti savo potencialą, jei sėkmingai integruojasi į švietimo sistemą akademinio, emocinio ir socialinio požiūriu. Tačiau tarptautinėse ataskaitose pažymima, kad vaikai, turintys tiesioginės migracijos patirties, susiduria su daugeliu iššūkių, kurie turi įtakos jų mokymosi sėkmei (Eurydice, 2019). Auga poreikis tobulinti užsieniečių ir grįžtančių Lietuvos piliečių vaikų integraciją į Lietuvos švietimo sistemą. Reikia pritaikyti veiksmingas integracijos priemones, tobulinti mokytojų turimas kompetencijas, užtikrinti reikalingus finansinius ir materialinius išteklius.

Užsieniečių vaikų švietimo ir integracijos problematika nagrinėjama užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbuose. Imigrantų mokinių integracijos politikos principus analizavo Gornik (2020), sėkmingos integracijos švietime problematiką – Telsač, Karagöz, Telsač (2022), švietimo sistemos pasirengimą priimti grįžtančius vaikus, reemigrantų vaikų integracijos gerinimo procesus nagrinėjo Bagdonaitė (2020), iš emigracijos grįžusių vaikų mokymosi problemas – Dičienė, Bartuševičienė (2022), pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos prioritetų pasirinkimą imigracijos

kontekste – Bečys, Kvieskienė (2023). Mokslinių darbų padaugėjo prasidėjus Rusijos – Ukrainos karui, kuomet į Lietuvą plūstelėjo didelis pabėgėlių skaičius.

IOM Lietuva ir Vytauto Didžiojo universitetas 2022 m. atliko tyrimą „Ukrainiečių šeimų integracijos iššūkiai, lūkesčiai, socialinė – emocinė savijauta“. Atliktame tyrime išanalizuota ukrainiečių vaikų socializacija, barjerai ir esantys trikdžiai.

2022 m. išleistame „Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių apraše“ (Jakavonytė-Staškuvienė, Kuktienė, Kuolienė, Stankutė-Matė) išskiriami tokie ugdymo sistemos iššūkiai: labai skirtingas atvykusių vaikų lietuvių kalbos gebėjimų lygis, integracijos procesas vyksta individualiai, pagal kiekvienos mokyklos vidaus tvarkos susitarimus. Vis dar pasitaiko mokyklų, kuriose šitie vaikai ugdomi, jų neišskiriant ir nesuteikiant jokių papildomų adaptacijos sąlygų.

2024 m. Britų tarybos iniciatyva, bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universitetu ir Lenkijos institutu Vilniuje, parengtas dokumentas „Įgalinantis švietimas: įtraukios daugiakultūrės aplinkos plėtojimas bendrajame ugdyme“. Jame nagrinėjami šiuolaikinei švietimo sistemai išskylantys iššūkiai, kuriuos lemia augantys imigracijos mastai ir į Lietuvą atvykstančių mokinių įtraukimas į ugdymo procesą. Dokumente sistemingai apžvelgiamos šios srities stiprybės ir problemos, išskirti bei aptarti diskusijų metu išryškėję konceptualūs akcentai ir pagrindiniai teiginiai.

Išanalizavus Lietuvoje atliktų tyrimų medžiagą galima teigti, kad Lietuvos švietimo sistema susiduria su įvairiais iššūkiais, integruodama užsieniečius vaikus. Svarbiausi iššūkiai yra šie: skirtingos ugdymo programos ir vertinimas, kalbos barjeras, per mažas dėmesys individualizuotam ugdymui, pagalbos, reikalingos mokytojams, trūkumas, psichologinių ir pedagoginių žinių trūkumas, lygių galimybių, užtikrinančių imigrantų mokinių kalbinę ir kultūrinę integraciją, trūkumas, kultūriniai skirtumai, nacionalinių gairių ir koordinuotos pagalbos trūkumas, mokymo priemonių mokyti(s) lietuvių, kaip užsienio kalbos, trūkumas.

Tyrimo objektas. Imigrantų, reemigrantų, pabėgėlių vaikų ugdymo organizavimas ir su juo susiję iššūkiai Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose.

Probleminiai klausimai:

1. Su kokiais iššūkiais susiduria mokyklos, integruojančios užsieniečius vaikus?
2. Kokios priemonės ir strategijos taikomos mokyklose, siekiant palengvinti užsieniečių vaikų ugdymą?

Tikslas: ištirti imigrantų, reemigrantų ir pabėgėlių švietimo iššūkius Jonavos rajono savivaldybėje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos švietimo sistemos situaciją ir pokyčius imigracijos kontekste.

2. Išnagrinėti gerąsias ugdymo organizavimo praktikas Europos valstybėse ir Lietuvoje.

3. Nustatyti pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduriama Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose.

4. Identifikuoti gerąsias savivaldybės mokyklų praktikas, padedančias efektyviai integruoti atvykusius mokinius.

Tyrimo metodologija. Siekiant darbo tikslo, atliekama statistinių duomenų, mokslinės literatūros analizė, nagrinėjami naujausi imigrantų švietimą reglamentuojantys teisės aktai ir dokumentai, atliktų empirinių tyrimų analizė, identifikuojamos gerosios Jonavos rajono savivaldybės mokyklų praktikos, padedančios efektyviai integruoti atvykusius mokinius ir suformuluotos rekomendacijos, kurios galėtų prisidėti prie sklandesnės imigrantų integracijos Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose.

Magistro darbo „Imigrantų švietimo iššūkiai Lietuvoje. Jonavos rajono savivaldybės atvejis“ problematikai nagrinėti pasirinktas kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu, vykdomas numatytomis temomis ir klausimais.

SAVOKOS

Migracija suvokiama kaip asmens persikėlimas per valstybės sieną (tarptautinė migracija) arba šalies viduje, kada gyvenamoji vieta pakeičiama laikotarpiui, ilgesniam nei vieneri metai. Šitam judėjimui neturi įtakos nei savanoriškumo, nei teisėtumo aspektai (<https://www.emn.lt/irasai/terminu-zodynas>).

Migrantu laikomas asmuo, daugiau nei metus gyvenantis kitoje valstybėje, nei ta, kurios pilietybę jis turi. Apibrėžtis taikoma nepriklausomai nuo išvykimo priežasčių ar teisinio statuso (<https://www.emn.lt/irasai/terminu-zodynas>).

Imigrantas – asmuo (valstybės pilietis ar užsienietis), atvykstantis į kitą šalį ketindamas joje pasilikti ilgiau negu vienerius metus. Šitai kategorijai priskiriami ir mokyklinio amžiaus (6–18 metų) vaikai, atvykstantys į Lietuvą kartu su tėvais ar globėjais (<https://www.emn.lt/irasai/terminu-zodynas>).

Pabėgėliu laikomas žmogus, kuris dėl pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, pilietybės, politinių įsitikinimų ar priklausymo konkrečiai socialinei grupei negali ar bijo naudotis savo valstybės apsauga ir dėl to yra už jos ribų. Šitas apibrėžimas taikomas asmenims be pilietybės, kurie dėl tų pačių priežasčių negali ar nenori grįžti į ankstesnę nuolatinę gyvenamąją vietą. Į šią grupę įtraukiami kartu su tėvais (globėjais) į Lietuvą atvykę 6–18 metų vaikai (<https://www.emn.lt/irasai/terminu-zodynas>).

Reemigrantas – asmuo, sugrįžęs į tėvynę iš emigracijos. Mokyklinio amžiaus (6-18 metų) vaikas su tėvais (globėjais) sugrįžęs į Lietuvą (<https://vlkk.lt>).

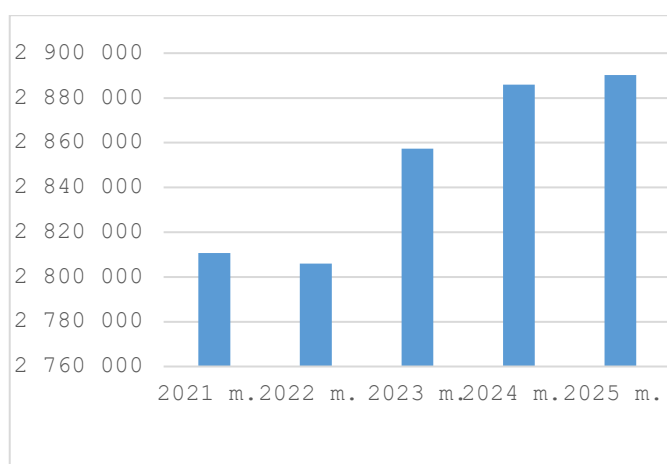
1. LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOS SITUACIJA IR POKYČIAI IMIGRACIJOS KONTEKSTE

1.1. Imigracijos statistika Lietuvoje

Šiuolaikinė pasaulio ekonominė sistema, globalizacija ir integracija skatina žmonių judėjimą. Globalizacijos procesai lėmė migracijos didėjimą visame pasaulyje ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Apskritai migraciją galima suprasti kaip kolektyvinį judėjimą ir persikėlimą iš kilmės šalies į kitą, siekiant geresnių ekonominių, socialinių ir politinių gyvenimo sąlygų (Čepeliauskaitė, 2018). Migracijos istorija sutampa su žmonijos istorija. Bendro migracijos apibūdinimo ar apibrėžimo nėra, nes tai sudėtingas socialinis, ekonominis, kultūrinis ir demografinis reiškinys (Karaša, Čiegis, 2020). Todėl gyventojų migracija dažniausiai suprantama kaip žmonių judėjimas per administracines ir valstybines sienas. Migraciją lemia individualūs, nacionaliniai ar globalūs kontekstiniai veiksniai (Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022).

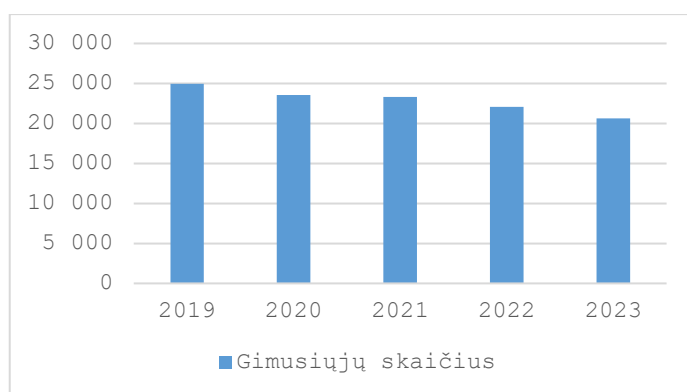
Pastaruosius penkerius metus Lietuvoje stebimas gyventojų skaičiaus augimas (2 lentelė), tačiau analizuojant gimstamumo pokyčius Lietuvoje matome, kad gyventojų gimstamumas kasmet mažėja (3 lentelė). Gyventojų skaičius Lietuvoje dėl natūralios gyventojų kaitos (gimusių ir mirusių asmenų skaičiaus skirtumo) sumažėjo 18 300, o dėl tarptautinės migracijos (neto) (imigrantų ir emigrantų skaičiaus skirtumo) išaugo 72 372.

2 lentelė. Gyventojų skaičiaus pokyčiai Lietuvoje.

Šaltinis. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>

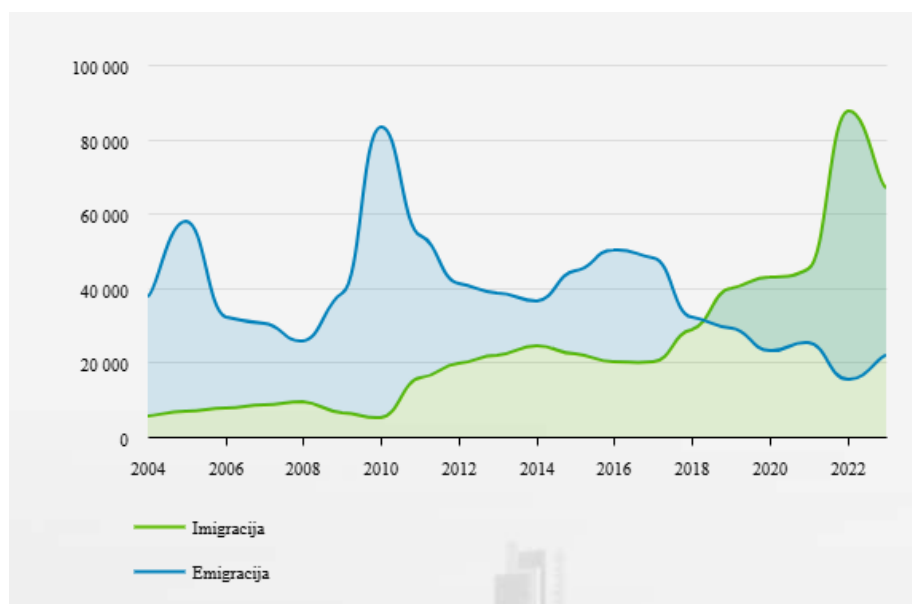
3 lentelė. Gimstamumo pokyčiai Lietuvoje

Šaltinis. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>

Įvairūs netikėtai regioną sukrėtę geopolitiniai įvykiai, imigracijos ir reemigracijos procesai lėmė smarkiai išaugusį į Lietuvą atvykstančių užsieniečių skaičių. Lietuvos migracijos politikai jis tapo iššūkiu. Lietuvos valstybės ateities vizijoje „Lietuva 2050“ teigiama, kad „dėl klimato kaitos pasaulio ekonomika augs lėčiau, didės nelygybė, sumažės aprūpinimas maistu, daugės priverstinės migracijos“.

Oficialios pateiktos statistikos duomenimis, jau penktus metus iš eilės fiksuojama teigiama mūsų šalies piliečių neto tarptautinė migracija, kas gali reikšti, jog kasmet į Lietuvą grįžta daugiau jos piliečių negu išvyksta gyventi į užsienį (1 paveikslas). Lietuva iš emigracijos problemų kamuojamos šalies tapo šalimi, susiduriančia su imigracijos iššūkiais.

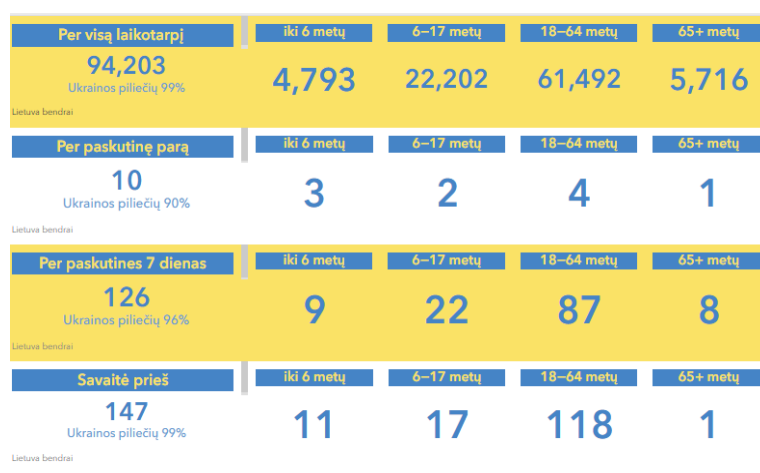
1 pav. Emigracijos ir imigracijos srautų pokyčiai Lietuvoje.

Šaltinis <https://123.emn.lt/#migracijos-tendencijos> (žiūrėta 2025-03-24)

Europos migracijos tinklo (EMT) Lietuvoje duomenimis, didžiąją dalį šalies imigrantų (vidutiniškai apie 82 proc.) daugelį metų sudarė grįžtantys lietuviai. Likusi dalis sudaryta iš ES (3 %) ir ne ES piliečių (15 %). Nuo 2017 m. ši tendencija pradėjo kisti. Grįžtančių lietuvių 2023 m. dalis

sudarė 25 proc. ES piliečių dalis sumažėjo iki 1 %, o piliečių iš ne ES dalis siekė net 74 %. Didžiausia užsieniečių dalis buvo iš Ukrainos ir Baltarusijos (apie 40 % imigrantų).

Migracijos departamento duomenimis, 2024 m. į Lietuvą atvyko 18 934 piliečiai. Šalių, iš kurių lietuviai dažniausiai nusprendžia grįžti į tėvynę, trejetukas nuo 2019 m. nepasikeitė. Daugiausia Lietuvos Respublikos piliečių 2024 m. grįžo iš Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (6 581), Norvegijos (2 064) ir Vokietijos (1 439). Ukrainiečių bendruomenė išlieka didžiausia Lietuvoje, tačiau jos narių skaičius sumažėjo nuo 86,3 tūkst. 2024 m. pradžioje iki 77 tūkst. 2025 m. pradžioje daugiau nei pusė ukrainiečių – 42 tūkst. yra karo pabėgėliai, pabėgę nuo Rusijos agresijos ir besinaudojantys Laikinosios apsaugos mechanizmu (LAM) mūsų šalyje. Per visą 2022-2024 m. laikotarpį iš Ukrainos atvyko 94 203 asmenys (2 paveikslas).

2 paveikslas. Atvykusių iš Ukrainos asmenų skaičius Lietuvoje

Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards> (žiūrėta 2025-03-24)

Užsieniečių integracijos politika reikšminga politinių diskusijų tema ir, tikėtina, jog tokia išliks ir ateityje. Kaip ir daugumoje Europos valstybių, kokybiška imigrantų integracija į socialinį, ekonominį šalies gyvenimą – pagrindinė sprendimo alternatyva, siekiant Lietuvoje sukurti atsvarą senėjančios visuomenės ir emigracijos problemoms (Čepeliauskaitė, 2018). Imigracijos procesas, ypač Lietuvoje, nepakankamai analizuojamas teoriniu požiūriu, trūksta informacijos, nors statistiniai duomenys rodo, kad imigracijos srautai į Lietuvą didėja. Dažniausios imigracijos į Lietuvą iš trečiųjų šalių priežastys yra darbas, rečiau - mokslas ar studijos, šeimos susijungimas. Žinoma, pasitaiko ir kitų atvykimo priežasčių - pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai (Kirelienė, 2020). Pabėgėlių srautai žmonijai žinomi jau tūkstančius metų, tačiau jie vis dar kelia emocijas, galbūt todėl, kad sprendimą rinktis pabėgėlio kelią dažniausiai lemia išoriniai veiksniai, susiję su persekiojimu, karu ir grėsme gyvybei. Todėl sąvoka „pabėgėlis“ dažnai siejama su asmeniu, patyrusiu trauminių išgyvenimų (Nazaruk, Budnyk, Ruszkowska, Dąbrowska, Sokołowska, & Tkachuk, 2024).

Kartu su tėvais keliauja ir mokyklinio amžiaus vaikai, kuriems integracija į Lietuvos mokyklas yra didelė problema. Mokykla – pirmoji socialinė ir institucinė erdvė, kurioje imigrantų vaikai įsitraukia į kultūrinę adaptaciją (Aydin & Aaron, Perzigian, 2013).

Švietimo tinklo „Eurydice“ ataskaitoje „Mokinių migrantų integracija Europos mokyklose“ (2019 m.) vaikai ir jaunuoliai migrantai skirstomi į tris grupes: naujai atvykusieji (pirmoji karta) – vaikai ir jaunuoliai, kurie turi tiesioginės migracijos patirties, gimę kitoje šalyje negu ta, kurioje jie ir abu jų tėvai gyvena; antrosios kartos - vaikai ir jaunuoliai, gimę šalyje, kurioje jie dabar gyvena, ir kurių vienas arba abu tėvai gimę kitoje šalyje negu jų dabartinė kilmės šalis (t. y. tėvai pirmosios kartos migrantai); grįžusių migrantų vaikai ir jaunuoliai, buvę migrantai kitoje šalyje ir grįžtantys į savo pilietybės šalį. Analizuodami dabartinę imigrantų populiacijos sudėtį, matome, kad ją sudaro pabėgėliai iš Ukrainos, reemigrantai ir imigrantai – atvykę iš trečiųjų šalių.

Analizuojant dokumentus ir mokslinius straipsnius susiduriama su skirtingomis sąvokomis, kuriomis apibūdinami atvykę ir/ar grįžę iš užsienio asmenys.

Bagdonaitė (2020) atliktame tyrime teigia, jog sugrįžęs vaikas mokyklinio amžiaus asmuo (nuo šešių iki devyniolikos metų). Jo tėvai ar vienas iš jų yra lietuvis (-ė) ir gimęs ar augęs užsienio šalyje ir ten išbuvęs ilgiau negu vienus metus, bei kuris atvyko/ grįžo į Lietuvą gyventi su tėvais ar be jų.

Imigrantas vaikas – vaikas, gimęs kitoje šalyje, nei jo tėvai ar seneliai (Čėsniėnė & Slušniėnė, 2023).

Atvykusių į Lietuvą mokyklinio amžiaus vaikų švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir dokumentuose atvykę asmenys dažniausiai vadinami užsieniečiais (užsienietis – asmuo, ne LR pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar jokios neturi (LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004)).

LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijos interneto puslapyje pateikiama informacija „Grįžtantiesiems į Lietuvą“, kurioje atvykstantis asmuo vadinamas „Vaikas, grįžęs iš užsienio“. Iš Ukrainos atvykę asmenys visą informaciją apie švietimą Lietuvoje lietuvių ir ukrainiečių kalba gali rasti skiltyje „Informacija ukrainiečiams apie švietimą“, atvykę mokiniai vadinami „ukrainiečių vaikai“.

2023-2024 ir 2024-2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 10 priede atvykstantys asmenys įvardijami kaip „užsieniečiai“. Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos apraše vartojamas terminas „iš užsienio atvykęs asmuo“. Nacionalinės švietimo agentūros elektroniniame leidinyje „Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių aprašas“

išskirtos dvi kategorijos – „grįžę LR piliečiai“ ir „užsieniečiai“. Atvykę ir Ukrainos vaikai dažniausiai vadinami „ukrainiečiais“, „ukrainiečių pabėgėlių vaikais“ (Klimčiauskaitė-Janavičienė, 2023).

Švietimo valdymo informacinės sistemos „1 – mokykla“ ataskaitoje informacija apie atvykusius mokinius randama skiltyje „Mokiniai užsieniečiai“.

Lietuvoje, atvykusiųjų mokinių ugdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, visi jie įvardijami kaip užsieniečiai. Toks teisinis apibrėžimas leidžia formaliai reglamentuoti atvykusių mokinių ugdymo proceso organizavimą. Todėl ir aš savo darbe vartoju sąvoką „užsienietis“.

Analizuojant mokyklinio amžiaus mokinių imigraciją, trūksta statistinių duomenų, leidžiančių stebėti ilgalaikę imigrantų integraciją švietimo srityje. Nėra nuoseklaus duomenų rinkimo, kuris padėtų analizuoti, kaip užsieniečiams sekasi integruotis į Lietuvos švietimo sistemą. Užsieniečių mokinių bendrojo ugdymo statistika svarbi, siekiant stebėti ir užtikrinti šitų vaikų integraciją, identifikuoti galimus iššūkius ir juos išspręsti, ypač per pastaruosius metus išaugusį į Lietuvą atvykstančių užsieniečių skaičių. Šitie duomenys pateikiami tik Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS). Remiantis ŠVIS duomenimis, matome didėjančius užsieniečių vaikų skaičius (4 lentelė).

4 lentelė. Užsieniečiai mokiniai. Šaltinis. Švis.smm.lt

Klasės	Mokslo metai			
	2021-2022	2022-2023	2023-2024	2024-2025
Priešmokyklinio ugdymo grupės	89	304	308	431
1-4 klasės	725	4103	4053	4507
5-10 (gimn. I-II) klasės	981	5948	6485	9260
11-12 (gimn. III-IV) klasės	208	645	671	1152
Iš viso	2003	11000	11517	15350

Iš pateiktos lentelės matome, kad užsieniečių vaikų skaičius Lietuvos mokyklose kasmet didėja. Didžiausias jų skaičius mokosi 5-10 (gimnazijos I-II) klasėse. 2024-2025 m. m. užsieniečių mokinių skaičius sudarė 4,28 proc. bendrojo ugdymo mokinių skaičiaus.

1.2. Užsieniečių integracijos politika Lietuvoje

Migracija ir integracija – daugiausiai iššūkių keliantys viešosios politikos klausimai. Bet kokia į vaikus orientuota politika turi būti nukreipta į pagrindinių vaiko teisių, ypač teisės būti išklaustytiems ir išreikšti savo nuomonę, užtikrinimą (Gornik, 2020).

Už sėkmingą migrantų integraciją atsakingos visos ES valstybės narės. Migrantų kilmės vaikų ir jaunuolių švietimo klausimus nacionaliniu ir tarptautiniu mastu remia Migrantų švietimo

politikos tinklas SIRIUS. Šitas tinklas vienija migrantus, pabėgėlius ir mokslininkus, politikos formuotojus bei švietimo specialistus. Jo veikla iš dalies finansuojama Europos Komisijos.

Lietuvos Respublikos devynioliktosios (2024) ir dvidešimtosios vyriausybių (2025) programose akcentuojama sėkminga grįžusių vaikų integracija, bet nieko nekalbama apie atvykusių vaikų integraciją.

Europos politikos gairėse (2022) yra pristatomas MiCREATE (Migrantų vaikai ir bendruomenės besikeičiančioje Europoje) projekto tyrimas, kuriame apibendrinamos politikams skirtos išvados ir rekomendacijos dėl imigrantų vaikų integracijos į švietimo sistemą. Tyrimo išvadose akcentuojama, kad vis dar egzistuoja atotrūkis tarp ES principų, esamų gerųjų praktikų, rekomendacijų, ir to, kaip ES narės valstybės įgyvendina imigrantų vaikų integraciją. Dažnai integracijos sėkme laikomas kalbos mokėjimas, imigrantų vaikų akademiniai pasiekimai, bet ne vaiko emocinė gerovė, saugumas. Neatsižvelgiama į migrantų vaikų nuomones, patirtis, poreikius. Vyrauja klaidinga nuomonė, kad vaiko sėkmė mokykloje ir jo akademiniai pasiekimai yra sėkmingos integracijos ir gerovės bei ateities garantas (Gornik, 2020).

Švietimo sistemoje vis dar trūksta nuoseklių integracijos pagrindų. Priimančiosios bendruomenės vaidina svarbų vaidmenį imigrantų grupių patirtyse konkrečioje šalyje ir daro įtaką galimai integracijos sėkmei. Be to, palanki aplinka ir priėmimas yra ypač svarbūs imigrantų sėkmei ir gerovei (Jalusic, Bajt, 2020). Mokyklos paliktos pačios spręsti su integracija susijusius iššūkius. Didžiausias dėmesys kalbant apie vaikų integraciją skiriamas kalbų mokymuisi, bet vis dar nesilaikoma ES pasiekto susitarimo, kad „integracija nėra asimiliacija, bet dvipusis procesas“. Kalbiniai ir kultūriniai skirtumai nėra trūkumas, jie gali praturtinti mokyklų bendruomenes. Jalusic ir Bajt (2020) teigia, kad „egzistuoja atotrūkis tarp viešosios nuomonės, politikos ir diskursų, formuluojamų ES ir nacionaliniu lygmeniu. Šis atotrūkis parodo, kad viešąją politiką veikia ne viešoji nuomonė, o nusistovėjusios teisinės ir politinės „krizės“, kartu su žiniasklaidos priemonėmis, kurios daro didelę įtaką daugumos gyventojų suvokimui apie imigrantų teises ir jų integracijos perspektyvas“.

2025 m. kovo-rugsėjo mėnesiais LR Vyriausybės kanceliarija įgyvendino projektą „Ateities iššūkiams parengto užsieniečių integracijos strateginio valdymo modelio kūrimas“. Jo pagrindu parengtos migrantų integracijos politikos gairės. Dokumente pabrėžiama, jog esama Lietuvos integracijos sistema – fragmentuota, trūksta veiksmingo institucijų koordinavimo, aiškiai apibrėžtų atsakomybių, sistemingo duomenų naudojimo ir susiduriama su visuomenės nuostatų keliamais sunkumais. Taip pat nurodyta, jog integracijos politika dažniau reaguoja į iškilusias situacijas, o ne veikia iš anksto planuodama ir remdamasi ilgalaikėmis įžvalgomis. Nacionalinėje ateities vizijoje „Lietuva 2050“ migracija ir integracija sietinos su šalies demografiniu atsparumu,

ekonomine plėtra, visuomenės įvairovė bei įtrauktimi, akcentuojant poreikį formuoti pažangią ir į ateitį orientuotą migracijos politiką.

1.3. Užsieniečių integracija į švietimo sistemą

Švietimui tenka svarbus vaidmuo užtikrinant sėkmingą imigrantų integraciją. Siekiant patenkinti bet kokio amžiaus besimokančiųjų migrantų vaikų poreikius, būtinos tikslinės priemonės ir daugiau lankstumo ankstyvojo bei pagrindinio ugdymo etapuose, taip pat visuose mokymosi visą gyvenimą lygiuose.

Teisė į švietimą, kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių, yra įtvirtinta daugelyje tarptautinių sutarčių. Remiantis atskirų šalių nacionalinių teisės aktų nuostatomis, įgyvendinamos valstybės finansuojamos pradinės integracijos programos imigrantams ir pabėgėlių statusą turintiems asmenims. Jų pagrindu organizuojami valstybinės kalbos kursai ir suteikiama individuali pagalba bendrojo ugdymo mokyklose, siekiant padėti naujiems mokiniams išmokti nacionalinę kalbą ir įsitraukti į bendrą visų dalykų mokymosi procesą.

LR Švietimo įstatyme įtvirtinta nuostata, jog mokytis – prigimtine kiekvieno žmogaus teisė. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (1948) 26 straipsnyje nurodoma, jog kiekvienas žmogus turi teisę į mokslą, o pradinio ir pagrindinio ugdymo pakopos turi būti nemokamos. Europos Komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui (2016) pabrėžiama, jog švietimas ir mokymas – vienos veiksmingiausių integracijos priemonių, o mokytis turi teisę visi vaikai, nepriklausomai nuo lyties.

Kiekvienas LR pilietis, užsienietis, kuris turi teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją. (LR švietimo įstatymo 24 straipsnis).

Migracija turi daugialypę struktūrą, kuri savo rezultatais ir poveikiu daro didelį poveikį visuomenei. Dėl šio poveikio kyla didelių prisitaikymo problemų migruojančioje šalyje. Švietimas yra nepakeičiamas tiltas socialinės sanglaudos ir integracijos požiūriu. Migrantų vaikų gaunamas išsilavinimas yra ne tik vienpusiškai susijęs su jų individualiu vystymusi, bet ir atlieka didelį vaidmenį imigrantų šeimoms prisitaikant ir integruojantis į visuomenę. Kalbant apie migrantų vaikų mokymąsi, jie paprastai susiduria su vietinės kalbos mokymosi ir (arba) mokymo ir veiksmingų bendravimo įgūdžių ugdymo problemomis. Jei reikėtų įvertinti pagrindines švietimo problemas, susijusias su imigrantų šeimų vaikais, tai jos yra šios: kalbos problemos, tinkamos mokymosi aplinkos trūkumas, švietimo orientavimo ir konsultavimo, paramos šeimai trūkumas (Telsač, Karagöz, Telsač, 2022).

Iš emigracijos grįžusių vaikų ugdymo problematika aktuali tiek Europos sąjungos šalyse, tiek ir Lietuvoje. Iš emigracijos atvykusiems mokiniams tenka prisitaikyti prie nuolatinio

lietuvių kalbos vartojimo, bendravimo su bendraklasiais, mokytojų, naujos mokyklos reikalavimų ir mokymosi krūvio (Dičienė, Bartuševičienė, 2022).

Užsieniečių mokinių integracija į Lietuvos švietimo sistemą – didelis iššūkis. Dėl šios priežasties vis aktualesniu tampa klausimas, kaip veiksmingai integruoti mokinius į šalies švietimo sistemą. Didėja poreikis gerinti užsieniečių ir grįžusių į Lietuvą vaikų integraciją į Lietuvos švietimo sistemą - pritaikyti efektyvias integracijos priemones, tobulinti mokytojų turimas kompetencijas, užtikrinti reikalingus finansinius ir materialinius išteklius. Tinkamas švietimo sistemos pasirengimas priimti grįžtančius užsieniečius leidžia sėkmingai integruoti grįžtančius užsieniečių vaikus, kurti ilgalaikę pridėtinę vertę valstybei (Bagdonaitė, 2020).

Į Lietuvą atvykusių užsieniečių vaikų sėkmingos integracijos bendrojo ugdymo mokyklose skatinimas – aktuali šalies švietimo politikos dalis. Lietuvoje priimti teisės aktai ir rekomendacijos, padedantys integruoti mokinius migrantus:

- ✓ 2021–2030 m. Švietimo plėtros programoje vienas iš numatytų uždavinių: „Pritaikyti švietimo sistemą sklandžiai reemigravusių Lietuvos piliečių ir atvykusių užsieniečių integracijai bei gerinti sąlygas besimokančiųjų judumui“.
- ✓ LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2025-2027 m. strateginiame veiklos plane numatyta priemonė „Integruoti migrantus ir tautines mažumas į Lietuvos švietimo sistemą“;
- ✓ LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu patvirtintas „Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašas“ (2005 m. ir vėlesni jo pakeitimai) nustato iš užsienio atvykusių mokinių priėmimo ir jų paskirstymo į klases tvarką;
- ✓ 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 10 priede nustatyta „Užsieniečių, turinčių teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvoje, ugdymo organizavimo tvarka“. Šitame dokumente detalizuota ugdymo proceso organizavimo tvarka bendrosios paskirties ir išlyginamosiose klasėse;
- ✓ 2022 m. Nacionalinė švietimo agentūra parengė ir išleido elektroninį leidinį „Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių aprašas“. Jo autorės – D. Jakavonytė-Staškuvienė, R. Kuktienė, I. Kuolienė ir K. Stankutė-Matė. Leidinyje aptarta Lietuvos mokyklų praktika, kurioje grįžusių LR piliečių ugdymas vykdomas sklandžiai ir

kokybiškai, išanalizuoti atvykusių mokinių ugdymo organizavimo ypatumai ir pritaikyti ugdymo modeliai.

Tarptautinės migracijos organizacijos biuro Lietuvoje (IOM Lietuva) 2021 m. atliktame tyrime, analizuojant nepilnamečių vaikų integraciją Lietuvoje, apklaustieji dažniausiai nuogąstavo: ar gaus reikalingą paramą iš pedagogų bei socialinių darbuotojų, dėl sėkmingos adaptacijos ir ar sugebės prisitaikyti prie lietuviškos mokymo programos (po 35 proc. apklaustųjų).

Didėjant į Lietuvą atvykstančių užsieniečių vaikų skaičiui, švietimo sistema privalo užtikrinti kokybišką jų ugdymą ir sudaryti sąlygas sklandžiai socialinei adaptacijai. Šitas ugdymas reikalauja didesnio valstybės dėmesio, pakankamos finansinės paramos, ugdymo įstaigų pasirengimo bei aktyvaus bendruomenės įsitraukimo (Čėsniėnė ir Slušniėnė, 2023).

Grižtamosios migracijos reiškinio ir mokyklinio amžiaus vaikų integracijos į Lietuvos mokyklas analizė yra reikšminga akademinio požiūriu (Budginaitė, Mašidlauskaitė, 2015).

Užsieniečių integracija daugelyje pasaulio šalių išlieka sudėtingas procesas ir pastoviai kelia politinių ir mokslinių diskusijų (Bartkevičienė, Raudeliūnaitė, 2012).

Europos valstybėse taikomi skirtingi imigrantų vaikų integracijos į nacionalines švietimo sistemas modeliai.

LR Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius 2022 m. parengė analitinę apžvalgą „Imigrantų ir pabėgėlių integracija į nacionalines švietimo sistemas“. Darbe apžvelgiama imigrantų ir pabėgėlių integracijos į ugdymo procesą tvarka Danijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Vokietijoje.

Danijoje taikomi du imigrantų ugdymo modeliai: ugdymo organizavimas priimamose klasėse ir įprastinis bendrasis mokymo procesas, kuriame dalyvaujantys dvikalbiai mokiniai, kuriems reikia specialios paramos, yra papildomai mokomi danų, kaip antrosios, kalbos.

Ispanijoje yra trys pagrindiniai imigrantų integracijos į bendrąjį ugdymo procesą modeliai: laikinų klasių, kalbos mokymo klasių ir tarpkultūrinių klasių.

Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystėje mokyklos taiko skirtingus modelius: organizuoja tam tikslui skirtas atskiras kalbos mokymo klases, kuriose dėsto mokytojai – specialistai arba bendrosiose klasėse tokiam mokiniui individualiai padeda mokytojas arba mokytojo padėjėjas.

Prancūzijoje ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigos nepilnametį mokinį priima į įprastines bendrąsias klases. Lygiagrečiai, tuo pat metu kitakalbis mokinys lanko prancūzų, kaip antrosios kalbos, mokymus. Pagal šią programą, mokykloje kartu su visais mokiniais bendra tvarka besimokantys imigrantai (naujai atvykę į šalį asmenys) yra suburiami į atskirą prancūzų kalbos mokymo klasę. Vidurinėse mokyklose imigrantai, kurie anksčiau, prieš atvykdami į Prancūziją,

nelankė mokyklos ar mokyklinė patirtis yra menka, papildomai lanko klases, kuriose mokosi prancūzų kalbos ir, esant reikalui, skaitymo, bei rašymo, kad galėtų kuo greičiau integruotis į bendrąjį ugdymo procesą mokykloje.

Suomijoje 6–10 metų amžiaus vaikams, tarp jų imigrantams, įprastai suteikiama ne mažiau kaip 900 valandų išlyginamojo ugdymo, o vyresniems – ne mažiau kaip 1 000 valandų. Priklausomai nuo pasiekiamos pažangos, suteikiama galimybė anksčiau pereiti į įprastinį bendrąjį pagrindinio lavinimo lygmenį. Vaikai laipsniškai integruojami į bendrąsias klases, pradedant nuo pamokų, kurioms užtenka nedidelių kalbos žinių, pavyzdžiui, fizinio lavinimo ar meno užsiėmimų.

Švedija. Daugumoje vietos savivaldybių naujai atvykusiems mokiniams sudaroma galimybė pasirinkti ir dalyvauti priimamosiose klasėse. Įprastai į šios rūšies klases taip pat priimami nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai bei tie, kuriems suteiktas leidimas gyventi šalyje. Priimamosiose klasėse mokoma švedų kalbos, supažindinama su Švedijos visuomenės tradicijomis, taip pat mokoma programinių dalykų, atsižvelgiant į individualų turimų žinių lygį. Buvimo trukmė tokiose klasėse yra įvairi ir priklauso nuo mokinio pažangos, mokantis švedų kalbos. Kai mokinys tinkamai pasirengia, yra perkeliamas į jo amžių atitinkančią įprastinę, bendrąją mokyklos klasę, kurioje mokosi pagal tą pačią nacionalinę mokymo programą, kaip ir visi mokiniai toje mokykloje.

Vokietijoje federalinių žemių organizuojamos nepilnamečių imigrantų integravimo į Vokietijos mokyklas programos turi savų skirtumų ir ypatumų. Išskiriami šie pagrindiniai modeliai: parengiamosios klasės nepilnamečiams imigrantams, kurie nemoka vokiečių kalbos. Suteikiamos žinios, pakankamos vokiečių kalbos mokėjimą pirmuoju lygiu įrodančiam sertifikatui įgyti. Parengiamosiose klasėse mokosi ir pabėgėlio statusą turintys nepilnamečiai. Steigiamos specialiosios klasės, kuriose programinių dalykų mokymas derinamas su intensyviomis vokiečių kalbos studijomis.

Dvikalbės klasės, kur mokoma gimtąja ir vokiečių kalbomis, organizuojami intensyvūs vokiečių, kaip užsienio kalbos, kursai, Specialūs papildomi vokiečių kalbos mokymo užsiėmimai popamokiniu laiku, skirti nepilnamečiams imigrantams, kurie jau mokosi kartu su vokiečių mokiniais įprastinėse bendrosiose klasėse, tačiau dar turi pagerinti savo vokiečių kalbos žinias.

Klimčiauskaitė-Janavičienė (2023) išskiria tris pagrindinius imigrantų integracijos į mokyklas modelius: tiesioginio įtraukimo (panardinimo), atskirų klasių ir atskirų mokyklų modelius, kuriuos autorė detaliai aptaria savo atliktame tyrime.

Tiesioginio įtraukimo (panardinimo) modelis taikomas Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Latvijoje ir kitose šalyse. Pagal šią modelį migrantų vaikai mokosi įprastose klasėse kartu su vietos mokiniais, o ugdymas vykdomas dalyvaujant atvykusiųjų kalbą mokančiam mokytojui ar dviem pedagogams, sudarant galimybes papildomajam ugdymui ar popamokinei veiklai ir užtikrinant emocinę bei psichologinę pagalbą. Šito modelio

taikymas grindžiamas siekiu paspartinti integracijos procesą ir sudaryti sąlygas greičiau užmegzti socialinius ryšius su vietos bendruomene.

Atskirų klasių modelis pasižymi lėtesniu ir nuoseklesniu integracijos procesu. Priimančiosios šalies mokyklose migrantų vaikams tam tikram adaptacijos laikotarpiui sudaromos laikinos klasės. Tokiu atveju atvykę mokiniai konkretų laiką – nuo kelių savaitių iki kelerių metų mokosi atskirai nuo vietos mokinių, tačiau turi galimybių dalyvauti bendrose veiklose ir bendrauti ne pamokų metu. Šitose klasėse lengviau teikti mokymosi pagalbą, paprasčiau organizuoti kalbų mokytojų darbą ir sumažinama socialinės atskirties rizika.

Atskirtų mokyklų modelyje, taikomame Prancūzijoje, Belgijoje ir Lichtenšteine, socialinės atskirties rizika didėja, nes migrantų vaikai turi ribotą galimybių kontaktui su vietos bendruomene ir mokosi savo gimtąja kalba. Šito modelio taikymo motyvai ir privalumai sietini su galimybe suteikti atvykusiems mokiniams visapusišką pagalbą – nuo intensyvaus kalbos mokymosi iki adaptacijos naujoje šalyje. Šitoks ugdymo organizavimas sudaro palankesnę socialinę ir emocinę kontekstą, kadangi vaikai gali bendrauti gimtąja kalba ir mokytis jiems artimoje tautinėje bei kultūrinėje aplinkoje, taip sumažinant diskriminacijos riziką. Mokymasis gimtąja kalba gali lemti geresnius akademinis rezultatus, lengviau suprantamas užduotis, spartesnę naujos kalbos įsisavinimą ir stipresnę priklausymo bendruomenei jausmą.

1.4. Ugdymo sistemos iššūkiai

Pastaraisiais metais Europoje vyrauja migracijos tendencija. Kariniai konfliktai ir ekonominės krizės verčia žmones persikelti ir ieškoti naujo gyvenimo. Kai kurie iš jų tampa prieglobsčio prašytojais ir (ar) atsiduria pabėgėlių stovyklose, o kitus paskatina visuotinis mobilumas, darbo galimybių ieškojimas ir integracija į vietos bendruomenes. Šiuo metu Europoje gyvena įvairių kultūrų, rasų ir religinių įsitikinimų šeimos, o jų vaikai mokosi vietos mokyklose. Vis dėlto jie patiria sunkumų prisitaikydami prie naujos aplinkos ir siekdami visaverčio dalyvavimo ugdymo procese. Migracija ir su ja susieti veiksniai dažnai įvardijami kaip vieni reikšmingiausių socialinės atskirties rizikos šaltinių. Tai kelia naujų iššūkių švietimo sistemai ir vertinant, kaip kultūriniai šališkumai gali paveikti mokinių ateities galimybes švietimo, profesinės karjeros ir gyvenimo srityse (Altrichter, 2020).

Augantis gyventojų mobilumas daro įtaką įvairioms gyvenimo sritims ir neišvengiamai paveikia švietimo įstaigas, sukeldamas naujų iššūkių pedagogams migrantų kilmės ir priimančiose šalyse (Budginaitė, Mašidlauskaitė, 2015).

Adaptacija „svetimos“ šalies ugdymo įstaigoje imigrantui vaikui yra itin svarbus ir kartu sudėtingas etapas. Be įprastų iššūkių, šitą procesą dar labiau apsunkina papildomi veiksniai: kalbos

barjeras, nepažįstama aplinka, ne visada palankus mikroklimatas, naujos taisyklės ir reikalavimai, kultūriniai skirtumai ir pan. Šių aspektų derinys gali dar labiau komplikuoti imigrantų vaikų socialinę adaptaciją (Čėsniienė ir Slušniienė, 2023).

Lietuvoje atlikta nemažai tyrimų, analizuojančių imigrantų vaikų integraciją ir pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria šalies švietimo įstaigos.

Bagdonaitė (2020) analizavo švietimo sistemos pasirengimą priimti grįžtančius mokinius ir reemigrantų vaikų integracijos gerinimo procesus. Atliktame tyrime autorė identifikuoja pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria Lietuvos švietimo įstaigos: lietuvių kalbos ugdymo sudėtingumą, tolerancijos stoką ir mokytojų kompetencijos klausimus. Remdamasi tyrimo dalyvių išvalgomis, ji išskiria vidinius ir išorinius veiksnius, kurie gali turėti įtakos vaiko integracijai. Išoriniai veiksniai apima tėvų ar globėjų įsitraukimą, fizinę ir psichologinę aplinką, mokytojų kompetenciją, švietimo sistemos pasirengimą, visuomenės nuostatas ir klasės bendrumo jausmą. Vidiniams veiksniams priskiriami kultūriniai skirtumai (etninė tapatybė), asmeninė motyvacija ir vaiko pasirengimas prieš grįžtant. Tolerancijos stygius įvardijamas kaip viena opiausių problemų, su kuria susiduria grįžę vaikai visuomenėje, mokyklos bendruomenėje, ir tai tampa reikšmingu integraciją apsunkinančiu veiksniumi.

Projekto „Nacionalinio integracijos vertinimo mechanizmo“ (NIEM) 2022 m. nacionalinėje ataskaitoje pažymima, kad fokus grupių ir individualių interviu metu prieglobsčio gavėjai vienu didžiausių integracijos į švietimo sistemą iššūkių įvardijo įvairios švietimo pagalbos trūkumą mokyklose. Jie taip pat akcentavo mokytojų padėjėjų stoką, nuosekliai išryškėjo ir lietuvių kalbos barjeras bei išankstinės mokytojų ir mokyklos personalo nuostatos prieglobsčio gavėjų atžvilgiu, kartais peraugantis į diskriminacijos patirtis. Ataskaitoje nurodoma, kad mokyklose trūksta bazinės, tarptautinius švietimo standartus atitinkančios sistemos, leidžiančios profesionaliai vertinti užsienyje įgytų žinių kokybę ir veiksmingai spręsti dėl kalbos barjero kylančias integracijos problemas. Fiksuojamas ir vieningos integracijos politikos stygius, išlyginamųjų klasių nebuvimas, nepakankamas dėmesys kalbinei bei tarpkultūrinei mokytojų ir mokinių kompetencijai, taip pat bendruomeninių iniciatyvų trūkumas, kurios padėtų kurti artimesnius bendradarbiavimo ryšius su prieglobsčio gavėjų vaikais. Kalbos barjeras didina šių šeimų atskirtį ir pažeidžiamumą, nes riboja tėvų galimybes gauti informaciją ir įsitraukti į švietimo procesus.

LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atliktoje analizėje „Migrantų integravimas bendrojo ugdymo mokyklose“ (2020) akcentuojama, kad švietimo sistema turi būti geriau pritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, nes jie susiduria su specifiniais iššūkiais: nepakankamais lietuvių kalbos gebėjimais ir mokyklų sunkumais prisitaikyti prie mokinių, nekalbančių valstybine kalba.

Ataskaitoje pažymima, kad mažesnėse savivaldybėse kyla poreikis steigti išlyginamąsias klases ar grupes, suburiant mokinius iš skirtingų mokyklų.

InCrea+ projekto „Įtraukusis kūrybingumas ugdant meninius gebėjimus“ (angl. “Inclusive CREAtivity through educational artmaking”) leidinyje (2022) analizuojamos pagrindinės rizikos ir (arba) problemos, kurias skatina migracija:

- ✓ kalbos barjeras. Kalbos įgūdžių stoka yra kliūtis visuose švietimo lygmenyse. Negebėjimas suprasti dėstomos medžiagos ir nuolatinis kartojimo poreikis gali varginti mokinius, mokytoją ir kitus klasės mokinius. Dėl to prarandamas pasitikėjimas savimi ir po pamokų praleidžiamas papildomas laikas konsultacijoms, kad nebūtų atsilikta nuo medžiagos. Be to, kalbos barjeras turi įtakos tėvų ir mokytojų bendravimui, o tai savo ruožtu turi įtakos vaiko pasiekimams ir pažangai;
- ✓ kultūra. Daugumoje mokyklų specifinės kultūrinės ypatybės ir jų įvairovė neregamentuojamos ir neįtraukiamos į mokymo programą. Todėl daugelis mokinių migrantų savo kultūrą gali pristatyti tik vienkartinuose projektuose ar pristatymuose, o tai tik sustiprina iškreiptus stereotipus ir nepripažinimo jausmą;
- ✓ psichinė sveikata. Kalbant apie migraciją ir psichikos sveikatą, reikia spręsti kai kurių vaikų patiriamo streso problemą. Bėgimas iš šalies dėl pavojaus saugumui, prieglobsčio prašymas ir išvykimas iš namų turi ilgalaikį poveikį vaiko psichinei būklei. Tai savo ruožtu gali lemti prastus mokymosi rezultatus, kuriuos dar labiau apsunkina minėtos galimos kalbos kliūtys ir prisitaikymo prie naujos aplinkos sunkumai. Atstūmimo jausmas, emocinės ir psichinės kančios akivaizdžiai trukdo integracinio švietimo galimybėms ir socialinei įtraukčiai;
- ✓ rasės, lyties ir religinių įsitikinimų aspektai turi įtakos migrantų mokinių patirtims. Mokiniai, kurių rasinė ar etninė kilmė skiriasi nuo daugumos klasėje ar mokykloje, neretai susiduria su atstūmimu ar patyčiomis. Šitos situacijos gali lemti emocinius sunkumus, konfliktus, socialinę atskirtį ir net fizinio smurto riziką. Tai vaikui gali turėti visapusiškai neigiamų padarinių. Religija - dažniausiai minimų kliūčių priežasčių ir veiksnys, kuris gali turėti įtakos vaikų įtraukimui į švietimo sistemą. Tradicijų neišmanymas ir nepripažinimas gali lemti diskriminaciją ir atstūmimą o tai turi įtakos socialiniams santykiams mokykloje. Šitame kontekste svarbu išspręsti lyčių klausimą ir vis dar

egzistuojančią nelygybę, susietą su švietimo prieinamumu, mokymosi pasiekimais ir švietimo tęstinumu;

- ✓ mokytojų pasirengimas. Būdami visuomenės dalimi, mokytojai neišvengiamai turi stereotipų ir išankstinių nuostatų. Tai gali būti rasinė diskriminacija, lyčių vaidmenys ir kultūriniai stereotipai. Atlikti tyrimai rodo, jog mokytojams, turintiems su įvairove susijusių išankstinių nuostatų, sunkiau veiksmingai mokyti daugiakultūroje klasėje arba vykdyti įtraukijį ugdymą;
- ✓ išteklių ir mokymų stygius taip pat apsunkina migrantų mokinių integraciją. Finansiniai ribojimai dažnai neleidžia sudaryti palankių sąlygų šiam procesui, o tarp pradinio mokytojų rengimo ir pastoviai besikeičiančių švietimo sistemos poreikių išlieka akivaizdus atotrūkis. Susidūrę su kultūriškai ir kalbiškai įvairiomis klasėmis, mokytojai turi pritaikyti savo darbo metodus, kadangi tam tikrais atvejais iš jų tikimasi vienu metu dėstyti dalyko turinį ir padėti mokiniams įsisavinti naują kalbą. Kita vertus, mokytojo teikiama papildoma pagalba gali būti neteisingai interpretuojama kitų mokinių ir tapti patyčių priežastimi, dėl to pedagogui tenka išlaikyti ypatingą pusiausvyrą.

IOM Lietuva kartu su Vytauto Didžiojo universitetu 2022 m. atliko tyrimą „Ukrainiečių šeimų integracijos iššūkiai, lūkesčiai, socialinė-emocinė savijauta“. Tyrime išanalizuota ukrainiečių vaikų socializacija, identifikuojami barjerai ir galimi trikdžiai. Ekspertai išskyrė keturias pagrindines problemas, su kuriomis susiduria pedagogai, mokyklos ir patys pabėgėliai. Tai kalbos barjeras, skirtingos ugdymo programos, ribotos socializacijos galimybės ir nepakankamas pedagogų pasirengimas. Tyrime atskleidžiamos ugdymosi problemos, su kuriomis susiduria imigrantai: sudėtinga lietuvių kalbos gramatika ir žodynas, skiriasi taikomi mokymo metodai, švietimo pagalbos trūkumas, sunku pritapti mokykloje ir dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose, bei pasinaudoti mokykloje esančiais švietimo ištekliais.

Grįžusių LR piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių apraše (Jakavonytė-Staškuvienė, Kuktienė, Kuolienė, Stankutė-Matė, 2022) išskiriami tokie ugdymo organizavimo iššūkiai:

- ✓ dalis mokyklų nepasirengusios priimti užsieniečius vaikus, nes jų srautai nėra prognozuojami;
- ✓ netobulas mokyklų finansavimo mechanizmas, nes finansai, skaičiuojami tik pagal atvykusių (sugrįžusių) mokinių skaičių mokslo metų pradžioje. Vaikai gali atvykti ir mokslo metų eigoje ir kitu laiku;
- ✓ nėra vieningos atvykusio mokinio žinių ir gebėjimų patikrinimo sistemos;

- ✓ mokyklose trūksta mokymo priemonių, metodinių leidinių mokytojams, dalykinės medžiagos;
- ✓ trūksta tikslinių kvalifikacijos tobulinimo programų;
- ✓ mokytojams trūksta žinių ir įgūdžių, kaip dirbti su iš užsienio grįžusiais ar atvykusiais vaikais);
- ✓ kalbos barjeras (pvz. kaip mokyti mokinį kurio vienintelė bendravimo kalba – anglų, o mokantis mokytojas jos nemoka);
- ✓ švietimo pagalbos organizavimas, rengiant ir įgyvendinant mokiniui parengtus švietimo pagalbos planus;
- ✓ bendradarbiavimas su mokinio šeima, mokyklos administracija, mokytojais, teikiant visapusišką pagalbą mokiniui.

Valstybės kontrolės atlikto valstybės audito 2023 m. skelbiamoje ataskaitoje „Pagalba pabėgėliams ir jų socialinė integracija“ įvardinamos šios integracijos mokyklose problemos:

- ✓ neformuojamos išlyginamosios klasės ar grupės, kadangi pabėgėlių vaikams, patyrusiems psichologinių traumų ir turėjusiems mokymosi pertrūkių, integracija į mokyklą yra gerokai sudėtingesnė;
- ✓ Lietuvos švietimo sistema vis dar nepritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, nes jie susiduria su papildomais iššūkiais: kalbos barjeras, mokyklose nėra galimybės mokyti ukrainiečių kalbos;
- ✓ mokymosi pagalbos trūkumas. Atvykę mokiniai patiria mokymosi sunkumų, todėl švietimo (psichologo, socialinio, specialiojo pedagogo, logopedo ir mokinio padėjėjo) pagalba jiems yra būtina;
- ✓ nėra vieningų susitarimų kaip mokyklos turėtų atlikti mokinių mokymosi pasiekimų vertinimą, pagal kurį būtų planuojama ir teikiama švietimo pagalba. Adaptaciniu laikotarpiu iš užsienio atvykusiems mokiniams taikomas formuojamasis vertinimas (fiksuojuama vaiko individuali pažanga).

Rytų Europos studijų centro tyrimo „Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje“ (Tkachuk, Kostrykina, Janeliūnas, 2023) ataskaitoje nurodyta, jog respondentų patirtys, susietos su švietimo paslaugomis, dažniausiai teigiamos. Beveik 35 proc. apklaustųjų Lietuvos švietimo sistemą ir vaikų priežiūros paslaugas įvertino 10 balų iš 10, 18 proc. skyrė 9 balus, o vidurkis siekė 8,07 balo (mediana – 10). Daugiau nei 40 proc. respondentų teigė nepatyrę jokių kliūčių Lietuvos švietimo sistemoje. Vis dėlto išryškėjo, jog pagrindiniai sunkumai yra susieti su kalbos barjeru ir prisitaikymu prie Lietuvos švietimo sistemos bei vaikų priežiūros paslaugų (Tkachuk, Kostrykina, Janeliūnas, 2023).

2024 m. Britų tarybos iniciatyva, bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universitetu ir Lenkijos institutu Vilniuje parengtas dokumentas „Įgalinantis švietimas: įtraukios daugiakultūrės aplinkos plėtojimas bendrajame ugdyme“. Dokumente analizuojami švietimo sistemos iššūkiai, susiję su imigracija ir atvykstančiųjų mokinių įtraukimu į ugdymo procesą. Pagrindinio ir vidurinio ugdymo centruose išskiriami šie iššūkiai:

- ✓ išryškėja skirtumai ir nuostatos – imigrantų požiūris į priimančios šalies valstybinę kalbą ir kultūrą neretai skiriasi, o tai gali turėti įtakos integracijos procesui;
- ✓ trūksta priemonių, padedančių užtikrinti imigrantų mokinių kalbinę ir kultūrinę integraciją. Nacionaliniu lygmeniu nėra prisiimama pakankama atsakomybė už vienodų ugdymosi sąlygų sudarymą atvykusiems mokiniams, todėl neužtikrinamos lygios galimybės kalbinei ir kultūrinei integracijai;
- ✓ nacionalinė vertinimo sistema, esant stipriam išoriniam standartizuotam vertinimui, kyla sunkumų su asmenybės ugdymu ir imigrantų integracija.

Atvykusiems užsieniečiams būna sunku prisitaikyti, nes mokytojams ir vietos valdžios institucijoms trūksta globalių kompetencijų ir mokosi iš praktinių situacijų: migrantų ir pabėgėlių vaikai dažnai sunkiai prisitaiko prie naujos mokymosi aplinkos dėl kalbinės ir kultūrų įvairovės, išsilavinimo lygio ir dėl to, kad pedagogams sunku juos sklandžiai integruoti į švietimo sistemą. (Bilbokaitė, R., & Bilbokaitė-Skiauterienė, 2024).

Išanalizavus Lietuvoje atliktų tyrimų medžiagą galima teigti, kad Lietuvos švietimo sistema susiduria su įvairiais iššūkiais, integruodama imigrantus vaikus. Svarbiausi iššūkiai su kuriais susiduriama mokyklose yra šie: skirtingos ugdymo programos ir vertinimas, kalbos barjeras, per mažas dėmesys individualizuotam ugdymui, pagalbos, reikalingos mokytojams, trūkumas, psichologinių ir pedagoginių žinių trūkumas, lygių galimybių, užtikrinančių imigrantų mokinių kalbinę ir kultūrinę integraciją, trūkumas, kultūriniai skirtumai, nacionalinių gairių ir koordinuotos pagalbos trūkumas, mokymo priemonių mokyti(s) lietuvių, kaip užsienio kalbos, trūkumas.

1.5. Integravimo į mokyklas praktika

Atvykę/ sugrižę iš užsienio vaikai priimami mokyti į bendrojo ugdymo mokyklą. Apie mokinių priėmimą informacija tėvams yra prieinama LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijos internetiniame puslapyje nurodoma, kad mokykla paprastai priima jos aptarnavimo teritorijoje gyvenančius vaikus pagal deklaruotą gyvenamąją vietą. Vis dėlto, jei klasėje yra laisvų vietų, mokykla gali priimti ir kitų teritorijų mokinius. Priėmimas vykdomas visus mokslo metus, o dėl

reikalingų dokumentų, priėmimo datų, gyvenamosios vietos deklaravimo ir kitų procedūrų informacijos reikia kreiptis į pasirinktą mokyklą.

Iš užsienio grįžusių ar atvykusių mokinių tėvai (globėjai, rūpintojai) mokyklos direktoriui turi pateikti prašymą dėl priėmimo, gimimo liudijimo kopiją bei mokinio patirtį ir pasiekimus patvirtinančius dokumentus. Mokyklos Vaiko gerovės komisija, remdamasi turima informacija, pateiktais dokumentais, mokinio amžiumi ir pokalbiais su mokiniu bei jo tėvais (globėjais, rūpintojais), sprendžia dėl mokinio priėmimo į bendraamžių klasę. Jei mokinyš atvyksta jau pasibaigus ugdymo procesui, jis priimamas į aukštesnę klasę nei ta, kurioje mokėsi užsienyje; atvykus mokslo metų eigoje, mokslai tęsiami analogiškoje klasėje, įvertinus mokinio amžių (Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių aprašas, 2022).

Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos apraše nurodoma, kad iš užsienio atvykęs mokinyš, Lietuvoje baigęs užsienio valstybės ar tarptautinės organizacijos pradinio, pagrindinio ar dalies vidurinio ugdymo programą, priimamas mokytis bendrąja tvarka. Mokykla, remdamasi turima informacija – pateiktais mokinio patirtį ir pasiekimus patvirtinančiais dokumentais, jo amžiumi bei pokalbiais su mokiniu ir, jei jis nepilnametis, su tėvais (globėjais, rūpintojais), priima sprendimą dėl mokymosi pagal pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programą toje klasėje, kurioje mokosi bendraamžiai, arba (ir) išlyginamojoje klasėje (grupėje). Jei pateikti dokumentai, pokalbiai ir kiti duomenys rodo, jog mokinio pasiekimai yra aukštesni ar žemesni nei numatyta jo bendraamžių ugdymo programoje, jis gali būti priskirtas į aukštesnę arba žemesnę klasę. Nepilnamečio mokinio atveju sprendimas turi būti suderintas su jo tėvais (globėjais, rūpintojais).

2023-2024 ir 2024-2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 10 priedo nuostatose nurodoma, kad mokiniui atvykus į mokyklą kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) aptariamas preliminarus adaptacijos laikotarpis ir sudaromas individualus ugdymosi planas, kuriame numatoma:

- ✓ bendrojo ugdymo dalykų mokymosi galimybės, laikinas pamokų perskirstymas ar tam tikrų dalykų mokymosi sustabdymas, siekiant skirti daugiau laiko lietuvių kalbos mokymuisi;
- ✓ lietuvių kalbos mokymosi tikslai, pasirenkami mokymosi būdai, intensyvumas ir papildomų konsultacijų forma;
- ✓ pasiekimų vertinimo periodiškumas, grįžtamojo ryšio teikimo formos ir mokymosi pagalbos priemonės;
- ✓ dalyvavimas neformaliojo vaikų švietimo veiklose.

Siekiant, jog iš užsienio grįžę ar atvykę Lietuvos piliečiai bei užsieniečiai įgytų pakankamus lietuvių kalbos gebėjimus ir kompetencijas, būtinas mokantis Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose bei sėkmingai kalbinei ir kultūrinei integracijai, mokykla užtikrina lietuvių kalbos mokymą bendrosios paskirties klasėse, organizuodama papildomas individualias konsultacijas ir laikinas lietuvių kalbos mokymosi grupes.

Grįžusių LR piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių apraše (Jakavonytė-Staškuvienė, Kuklienė, Kuolienė, Stankutė-Matė, 2022) nurodyta, jog atvykę mokiniai skirstomi į tris grupes:

1 grupė – mokiniai, turintys Lietuvos pilietybę, tačiau augo ir ilgą laiką gyveno užsienyje, neseniai sugrįžo į Lietuvą, nemoka lietuvių kalbos ir nejaučia tapatumo su šalimi;

2 grupė – mokiniai, gimę Lietuvoje, tačiau konkretų laikotarpį pragyvenę užsienyje ir grįžę į Lietuvą; šeimoje ar socialinėje aplinkoje kalbama lietuviškai ar keliomis kalbomis. Vis dėl to lietuvių kalbos mokėjimo lygis nėra pakankamas;

3 grupė – mokiniai, atvykę iš užsienio ir turintys kitos valstybės pilietybę, nemokantys lietuvių kalbos.

Autorių teigimu, šių mokinių ugdymui gali būti taikomi trys skirtingi ugdymo organizavimo modeliai:

I modelis. Sugrįžęs ar į Lietuvą atvykęs mokinys iš karto įsitraukia į ugdymo procesą kartu su savo bendraamžiais, mokydamasis lietuvių kalba;

II modelis. Atvykęs mokinys pirmiausia mokomas išlyginamojoje klasėje, kurioje pagrindinis dėmesys skiriamas lietuvių kalbos mokymuisi; šitose klasėse ugdymas paprastai trunka nuo trijų mėnesių, rekomenduojama trukmė nuo pusės metų iki metų;

III modelis. Taikomas tais atvejais, kada mokykloje 25–50 proc. mokinių sudaro atvykusieji. Šito modelio aprašas pagrįstas Europos Komisijos dokumentų analize bei Šveicarijos, Kanados, Liuksemburgo ir Belgijos mokyklų gerąja praktika. Jame ugdymas vykdomas valstybine lietuvių kalba. Vis dėl to didelis dėmesys skiriamas ir kitų kalbų mokymuisi bei kultūrų pažinimui. Lietuvos valstybinėse mokyklose šitas modelis šiuo metu netaikomas. Vis dėl to jis iš dalies pasitaiko privačiose ir tarptautinėse mokyklose.

D. Jakavonytės-Staškuvienės, R. Kuklienės, I. Kuolienės ir K. Stankutės-Matės (2022) teigimu, siekiant sėkmingos iš užsienio grįžtančių ar atvykstančių Lietuvos piliečių bei lietuvių kilmės mokinių integracijos ugdymo įstaigose, būtina sudaryti konkrečias sąlygas ir prielaidas. Pirmiausia svarbu užtikrinti mokiniams pagalbą adaptuojantis mokykloje ir klasėje, sudaryti sąlygas sklandžiai bendrauti su bendraamžiais, mokytojais ir kitais bendruomenės nariais, padėti suprasti ir įsisavinti mokomąją medžiagą. Svarbus visų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų – mokinio,

mokytojų, mokyklos administracijos ir tėvų (globėjų, rūpintojų) pasirengimas, kuris apima situacijų, kuriose mokiniui reikalinga pagalba, atpažinimą ir individualaus plano sudarymą. Šitas planas turėtų numatyti mokymosi medžiagos atranką, tinkamų ugdomosios veiklos metodų parinkimą, individualizuotos pasiekimų vertinimo sistemos taikymą bei sistemingą bendradarbiavimą su tėvais. Autorių teigimu, būtinas abipusiu pasitikėjimu ir tolerancija pagrįstas bendradarbiavimas, teigiamos emocinės ir socialinės aplinkos kūrimas, darbuotojų gebėjimas komunikuoti mokinio kalba, pasirengimas užkirsti kelią patyčioms ir suteikti paramą integracijos procese. Ypatingai akcentuojama, jog integracijos sėkmei svarbu patenkinti pagrindinius mokinių psichologinius poreikius – saugumo, ryšio su kitais, savigarbos ir saviraiškos. Dėl to rekomenduotina telkti mokyklos administraciją, pagalbos specialistus, klasės vadovus, mokinius ir jų tėvus bendrai veiklai, skatinti susitikimus, aptarti lūkesčius ir jų įgyvendinimo galimybes.

Jakavonytės-Staškuvienės ir kt. (2022) teigimu, svarbu užtikrinti mokinio ryšio su kitais patenkinimą, pavyzdžiu galėtų būti, paskiriant jam pagalbininką ar mokytoją mentorių, organizuojant individualias mokytojų ir pagalbos specialistų konsultacijas. Mokykloje turėtų būti sudaromos sąlygos, leidžiančios tenkinti savigarbos ir saviraiškos poreikius, įtraukiant mokinius į mokyklos renginius bei dalyvauti vietiniuose ir tarptautiniuose projektuose.

1.5. Ukrainiečių vaikų ugdymas

2022 m. vasario 24 d. prasidėjęs karas Ukrainoje lėmė ryškų į Lietuvą imigravusių užsieniečių skaičiaus augimą. 2022 m. kovo mėn. prasidėjus Rusijos – Ukrainos kariniam konfliktui į Lietuvą ir Europos sąjungos valstybes plūstelėjo didelė imigrantų banga. Per visą karinio konflikto laikotarpį į Lietuvą atvyko apie 22 000 mokyklinio amžiaus (6-17 m.) vaikų. Išskirtinis migracijos iš Ukrainos atvejis tas, kad didžiausią pabėgėlių dalį sudarė moterys ir vaikai. Emigracijos banga labiausiai paveikė švietimą. Natūralu, kad švietimo įstaigos tokiam migrantų antplūdžiui buvo nepasirengusios (Bečys, Kvieskienė, 2023).

Pabėgėlių patirtys bei jų kultūrinis ir socialinis kontekstas skiriasi. Dėl šitos priežasties pasirenkami pabėgėlių vaikų ugdymo modeliai nėra vienodi. Kiekviena šalis, susidūrusi su Ukrainos mokinių ugdymo iššūkiais, savarankiškai sprendžia, kuris modelis jai tinkamiausias ir labiausiai prisideda prie sėkmingos jų integracijos. Klimčiauskaitės-Janavičienės (2023) teigimu, papildomą sudėtingumą kelia ir pats ukrainiečių mokinių įtraukimas į mokyklas.

Klimčiauskaitė-Janavičienė (2023) savo darbe analizuoja ukrainiečių vaikų ugdymo strategijas įvairiose Europos valstybėse (7 lentelė).

7 lentelė. Ukrainiečių vaikų integracija Europos valstybėse

Valstybė	Ukrainiečių vaikų ugdymo strategijos
Vokietija	Ugdymo procesas organizuojamas tokiais pačiomis sąlygomis kaip ir Vokietijos mokiniams, o esant galimybėms siūloma rinktis ukrainiečių kalbą kaip pasirinkamąjį dalyką.
Ispanija	Mažesnėms vaikų grupėms (pvz., iki 10 mokinių) taikomas išlyginamosios klasės principas. Jame pagrindinis dėmesys skiriamas priimančiosios šalies kalbos mokymuisi.
Estija	Ugdymo ukrainiečiams vaikams panardinimo būdu pasirinkimas pagrįstas ir papildomu motyvu – siekiu išvengti uždarų kalbinių „burbulų“ formavimosi. Estijoje atidaryta ukrainietiška mokykla, kuri veikia ne kaip savarankiška įstaiga, tačiau kaip valstybinės Talino vidurinės mokyklos padalinys.
Latvija	Vaikai ugdomi pagal latvių ar tautinių mažumų švietimo programą. Ji gali būti vykdoma ir ukrainiečių kalba. Vėliau numatomas laipsniškas perėjimas prie latvių kalbos kaip pagrindinės ir vienintelės ugdymo kalbos.
Italija	Siekdama užtikrinti laipsnišką integraciją į šalies švietimo sistemą, Italija taiko etapais organizuotą ugdymo modelį. Pirmasis etapas orientuotas į socializacijos grupes, italų kalbos pagrindų įgijimą, psichologinės traumos įveikimą ir ugdymosi tęstinumą. Antrajame etape mokiniai stiprina ryšius su bendruomene ir ruošiasi galutiniam integracijos etapui – perėjimui į mokyklą naujais mokslo metais.
Lenkija	Taikomas panardinimo principu pagrįstas ugdymas ir sudaromos atskiros klasės, kuriose dirba Ukrainos ir Lenkijos mokytojai, kartu suteikiant galimybę mokytis nuotoliu būdu pagal Ukrainos ugdymo programą.

Analizuojant ukrainiečių pabėgėlių vaikų ugdymo strategijas Europos mokyklose, matyti bendra tendencija: atsižvelgiant į laikinosios apsaugos statusą, siekiama užtikrinti ugdymo tęstinumą gimtąja kalba, derinant Ukrainos ir priimančiosios šalies programas bei sudarant galimybes mokytis nuotoliu Ukrainos mokyklose ir užbaigti mokslo metus. Vis dėlto ilgalaikiu sprendimu laikomas priimančiosios šalies kalbos mokymasis ir pasirengimas integruotis į vietines mokyklas (Klimčiauskaitė-Janavičienė, 2023).

IOM Lietuva ir Vytauto Didžiojo universiteto atliktas tyrimas „Ukrainiečių šeimų integracijos iššūkiai, lūkesčiai, socialinė – emocinė savijauta“ parodė, jog mokantis lietuvių kalbos 53,3 proc. mokinių susiduria su sunkumais dėl sudėtingos gramatikos ir žodyno, o 33,3 proc. ukrainiečių teigia negaunantys papildomos pagalbos. (tyrimas). Tai daro įtaką jų mokymosi pasiekimams ir gali apsunkinti dalyvavimą pamokose, bendravimą ir mokymosi procesą, dėl to būtina ieškoti naujų sprendimų. Atliktas tyrimas atskleidė, jog į Lietuvą atvykusiems ukrainiečiams trūksta švietimo pagalbos: 55,8 proc. vaikų neturėjo mokymosi asistento, 79,3 proc. – mentoriaus, o apie 90 proc. – bendraamžio mentoriaus. Šitie duomenys leidžia daryti prielaidą, jog ukrainiečių mokiniams galėjo būti sudėtinga ne tik pritapti mokyklose, tačiau ir pasinaudoti esamais švietimo ištekliais bei įsitraukti į neformaliojo ugdymo veiklas. Atlikto tyrimo metu nustatyta, jog 45 proc. Ukrainos vaikų

nebuvo įtraukti ar nedalyvavo mokyklos renginiuose ar šventėse, o daugiau nei pusė jų nesilankė neformaliojo ugdymo veiklose dėl ribotų tėvų finansinių galimybių ar nepakankamos nemokamų veiklų pasiūlos (Bylaitė-Šalavėjienė, 2023).

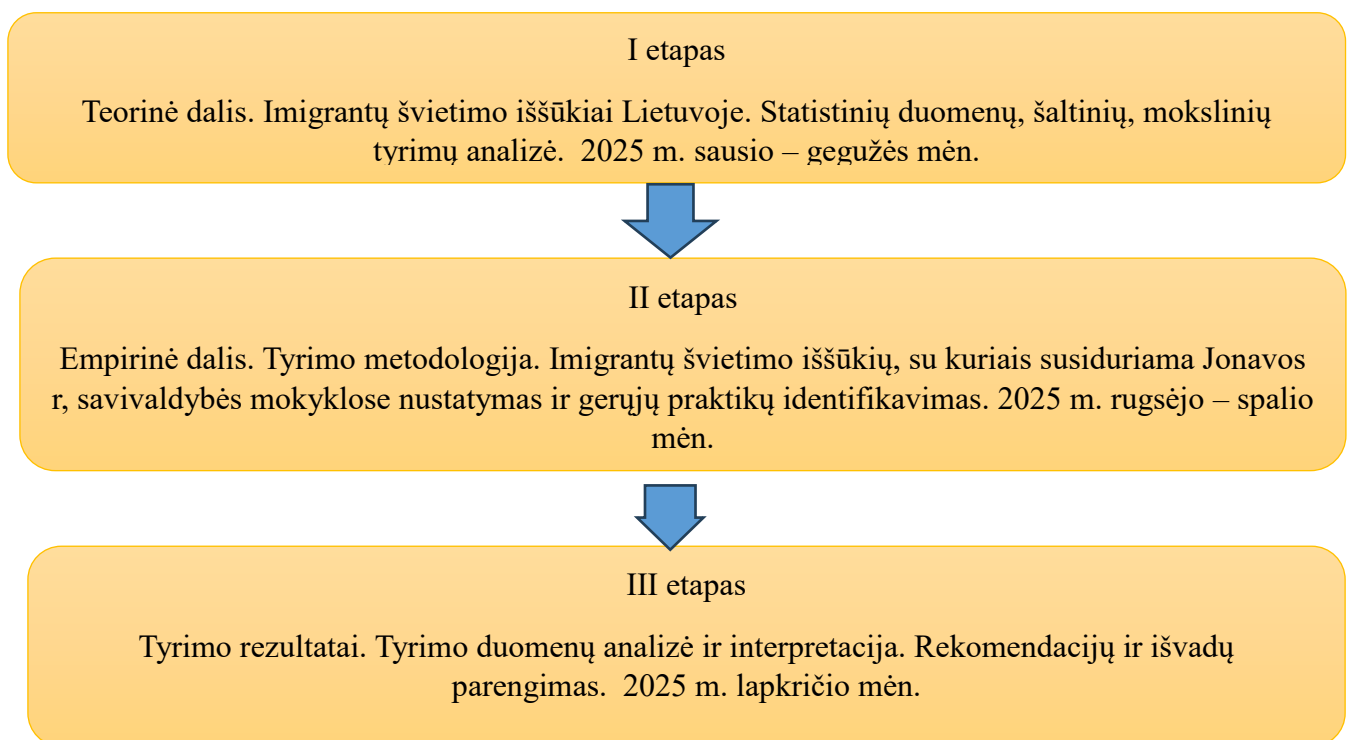
Bilbokaitė ir Bilbokaitė-Skiauterienė (2024), atlikusios švietimo įstaigų vadovų tyrimą, išskiria kelis globalios imigracijos iššūkius, ypatingai paaštrėjusius prasidėjus karui Ukrainoje, kada per trumpą laiką į Lietuvą atvyko tūkstančiai pabėgėlių ir kilo būtinybė užtikrinti vaikų integraciją bei įtraukti švietimo sistemoje. Viena pagrindinių problemų buvo kalbos barjeras – jaunesni vadovai, pedagogai ir mokiniai nekalbėjo rusų ar ukrainiečių kalbomis, o ukrainiečių šeimos dažnai nemokėjo anglų ar lietuvių kalbų, dėl to kilo sunkumų bendraujant ir su tėvais. Autorių teigimu, papildomą iššūkį lėmė ir karo kontekstas: pastebėtas mažėjantis lietuvių mokinių noras mokytis antros užsienio kalbos (rusų), išryškėjusi tarpkultūriškumo stoka, kadangi pedagogų požiūriai į atvykusius mokinius, jų kalbą ir geopolitinę situaciją reikšmingai skyrėsi.

Reziumuojant galima būtų teigti, jog į Lietuvą atvykę Ukrainos pabėgėlių vaikai patiria skirtingų iššūkių ir sunkumų. Lietuvos pedagogams tenka ypatinga galimybė kurti įtraukią ir palaikančią mokymosi aplinką. Nors tai sudėtinga, mokytojai turėtų siekti, jog ugdymo procesas būtų prieinamas, prasmingas ir naudingas kiekvienam mokiniui. Ypatingai svarbu bendradarbiavimas – į ugdymo procesą įtraukiant mokinių tėvus ir užtikrinant ugdymo ir švietimo pagalbos paslaugas, skatinant mokinių dalyvavimą neformaliojo švietimo veiklose. Šitos veiklos padeda vaikams sėkmingiau integruotis, stiprina jų pasitikėjimą savimi, ugdo emocinį atsparumą ir suteikia įgūdžių, kuriuos jie galės pritaikyti Lietuvoje ir sugrįžę į savo šalį (Bylaitė-Šalavėjienė, 2023).

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Magistro darbo tyrimo eiga. Moksliniai tyrimai - tai sistemingas ir tikslingas realybės objektų tyrimas, naudojant mokslines pažinimo priemones ir metodus. Jo rezultatas - naujos žinios apie tiriamus objektus ir naujos technologijos šių objektų transformavimui. (L. Rupšienė, V. Žydžiūnaitė, B. Bitinas, 2008).

Magistro darbo tyrimui didelę reikšmę turi statistinių duomenų, mokslinių šaltinių, mokslinių tyrimų analizė ir interpretavimas. Išanalizavus su pasirinkta tema susijusią mokslinę literatūrą formuluojami tyrimo tikslai. 3 paveiksle pateikiama magistro darbo tyrimo eiga.

3 pav. Magistro darbo tyrimo eiga

Magistro darbo „Imigrantų švietimo iššūkiai Lietuvoje. Jonavos rajono savivaldybės atvejis“ problematikai tirti pasirinktas kokybinis tyrimas. Atliktas tyrimas skatina sutelkti dėmesį į žmonių patirtį konkrečiame socialiniame ir kultūriniame kontekste, atskleidžia sunkiai kiekybiškai analizuojamų konstrukto reikšmes ir interpretacijas. Surinkti kokybiniai duomenys (informacija) atskleidžia patirtis, procesus ir prasmes, o ne statistiką ir faktus (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

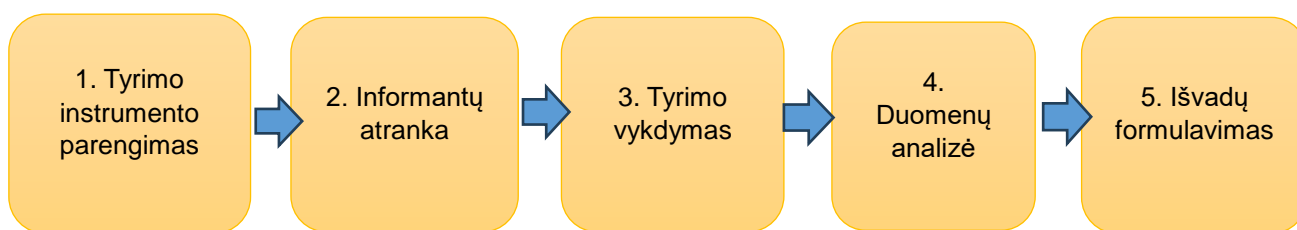
Interneto svetainėje „Mokslo medis“ akcentuojama, kad kokybinių tyrimų metu renkami duomenys, siekiant gauti išsamios informacijos apie konkretų reiškinį, susietą su žmonių elgesiu, mąstymu ir kt. Pirminiai duomenys kokybiniuose tyrimuose renkami žodine forma, išreiškiami teiginiais ar kategorijomis ir įvertinami subjektyviai. Šito tipo tyrimuose akcentuojamas

tyrimo objekto ir jo raiškos apibūdinimas bei hipotezių formulavimas. Atliekant kokybinius tyrimus, tyrimo apimtis paprastai būna palyginti nedidelė, imtys nedidelės, o planas nėra griežtai apibrėžtas, todėl galima plačiai išanalizuoti ir interpretuoti pasirinktą reiškinį. Jonavos rajono savivaldybėje stebimi ryškūs imigracijos ir mokinių skaičiaus kaitos procesai. Atliekant tyrimą remtasi konkrečia savivaldybės bendrojo ugdymo keturių mokyklų patirtimi, integruojant užsieniečius vaikus.

Tyrimo tikslai:

1. Nustatyti pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduriama Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose.
2. Identifikuoti gerąsias savivaldybės mokyklų praktikas, padedančias efektyviai integruoti atvykusius mokinius.

Empirinio tyrimo atlikimo etapai. Siekiant tikslų suformuluoti 5 empirinio tyrimo atlikimo etapai (8 lentelė).

4 pav. Empirinio tyrimo atlikimo etapai

1 etapas. Tyrimo instrumento parengimas. Interneto svetainėje „Mokslo medis“ akcentuojama, kad siekiant surinkti tyrimui reikalingą informaciją, interviu dažniausiai apibrėžtas kaip tyrėjo pokalbis su tiriamuoju. Duomenų rinkimo metodas – **pusiau struktūruotas interviu**, vykdomas numatytomis temomis ir klausimais. Pagrindinis šio interviu tipo privalumas – interviu metu gaunami išsamūs atsakymai. Pusiau struktūruotas interviu grindžiamas interviu planu, kuriame numatomi konkretūs klausimai ir jų iš anksto apgalvota pateikimo tvarka. Tyrimo metu tyrėjas gali užduoti ir papildomų, plane nenumatytų klausimų, jei mano, jog tai leis surinkti išsamesnę informaciją (Rupšienė, 2007). Tyrėjo paskirtis – užduoti klausimus taip, kad dalyvio pasakojimas būtų nuoseklus, suprasti tylą ir neverbalinius signalus bei rodyti empatiją ir kontroliuoti savo emocijas. Transkribuodamas interviu, tyrėjas suvokia savo klaidas ir gali iš jų mokytis (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Parengiami du tyrimo instrumentai. Pirmasis skirtas direktoriaus pavaduotojui ugdymui atsakingam už užsieniečių vaikų integraciją mokykloje, antrasis – mokytojui, dirbančiam su užsieniečiais vaikais.

5 lentelė. Tyrimo instrumentas, skirtas direktoriaus pavaduotojui ugdymui

Klausimų blokai	Klausimai
Užsieniečių vaikų skaičiaus kaita	Kaip kito imigrantų mokinių skaičius Jūsų mokykloje per pastaruosius trejus metus – ar jų skaičius augo?
Užsieniečių vaikų mokymąsi reglamentuojantys mokyklos dokumentai	Kokias turite pasirengę mokyklos tvarkas, kuriomis vadovaujatės organizuodami užsieniečių mokinių ugdymą(si)?
Užsieniečių vaikų adaptacija mokykloje	Kaip apibūdintumėte užsieniečių vaikų adaptaciją Jūsų ugdymo įstaigoje? Kokios trukmės adaptacinį laikotarpį skirate atvykusiems mokiniams? Kokiam laikotarpiui rengiate atvykusiam mokiniui individualų ugdymo planą?
Kalbos barjeras	Kokią įtaką mokymuisi nemokėjimas komunikuoti lietuvių kalba ? Kaip mokykla užtikrina lietuvių kalbos mokymąsi (lietuvių kalbos konsultacijos teikiamos individualiai, ar laikinose grupėse?) Kaip kalbos barjeras veikia vaiko santykius su mokytojais ir bendraamžiais?
Ugdymo organizavimas	Kaip organizuojate mokinių vertinimą adaptaciniu laikotarpiu? Kaip manote, su kokiais iššūkiais susiduria imigrantai Jūsų mokykloje? Kaip Jūsų mokykla padeda jiems įveikti šiuos iššūkius? Kokių specialistų pagalba yra dažniausiai teikiama atvykusiems mokiniams? Kaip imigrantai įtraukiami neformaliojo švietimo veiklas? Kokias problemas dažniausiai pastebite?
Mokytojų pasirengimas dirbti su imigrantais vaikais	Kaip mokytojai šiuo metu yra pasirengę dirbti su įvairių kultūrų ir kalbų vaikais? Kokios pagalbos, žinių ar įgūdžių, Jūsų manymu, jiems trūksta? Kiek ir kokių dalykų mokytojų dalyvavo mokymuose apie darbą su užsieniečiais vaikais?
Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija	Kokius iššūkius ugdymo procese kelia kultūriniai skirtumai? Kaip bendraamžiai priima užsieniečius vaikus? Kokius renginius organizuoja mokykla, skatinančius toleranciją ir supratimą?
Bendradarbiavimas su tėvais	Kaip mokykla bendradarbiauja su užsieniečių vaikų tėvais? Kokius iššūkius kelia šis bendradarbiavimas? Kaip būtų galima, Jūsų nuomone, pagerinti bendradarbiavimą su užsieniečių šeimomis?
Rajono savivaldybės pagalba	Kokią pagalbą gauna Jūsų mokykla iš Jonavos r. savivaldybės dirbdama su užsieniečiais vaikais? Kokių papildomų resursų, Jūsų nuomone, reikėtų?
Užsieniečių vaikų pasiskirstymas ugdymo įstaigoje (pagal kilmės šalį)	Kaip pasiskirstę užsieniečiai pagal atvykimo šalį (-is)? (Nurodykite skaičių) Ukrainos valstybės piliečiai Lietuvos Respublikos piliečiai, sugrįžę ir emigracijos Mokiniai, atvykę iš trečiųjų šalių.
Gerosios praktikos ir pasiūlymai	Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų tobulinti užsieniečių vaikų ugdymą?

	Pasidalinkite bent viena gerą patirtimi, organizuojant užsieniečių vaikų ugdymą.
--	--

6 lentelė. Tyrimo instrumentas, skirtas mokytojui

Mokomasis dalykas	Kokio dalyko mokytoju dirbate mokykloje?
Ugdymo organizavimas	Papasakokite, kaip Jums sekasi ugdyti užsieniečius vaikus dalyko pamokose? Su kokiais iššūkiais susiduriate? Kaip sekasi pritaikyti dėstomo dalyko ugdymo turinį mokiniams, kurie nemoka arba prastai moka lietuvių kalbą? Kokias problemas pastebite? Kokių metodinių priemonių Jums trūksta darbui su užsieniečiais mokiniams? Kaip sprendžiate kalbos barjero problemą pamokose? Kokius pastebite kultūrinius nesupratimus arba socialinės atskirties atvejus pamokose? Kaip bendraamžiai reaguoja į užsieniečius vaikus Jūsų pamokose? Papasakokite, kaip pamokose stebite individualią mokinio pažangą.
Bendradarbiavimas su tėvais	Kaip dažnai tenka bendrauti su užsieniečių vaikų tėvais? Kokie šio bendravimo privalumai? Kaip būtų galima pagerinti bendradarbiavimą su užsieniečių vaikų šeimomis?
Profesinis tobulėjimas	Kokiose mokymuose ar seminaruose teko dalyvauti apie darbą su užsieniečiais vaikais? Kokių žinių ar įgūdžių Jums trūksta siekiant efektyvesnės užsieniečių vaikų integracijos?
Pasiūlymai	Kokių rekomendacijų turėtumėte mokyklų vadovams ar švietimo politikos formuotojams dėl užsieniečių vaikų integracijos?

2 etapas. Informantų atranka. Pasirinktas tipinių atvejų atrankos imties sudarymo būdas, kurio metu imtis sudaroma iš reprezentatyvių atvejų, kurie tyrimo kontekste laikomi normaliais arba vidutiniškais. Reprezentatyvių atvejų atranka naudojama iliustruoti, pateikti profilius, būdingus tam tikrai aplinkai (Žydžiūnaitė V., Sabaliauskas S., 2017). Tipiniai atvejai atrenkami tik iliustraciniais tikslais, kada tikslas išsamiai apibūdinti, kas yra tipiška, normalu, o kas laikoma „vidutiniška“ tyrėją dominančioje grupėje (Rupšienė, 2007). Tyrimo vykdyme dalyvauja dvi informantų grupės: Jonavos rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų direktoriaus pavaduotojai ugdymui, atsakingi už užsieniečių vaikų integraciją mokykloje (4) ir šių mokyklų bendrojo ugdymo skirtingų mokomųjų dalykų mokytojai (8). Dėl didelio užimtumo ir darbų gausos buvo problematiška su kai kuriais informantais atlikti interviu. 2 mokyklų direktorių pavaduotojai ugdymui atsisakė duoti interviu, motyvuodami savo atsisakymą – laiko stoka. Kai kurie informantai keitė susitikimo laiką, arba į klausimus atsakinėdavo trumpai. Laikomasi konfidencialumo principo, visiems informantams suteikiamas kodas.

7 lentelė. Informantų charakteristika

Mokykla	Pareigybė	Kodas
1 mokykla	Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	V1
	Geografijos mokytojas	V2
	Istorijos mokytojas	V3
2 mokykla	Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	L1
	Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas	L2
	Istorijos mokytojas	L3
3 mokykla	Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	N1
	Anglų kalbos mokytojas	N2
	Istorijos mokytojas	N3
4 mokykla	Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	S1
	Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas	S2
	Matematikos, fizikos mokytojas	S3

3 etapas. Tyrimo vykdymas. Tyrimas atliekamas 2 Jonavos rajono savivaldybės progimnazijose ir 2 pagrindinėse mokyklose. Pusiaus struktūruotą interviu sudaro atviri klausimai, kurie parengti teorinės dalies mokslinės literatūros šaltinių analizės pagrindu. Svetainėje „Mokslo medis“ akcentuojama, kad interviu gali vykti į akis – į akį, telefonu, internetu. Su kiekvienu informantu suderintas susitikimo laikas. Interviu trukmė apie 1 val. ir vyko internetu (vaizdo skambutis). Tyrėjo ir informanto pokalbis buvo įrašomas.

Pusiaus struktūruotas interviu vykdomas pagal planą:

1. Interviu tikslo pristatymas. Pristatomas tyrimo tikslas ir akcentuojama kiekvieno informanto nuomonės svarba.
2. Informantų užtikrinimas, kad bus laikomasi konfidencialumo principų, ir gauta informacija naudojama tik tyrimo tikslais.
3. Interviu dalyvių informavimas apie tyrimo atlikimo detales ir tyrimo etikos principų laikymąsi. Primenama, kad atsakymai bus įrašinėjami ir gaunamas kiekvieno dalyvio sutikimas.
4. Informantai supažindinami su klausimų turiniu ir interviu principais.
5. Interviu vykdymas.
6. Interviu užbaigimas.

Tyrimo etika. Informantai tyrime dalyvauja savanoriškai. Laisvos valios principas reiškia, jog tiriamasis dalyvauja tyrime tik tuo atveju, jei jis pats laisva valia nusprendžia tai daryti - niekas negali jam daryti jokio spaudimo. Šis sutikimas turi būti pagrįstas tuo, kad tyrėjas informavo

tiriamąjį apie tyrimo tikslus, uždavinius, galimą riziką ir tiriamojo turimas teises. Sutikimas reiškia, jog tyrimo dalyvis informuotas apie tyrimą ir galimą riziką, kad jo sprendimas būtų pagrįstas informacija. Sutikimas gali būti duotas raštu, žodžiu, vaizdo ar garso įrašu. Žinoma, šis metodas yra veiksmingas, tačiau tai nėra panacėja (Rupšienė, 2008). Informantai informuojami, kad pokalbis įrašomas ir jų atsakymai į pateiktus klausimus bus naudojami tik šiame darbe. Darbe informantų vardai ir pavardės nėra naudojami.

4 etapas. Duomenų analizė. Kokybinio tyrimo turinio analizės metodu analizuojami visi surinkti duomenys (interviu). Tyrėjas analizuoja gautų interviu siekdamas atskleisti žmonių suvokimą, elgesio modelius, strategijas ir organizacinius procesus bei sąveikas. Apdorodamas kokybinio tyrimo turinio duomenis, interviu atlikėjas perteikia dalyvių išgyvenimus ir požiūrį į reiškinius, neakcentuodamas jų asmenybės vertinimo (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

Kokybinė tyrimo duomenų turinio analizė organizuojama šiais etapais:

1. įrašų transkripcija;
2. interviu metu gautų duomenų analizavimas;
3. tyrimo rezultatų apibendrinimas.

Interviu metu surinkta informacija kruopščiai analizuojama, išskiriant svarbiausias kategorijas, modelius ir tarpusavio sąsajas. Pagrindinį analizės pagrindą sudaro transkribuoti interviu tekstai. Kokybinio tyrimo duomenų analizei atlikti pasitelkiamas kokybinio tyrimo duomenų turinio analizės metodas: tekstas atidžiai skaitomas keletą kartų, išvelgiami prasminiai duomenys, kuriems suteikiami kodai (išskiriamos subkategorijos), tolesniame analizės etape subkategorijos jungiamos į stambesnes kategorijas, vėliau išskiriamos esminės kategorijos. Tekstiniai duomenys aprašomi stengiantis išlaikyti jų autentiškumą, kad atsispindėtų informanto pasakyti žodžiai, jų prasmė ir pozicija. Visas kokybinės tyrimo duomenų turinio analizės procesas tyrime vyksta sekančia seka: visiems tyrime dalyvaujantiems informantams užduodami tie patys klausimai, kurie vėliau analizuojami pagal interviu analizės etapus – transkribuotas interviu, perfrazuoti, konceptualizuoti ir identifikuoti atitinkami prasminiai vienetai, po to jie apjungiami į kategorijas ir subkategorijas ir atliekamas empirinis kategorijų ir subkategorijų apibendrinimas.

5 etapas. Išvadų darymas. Šio etapo tikslas – apibendrinti visus tyrimo metu gautus rezultatus ir jų pagalba suformuluoti pagrindines išvadas, kurios leis identifikuoti iššūkius, su kuriais susiduria Jonavos r. savivaldybės mokyklos ugdydamos imigrantus vaikus ir identifikuojamos gerosios savivaldybės mokyklų praktikos.

3. JONAVOS RAJONO SAVIVALDYBĖS ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ PASIRENGIMAS PRIIMTI IMIGRANTŲ VAIKUS

3.1. Jonavos rajono savivaldybės švietimo kontekstas

Jonavos rajono savivaldybė įsikūrusi patogioje geografinėje vietovėje – vidurio Lietuvoje. Plotas 944 km². Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2025 m. sausio 1 d. savivaldybėje gyveno 410581 gyventojas. 2024 m. Jonavos rajono savivaldybėje gyveno 1031 užsienio valstybės pilietis. Iš jų 14,26 proc. – mokyklinio amžiaus vaikai. 2024 – 2025 m. m. rajone veikė 19 ugdymo įstaigų: 2 gimnazijos, 2 pagrindinės mokyklos, 3 mokyklos-daugiafunkciai centrai, 4 progimnazijos, 2 pradinės mokyklos, 6 ikimokyklinio ugdymo įstaigos. 2024-2025 m. m. Jonavos r. savivaldybėje mokėsi 4618 mokinių. Užsieniečiai sudarė 3,18 proc. savivaldybės mokinių skaičiaus. 2025 kovo 1 d. duomenis Jonavos r. savivaldybės mokyklose mokėsi 134 imigrantai mokiniai ir jie pasiskirstę 11 rajono ugdymo įstaigų (11 lentelė). Didžiausias užsieniečių mokinių skaičius yra Lietavos ir Neries pagrindinėse mokyklose. Didžiausią atvykusių imigrantų dalį sudaro pabėgėliai iš Ukrainos (80 proc.). Likusią imigrantų dalį sudaro atvykėliai iš Sirijos, Irano, Togo, Turkijos, Kongo, Saudo Arabijos, Graikijos, Uzbekistano, Airijos, Latvijos, Baltarusijos.

18 lentelė. Imigrantų mokinių pasiskirstymas Jonavos rajono savivaldybės mokyklose

Mokykla	Imigrantų mokinių skaičius	Iš jų mokosi:			
		Priešmokyklinio ugdymo grupėje	1-4 klasėje	5–8 (5–10) klasėje	I–IV gimnazijos klasėje
Lietavos pagrindinė mokykla	39	3	11	25	
Neries pagrindinė mokykla	27	2	13	12	
Jeronimo Ralio gimnazija	4				4
Justino Vareikio progimnazija	15	1	4	10	
Panerio pradinė mokykla	3	1	2		
Jonavos pradinė mokykla	2		2		
Bukonių mokykla - daugiafunkcis centras	10	1	4	5	
Žemių mokykla-daugiafunkcis centras	2			2	
Raimundo Samulevičiaus progimnazija	7		1	6	
Ruklos Jono Stanislauskio mokykla-daugiafunkcis centras	17	2	6	9	
Senamiesčio gimnazija	8				8
Iš viso:	134	10	43	69	12

Kaip matome iš pateiktos lentelės didžiausią imigrantų skaičių sudaro pagrindinio ugdymo (5–8, 9–10 kl.) koncentro mokiniai.

Jonavos rajono socialinių paslaugų centre veikia specializuotas „Informacijos ir integracijos centras Jonavos rajone gyvenantiems užsienio kilmės gyventojams“. Centro interneto svetainėje <https://www.jonavospc.lt> skelbiama, kad jų klientai yra „prieglobstį ar kitą statusą gavę užsieniečiai, besiintegruojantys Jonavos r. teritorijoje“ ir jiems teikiama informacija bei pagalba, siekiant sėkmingo integracijos proceso. Vaikų dienos centre rūpinamasi vaikų užimtumu. Šiuo metu centrą lanko ukrainiečiai vaikai. Esant reikalui teikiama psichologinė pagalba.

Jonavos rajono savivaldybės interneto svetainėje <https://www.jonava.lt> veiklos srityje „Švietimas“ skiltyje „Ukrainos vaikai Lietuvoje“ talpinama bendrojo pobūdžio informacija atvykusiems iš Ukrainos. Švietimo skyriaus Google diske mokykloms pabendrino skaičiuoklę, kurioje nuolat tikslinama informacija apie ukrainiečių ir užsieniečių vaikų skaičių ugdymo įstaigose.

3.2. Ugdymo organizavimo

9 lentelė. Ugdymo organizavimas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Ugdymo organizavimas	Ugdymo teisinis reglamentavimas	„<...> Vadovaujames LR švietimo ir mokslo ministerijos nurodymais „Dėl ukrainiečių vaikų ir mokinių ugdymo. Bendraisiais ugdymo planais ir mokyklos vaiko gerovės komisijos nutarimais“ (L1). „Vadovaujames progimnazijos ugdymo planu ir progimnazijos parengta tvarka“ (V1). „Mokykloje specialių parengtų tvarkų nėra parengta, vadovaujames Bendrųjų ugdymo planų nuostatomis, kurios numato reikalingos švietimo pagalbos teikimą“ (N1), „Mokykla vadovaujasi Nuosekliojo mokymosi tvarkos aprašu, rekomendacijomis „Dėl ukrainiečių vaikų ugdymo“, Bendraisiais ugdymo planais ir Bendrosiomis ugdymo programomis“ (S1).
	Individualūs ugdymo planai	„Individualų ugdymo planą rengiame pusmečiui <...>“ (L1). „<...> Rengiame vieniems mokslo metams“ (V1). „Individualus ugdymo planas atvykusiam mokiniui rengiamas vieneriems mokslo metams“ (N1). Rengiamas mokslo metams, bet pusmečio pabaigoje vaiko sėkmės, kylančios problemos kartu su mokinio tėvais aptariamos Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose (S1).
	Ugdymo turinio pritaikymas	„<...> Prastai mokantiems lietuvių kalbą mokiniams pirmiausia leidžiama naudotis skaitmeninėmis, teksto, žodžių vertimo programėlėmis“ (N2); „<...> Skaitmeninio raštingumo įgūdžiai dažnai yra žemi, mokiniams trūksta žinių kokiomis skaitmeninėmis priemonėmis naudotis mokantis kalbos“ (N2). „<...> Verčiu žodžius į rusų kalbą ir po to į lietuvių kalbą“ (N2). „<...> Kartais duodu istorijos vadovėlį rusų kalba, ukrainiečiai mūsų mokykloje neatsisako šios kalbos. Būna per kontrolinius leidžiu naudotis vertėju, arba atsakymus rašyti rusiškai“ (N3). „<...> Vertimus atlieka kartu su lietuviais mokiniais, kartoja sakinius, žodžius lietuviškai. Dažnai renkasi lengvesnį kelią bendravimui, randa mokinį mokantį kalbėti rusiškai“

		<p>(ukrainiečiai vaikai), arba gerai kalbantį angliškai (iš Jungtinės karalystės grįžę) ir tada jiems nereikia labai stengtis“ (N2).</p> <p>„<...> Turinį supaprastinu: vartoju aiškius sakinius, dažnai vartoju paveikslus, simbolius, dvikalbius žodynėlius. Kartais leidžiu mokiniams atsakyti anglų kalba ar iliustruoti atsakymus“ (V2).</p> <p>„Dalyko ugdymo turinį siaurinu, naudoju vizualines priemones (žemėlapius, paveikslus, laiko juostas), leidžiu atsakyti trumpiau arba mišria kalba (L2).</p> <p>„<...> Nuolat tenka supaprastinti užduočių formuluotes, ieškoti vaizdinės medžiagos, individualizuoti užduotis. Rašymo ir teksto suvokimo testai tokiems mokiniams dažniausia būna per sudėtingi, todėl vietoje viso teksto analizės jie nagrinėja tik vieną sakinį ar pastraipą, o vietoje rašinio – atsako į pateiktus trumpus, labai konkrečius klausimus“ (S2).</p> <p>„Pamokose taikau vaizdines, garsines ir praktines mokymo priemones – žemėlapius, laiko juostas, iliustracijas, trumpus mokomuosius filmukus. Naudojamos programėlės, kuomet lietuvišką tekstą išverčiamas į rusų kalbą ir mokiniams sudaroma galimybė jį skaityti, o nemokantys skaityti – klausyti. Siekiu aiškinti sąvokas paprasta kalba, pateikiu vertimus ir pavyzdžius, skatinančius suprasti turinį kontekste <...>“ (V3).</p>
	<p>Individualios pažangos stebėjimas pamokose</p>	<p>„<...> Individualią mokinio pažangą stebiu nuolat – per vaiko dalyvavimą pamokose, rašytinius darbus ir pokalbius. Lyginu ankstesnius bei dabartinius pasiekimus, atkreipiu dėmesį į sąvokų vartojimą, supratimo gilumą ir pastangas. Užsieniečių daromą pažangą vertinu lanksčiai – stebiu, kaip gerėja jų kalbiniai gebėjimai, drąsa reikšti mintis ir dalyvauti bendroje veikloje“ (L3).</p> <p>„Pamokose mokinių pažanga stebima nuolat, naudojami formalūs ir neformalūs būdai. Taikau kaupiamojo vertinimo sistemą. Užsieniečio pažanga lyginama ne su klasės mokinių rezultatais, o su jo paties pirminiais pasiekimais“ (S2).</p> <p>„<...> Nuolat teikiamas grįžtamasis ryšis, kuris padeda mokiniui pačiam matyti savo pažangą“ (S2), „<...> taip pat taikau grįžtamojo ryšio metodus, kurie padeda mokiniui suvokti savo stiprybes“ (L3).</p> <p>„Mokiniai žodžiu arba rašydami komentarą įsivertina savo mokymosi sunkumus, klaidas, fiksuoja savo pažangą braižydami pažangos skales“ (S3).</p> <p>„Pagal mokykloje priimtą Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašą, mokiniai pildo ir aptaria lūkesčių ir rezultatų fiksavimo lapus pusmečiui“ (N2).</p>
	<p>Ugdymo organizavimo sunkumai (dalykų pamokose)</p>	<p>„<...> Ugdant užsieniečius mokinius kyla iššūkių dėl kalbos barjero – mokiniai ne visada supranta terminus ar užduotis. Tačiau vizualinės priemonės (žemėlapiai, schemos, vaizdo medžiaga) ir praktiniai pavyzdžiai padeda jiems įsitraukti“ (V2).</p> <p>„Iššūkių tikrai kyla, vienas didžiausių tai kalbinis barjeras. Yra vaikų, kurie jau puikiai išmokę lietuvių kalbą ir viską supranta, atlieka visus užduotis kartu su kitais. Kiti net nesistengia</p>

		<p>kalbėti ar tuo labiau rašyti lietuviškai, manipuliuoja ir kalba savo kalba, prašo leisti naudotis vertėju pamokos metu (N3).</p> <p>„Vienas didžiausių iššūkių – kalbos barjeras, nes sugrįžę mokiniai arba visai nekalba lietuviškai, arba kalba labai silpnai, ribotas jų žodynas, sunkiai suvokia skaitomų tekstų prasmę, nemoka gramatinių taisyklių“ (S3).</p> <p>„<...> Dėl kalbos barjero mokiniams sunku įsitraukti į pamokos veiklas, suprasti užduotis ir perteikti savo žinias“ (V3).</p> <p>„Ukrainiečių anglų kalbos mokėjimo lygis buvo žemesnis, dažniausiai atitinkantis mūsų slenkstinį arba patenkinamą lygį. Iš Jungtinės Karalystės grįžusių vaikų lygis vėl kitoks: buvo mokinių, kurių kalbėjimo lygis yra aukštesnio lygio, bet rašymas atitinka Lietuvos mokinių pagrindinį kalbos mokėjimo lygį. Skirtingi kalbų mokėjimo lygiai kelia iššūkį pritaikyti mokiniams tinkamus vadovėlius, tinkamai diferencijuoti užduotis“ (N2).</p> <p>„Įgūdžiai nuosekliai mokytis, laiku atlikti namų darbus, turėti reikiamas mokymosi priemones, projektiniai darbai, tai veiklos, kurios vyko ne visose mokyklose, kelia mokiniams sunkumų, nes ne visada jie supranta kodėl jie tai turi atlikti. Pvz. iš Jungtinės Karalystės atvykusiems mokiniams, nors tėvai įgiję išsilavinimą Lietuvoje, reikia priminti, paaiškinti švietimo ypatumus, pateikti mokymosi priemonių sąrašą, nes jų patirtis kitokia“ (N2).</p> <p>„Labai sudėtinga aiškinti tekstinius uždavinius. Klasės mokiniai išversdavo atvykusiems iš JK paaiškinimus į anglų kalbą. Su ukrainiečiais kalbėjau rusų kalba, jiems leidau naudotis ukrainietišku vadovėliu internete“ (S3).</p> <p>„Didžiausias iššūkis – komunikacija ir supratimas. Kartais net ir paprastas paaiškinimas tampa sudėtingas, nes mokiniai nesupranta terminų ar sakinių prasmės“ (V3).</p> <p>Pagrindiniai iššūkiai: kalbos barjeras, skirtinga mokymosi patirtis, kultūriniai skirtumai (L3).</p>
	<p>Mokymo ištekliai</p>	<p>„<...> Trūksta žodynų ukrainiečių-anglų kalba, ukrainiečių-vokiečių kalba“ (N2).</p> <p>„<...> Užsieniečiams mokiniams labiausiai trūksta pritaikytų metodinių priemonių, atitinkančių jų kalbinius gebėjimus. Reikalingi supaprastinti istorijos vadovėliai, užduočių rinkiniai ir santraukos paprastesne kalba, kad mokiniai galėtų suprasti pagrindinius istorinius įvykius ir sąvokas“. Taip pat trūksta vaizdinių ir interaktyvių priemonių – žemėlapių, laiko juostų, teminių paveikslėlių“ (V3). „<...> trūksta dvikalbių mokomųjų kortelių, žemėlapių, pritaikytų vadovėlių ir interaktyvių mokymosi programėlių, kurios padėtų mokytis geografinių sąvokų per vaizdus ir garsą“ (V2),</p> <p>„<...> Trūksta supaprastinto gramatikos vadovėlio, kuriame trumpais sakiniais, paprasta kalba būtų išdėstomos pagrindinės gramatinės taisyklės, pritaikytų teksto skaitymo užduočių su sudėtingesnių (paprastoje kasdieninėje kalboje rečiau vartojamų) žodžių paaiškinimais“ (S2).</p> <p>„<...> Trūksta planšečių ar kompiuterio mokiniams, nes mokykloje draudžiama naudotis telefonais. Mokiniams padarius išimtis, telefonai dažniausia panaudojami ne ugdymo tikslams“ (N2), „<...>skaitmeninių ir vizualinių išteklių</p>

		<p>keliomis kalbomis“ (V3), „<...> stokojama skaitmeninių išteklių ir interaktyvių priemonių, pritaikytų įvairaus amžiaus ir gebėjimų mokiniams. Internete randamos interaktyvios programėlės, padedančios mokytis kalbos, labiau skirtos ikimokyklinio, pradinio ugdymo mokiniams, todėl vyresnių klasių mokiniai nenori su jomis dirbti“ (S2), „<...> būtų labai gerai, jei skaitmeninėje mokymosi aplinkoje „Eduka“, būtų pateikiamos specialistų išverstos užduotys į kitą kalbą (mokytojas galėtų rinktis: anglų, rusų ar kt. kalbą“ (S3).</p> <p>„<...> Būtų naudinga turėti metodines rekomendacijas mokytojams, kaip diferencijuoti istorijos pamokos turinį pagal mokinių kalbos lygį ir kaip derinti dalyko bei kalbos mokymą. Šiuo metu tenka daug priemonių kurti pačiais, pritaikant jas pagal mokinių poreikius. Tai reikalauja laiko ir resursų“ (V3).</p> <p><...> Trūksta parengtų užduočių, pratybų, dvikalbių terminų žodynų ir supaprastintų tekstų, adaptuotų pamokų planų mišrioms klasėms“ (V2).</p>
	<p>Dalyvavimas neformaliajame švietime</p>	<p>„<...> Neformaliojo švietimo būreliai pasiūlomi visiems mokiniams, o imigrantai dar papildomai kviečiami, kalbama su tėvais“ (L1).</p> <p>„Mokiniams siūloma lankyti neformalaus ugdymo būrelius“ (V1).</p> <p>„Vaikams siūloma lankyti tik mokyklos siūlomas neformaliojo švietimo veiklas“ (S1).</p> <p>„<...> Imigrantai įtraukiami į tas neformaliojo švietimo veiklas, kuriose jie gali labiausiai lavinti savo gebėjimus. Kol kas nebuvo susidurta su jokiais problemomis įtraukiant imigrantus į neformaliojo švietimo veiklą“ (N1).</p>

Subkategorija „**Ugdymo teisinis reguliavimas**“ parodo, kad iš užsienio atvykusių ir/ar grįžusių vaikų priėmimas į mokyklą ir ugdymas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos nustatyta tvarka. Ugdymo organizavimo tvarką reglamentuoja Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 10 priedas, Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo lavinimo programas tvarkos aprašas, ŠMSM parengti aplinkraščiai. Informantai nurodo tvarkas, kuriomis vadovaujasi organizuodami užsieniečių vaikų ugdymo procesą: „<...> vadovujamės LR švietimo ir mokslo ministerijos nurodymais „Dėl ukrainiečių vaikų ir mokinių ugdymo“. Bendraisiais ugdymo planais ir mokyklos vaiko gerovės komisijos nutarimais“ (L1). Mokyklos turi pasirengusios ir savo tvarkas siekdamos veiksmingos integracijos: „vadovujamės progimnazijos ugdymo planu ir progimnazijos parengta tvarka“ (V1). Kaip teigia informantas N1 „mokykloje specialių parengtų tvarkų nėra parengta, vadovujamės Bendrųjų ugdymo planų nuostatomis, kurios numato reikalingos švietimo pagalbos teikimą“. „Mokykla vadovujasi Nuosekliojo mokymosi tvarkos aprašu, rekomendacijomis „Dėl ukrainiečių vaikų ugdymo“, Bendraisiais ugdymo planais ir Bendrosiomis ugdymo programomis“ (S1).

Subkategorija „**Individualūs ugdymo planai**“ parodo, kad bendrojo ugdymo mokyklose laikomasi Bendrųjų ugdymo planų 10 priedo „Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos

piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, ugdymo organizavimas“ nuostatos, kad kiekvienam iš užsienio atvykusiam vaikui rengiamas individualus ugdymo planas. Pati mokykla nusistato laikotarpį, kuriam rengiamas individualus ugdymo planas. Iš informantų interviu matome, kad šis laikotarpis mokyklose skirtingas: „individualų ugdymo planą rengiame pusmečiui <...>“ (L1), „ <...> rengiame vieniems mokslo metams“ (V1), „individualus ugdymo planas atvykusiam mokiniui rengiamas vieneriems mokslo metams“ (N1). S1 informanto teigimu „rengiamas mokslo metams, bet pusmečio pabaigoje vaiko sėkmės, kylančios problemos kartu su mokinio tėvais aptariamos Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose“. Vadinasi, planas veiksmingas, jei jo vykdymas nuolat aptariamas.

Subkategorija „**Ugdymo turinio pritaikymas**“. Atvykusiam ir/ar grįžusiam iš užsienio mokiniui sunku įsijungti į ugdymo procesą, Skiriasi pamokos struktūra, mokomųjų programų, mokytojų reikalavimai. Todėl labai svarbu individualizuoti ugdymo procesą, t. y. ugdymą pritaikyti mokiniui ir taikyti tinkamas ugdymo turinio pritaikymo strategijas. Informantai nurodo, kas padeda veiksmingai pritaikyti ugdymo turinį atvykusiems mokiniams: pamokose naudojamos skaitmeninės ugdymo priemonės „<...> prastai mokantiems lietuvių kalbą mokiniams pirmiausia leidžiama naudotis skaitmeninėmis, teksto, žodžių vertimo programėlėmis“ (N2). Tuo pačiu pažymima, kad dažnu atveju „<...> skaitmeninio raštingumo įgūdžiai dažnai yra žemi, mokiniams trūksta žinių kokiomis skaitmeninėmis priemonėmis naudotis mokantis kalbos“ (N2). Siekiant pritaikyti ugdymo turinį, mokytojai anglų kalbos pamokose ukrainiečiams vaikams atlikta vertimus į rusų kalbą, po to į anglų kalbą „ <...> verčiu žodžius į rusų kalbą ir po to į lietuvių kalbą“ (N2). Mokant ukrainiečius vaikus ir neturint mokymo priemonių, naudojami vadovėliai rusų kalba „<...> kartais duodu istorijos vadovėlį rusų kalba, ukrainiečiai mūsų mokykloje neatsisako šios kalbos. Būna per kontrolinius leidžiu naudotis vertėju, arba atsakymus rašyti rusiškai“ (N3). Pamokų metu skatinamas mokinių bendradarbiavimas, taikomi grupinio darbo metodai „<...> vertimus atlieka kartu su lietuviais mokiniiais, kartoja sakinius, žodžius lietuviškai. Dažnai renkasi lengvesnį kelią bendravimui, randa mokinį mokantį kalbėti rusiškai (ukrainiečiai vaikai), arba gerai kalbantį angliškai (iš Jungtinės karalystės grįžę) ir tada jiems nereikia labai stengtis“ (N2). Individualizuojant ugdymą pamokoje mokytojai ugdymo turinį supaprastina, naudoja daug vaizdinės medžiagos, kad pamokos turinys mokiniams būtų mokiniams suprantamas ir aiškus: „<...> turinį supaprastinu: vartoju aiškius sakinius, dažnai vartoju paveikslus, simbolius, dvikalbius žodynėlius. Kartais leidžiu mokiniams atsakyti anglų kalba ar iliustruoti atsakymus“ (V2). Kaip teigia L3 informantas „dalyko ugdymo turinį siaurinu, naudoju vizualines priemones (žemėlapius, paveikslus, laiko juostas), leidžiu atsakyti trumpiau arba mišria kalba. „<...> nuolat tenka supaprastinti užduočių formuluotes, ieškoti vaizdinės medžiagos, individualizuoti užduotis. Rašymo ir teksto suvokimo testai tokiems mokiniams dažniausia būna per

sudėtingi, todėl vietoje viso teksto analizės jie nagrinėja tik vieną sakinį ar pastraipą, o vietoje rašinio – atsako į pateiktus trumpus, labai konkrečius klausimus“ (S2). Dėstant istorijos dalyką mokiniams, ugdymo turinį tenka diferencijuoti ir supaprastinti, pritaikant jį pagal mokinių kalbinius gebėjimus. „Pamokose taikau vaizdines, garsines ir praktines mokymo priemones – žemėlapius, laiko juostas, iliustracijas, trumpus mokomuosius filmukus. Naudojamos programėlės, kuomet lietuvišką tekstą išverčiamas į rusų kalbą ir mokiniams sudaroma galimybė jį skaityti, o nemokantys skaityti – klausyti. Siekiu aiškinti sąvokas paprasta kalba, pateikiu vertimus ir pavyzdžius, skatinančius suprasti turinį kontekste <...>“ (V3).

Subkategorija „**Individualios pažangos stebėjimas pamokose**“ parodo, kad labai svarbu padėti atvykusiam ir/ar grįžusiam iš užsienio mokiniui mokytis, bręsti kaip asmenybei ir laiku suteikti reikiamą pagalbą. Dauguma informantų teigia, kad stebėdami imigrantų mokinių pažangą pamokose taiko formuojamąjį vertinimą: „<...> individualią mokinio pažangą stebiu nuolat – per vaiko dalyvavimą pamokose, rašytinius darbus ir pokalbius. Lyginu ankstesnius bei dabartinius pasiekimus, atkreipiu dėmesį į sąvokų vartojimą, supratimo gilumą ir pastangas. Užsieniečių daromą pažangą vertinu lanksčiai – stebiu, kaip gerėja jų kalbiniai gebėjimai, drąsa reikšti mintis ir dalyvauti bendroje veikloje“ (L3). „Pamokose mokinių pažanga stebima nuolat, naudojami formalūs ir neformalūs būdai. Taikau kaupiamojo vertinimo sistemą. Užsieniečio pažanga lyginama ne su klasės mokinių rezultatais, o su jo paties pirminiais pasiekimais“ – teigia S2 informantas. Individualią mokinio pažangą pamokose stebiu per įvairias užduotis ir veiklas. V3 informantas teigia: „stebiu, kaip mokinys supranta istorijos sąvokas, geba atsakyti į klausimus, dalyvauti diskusijose ir atlikti praktines užduotis. Taip pat stebiu rašto darbų ir užduočių kokybę (dažniausiai individualūs testai), bei gebėjimą dirbti grupėje. Naudoju formuojamąjį vertinimą, rašant komentarus, kaupiamąjį (sąsiuvinyje žymiu plusus, minusus, varneles), diagnostinį, baigus ciklą, kad galėčiau sekti kiekvieno mokinio progresą ir pritaikyti tolimesnį ugdymo turinį pagal jo poreikius“.

Stebint mokinio individualią pažangą labai svarbus ir savalaikis grįžtamasis ryšys, kuomet mokiniui suteikiama informacija apie pažangą ir pasiekimus: „<...> nuolat teikiamas grįžtamasis ryšis, kuris padeda mokiniui pačiam matyti savo pažangą“ (S2), „<...> taip pat taikau grįžtamojo ryšio metodus, kurie padeda mokiniui suvokti savo stiprybes“ (L3).

Mokiniai mokomi ne tik stebėti, bet ir įsivertinti daromą pažangą. Informanto S3 teigimu „mokiniai žodžiu arba rašydami komentarą įsivertina savo mokymosi sunkumus, klaidas, fiksuoja savo pažangą braižydami pažangos skales“. Mokyklos yra pasirengusios tvarkas mokinių individualios pažangos stebėjimui: „pagal mokykloje priimtą Mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašą, mokiniai pildo ir aptaria lūkesčių ir rezultatų fiksavimo lapus pusmečiui“ (N2).

Subkategorija „Ugdymo organizavimo sunkumai (dalykų pamokose)“. Informantai įvardina ugdymo organizavimo iššūkius, su kuriais susiduria organizuodami ugdymo procesą.

Kalbos barjeras. Visi informantai teigia, kad svarbiausias iššūkis ugdant imigrantus vaikus, yra kalbos barjeras. „<...> ugdant užsieniečius mokinius kyla iššūkių dėl kalbos barjero – mokiniai ne visada supranta terminus ar užduotis. Tačiau vizualinės priemonės (žemėlapiai, schemos, vaizdo medžiaga) ir praktiniai pavyzdžiai padeda jiems įsitraukti“ (V2). N3 informantas teigia: „iššūkių tikrai kyla, vienas didžiausių tai kalbinis barjeras. Yra vaikų, kurie jau puikiai išmokę lietuvių kalbą ir viską supranta, atlieka visas užduotis kartu su kitais. Kiti net nesistengia kalbėti ar tuo labiau rašyti lietuviškai, manipuliuoja ir kalba savo kalba, prašo leisti naudotis vertėju pamokos metu“. Panašia patirtimi dalijasi ir S3 mokytojas: „vienas didžiausių iššūkių – kalbos barjeras, nes atvykę mokiniai arba visai nekalba lietuviškai, arba kalba labai silpnai, ribotas jų žodynas, sunkiai suvokia skaitomų tekstų prasmę, nemoka gramatinių taisyklių“. „<...> dėl kalbos barjero mokiniams sunku įsitraukti į pamokos veiklas, suprasti užduotis ir perteikti savo žinias“ (V3).

Skirtingas užsienio kalbų mokėjimo lygis. Informantai pastebi, kad skiriasi mokinių užsienio kalbų mokėjimo lygis. „Ukrainiečių anglų kalbos mokėjimo lygis buvo žemesnis, dažniausiai atitinkantis mūsų slenkstinį arba patenkinamą lygį. Iš Jungtinės Karalystės grįžusių vaikų lygis vėl kitoks: buvo mokinių, kurių kalbėjimo lygis yra aukštesnio lygio, bet rašymas atitinka Lietuvos mokinių pagrindinį kalbos mokėjimo lygį. Skirtingi kalbų mokėjimo lygiai kelia iššūkių pritaikyti mokiniams tinkamus vadovėlius, tinkamai diferencijuoti užduotis“ (N2).

Skirtingos mokymosi patirtys. Mokiniai iš skirtingų mokyklų turi skirtingas mokymosi patirtis. „Įgūdžiai nuosekliai mokytis, laiku atlikti namų darbus, turėti reikiamas mokymosi priemones, projektiniai darbai, tai veiklos, kurios vyko ne visose mokyklose, kelia mokiniams sunkumų, nes ne visada jie supranta kodėl jie tai turi atlikti. Pvz. iš Jungtinės Karalystės atvykusiems mokiniams, nors tėvai įgiję išsilavinimą Lietuvoje, reikia priminti, paaiškinti švietimo ypatumus, pateikti mokymosi priemonių sąrašą, nes jų patirtis kitokia“ (N2).

Mokymosi motyvacija. Stebima žema dalies mokinių mokymosi motyvacija. „Daugelis iš jų neturi motyvacijos išmokyti pirmąją užsienio kalbą (anglų), o antrą (vokiečių) kalbą sekasi mokytis dar sunkiau. Motyvuojant vaikus, jų dažniausias atsakymas – mums to nereiks“ (N2).

Sudėtingas bendravimas, nesupranta sąvokų. Mokytojai teigia, kad sunku atvykusiems mokiniams perteikti ugdymo turinį. Kaip teigia S2 informantas „labai sudėtinga aiškinti tekstinius uždavinius. Klasės mokiniai išversdavo atvykusiems iš JK paaiškinimus į anglų kalbą. Su ukrainiečiais kalbėjau rusų kalba, jiems leidau naudotis ukrainietišku vadovėliu internete“ (S3). „Didžiausias iššūkis – komunikacija ir supratimas. Kartais net ir paprastas paaiškinimas tampa

sudėtingas, nes mokiniai nesupranta terminų ar sakinių prasmės“ (V3). Pagrindiniai iššūkiai: kalbos barjeras, skirtinga mokymosi patirtis, kultūriniai skirtumai (L3).

Subkategorija „**Mokymo(si) ištekliai**“. Darbui su imigrantais vaikais labai svarbu turėti prieinamų, informatyvių, suprantamų mokymo priemonių. Visi informantai tvirtina, kad trūksta tinkamų mokymo(si) priemonių, žodynų: „<...> trūksta žodynų ukrainiečių-anglų kalba, ukrainiečių-vokiečių kalba“ (N2). Dėstant istoriją pamokose „<...> užsieniečiams mokiniams labiausiai trūksta pritaikytų metodinių priemonių, atitinkančių jų kalbinius gebėjimus. Reikalingi supaprastinti istorijos vadovėliai, užduočių rinkiniai ir santraukos paprastesne kalba, kad mokiniai galėtų suprasti pagrindinius istorinius įvykius ir sąvokas“. Taip pat trūksta vaizdinių ir interaktyvių priemonių – žemėlapių, laiko juostų, teminių paveikslėlių“ (V3). „<...> trūksta dvikalbių mokomųjų kortelių, žemėlapių, pritaikytų vadovėlių ir interaktyvių mokymosi programėlių, kurios padėtų mokytis geografinių sąvokų per vaizdus ir garsą“ (V2), „<...> trūksta supaprastinto gramatikos vadovėlio, kuriame trumpais sakiniais, paprasta kalba būtų išdėstomos pagrindinės gramatinės taisyklės, pritaikytų teksto skaitymo užduočių su sudėtingesnių (paprastoje kasdieninėje kalboje rečiau vartojamų) žodžių paaiškinimais“ (S2).

Vis dar trūksta skaitmeninių mokymo priemonių: „<...> trūksta planšečių ar kompiuterio mokiniams, nes mokykloje draudžiama naudotis telefonais. Mokiniai padarius išimtis, telefonai dažniausia panaudojami ne ugdymo tikslams“ (N2), „<...> skaitmeninių ir vizualinių išteklių keliomis kalbomis“ (V3), „<...> stokojama skaitmeninių išteklių ir interaktyvių priemonių, pritaikytų įvairaus amžiaus ir gebėjimų mokiniams. Internete randamos interaktyvios programėlės, padedančios mokytis kalbos, labiau skirtos ikimokyklinio, pradinio ugdymo mokiniams, todėl vyresnių klasių mokiniai nenori su jomis dirbti“ (S2), „<...> būtų labai gerai, jei skaitmeninėje mokymosi aplinkoje „Eduka“, būtų pateikiamos specialistų išverstos užduotys į kitą kalbą (mokytojas galėtų rinktis: anglų, rusų ar kt. kalbą“ (S3).

Mokytojai pabrėžia, kad trūksta tinkamų metodinių priemonių: „<...> būtų naudinga turėti metodines rekomendacijas mokytojams, kaip diferencijuoti istorijos pamokos turinį pagal mokinių kalbos lygį ir kaip derinti dalyko bei kalbos mokymą. Šiuo metu tenka daug priemonių kurti pačiai, pritaikant jas pagal mokinių poreikius. Tai reikalauja laiko ir resursų“ (V3). V2 informantas teigia, kad trūksta parengtų užduočių, pratybų, dvikalbių terminų žodynų ir supaprastintų tekstų, adaptuotų pamokų planų mišrioms klasėms“.

Subkategorija „**Dalyvavimas neformaliajame švietime**“ aktuali, nes siekiama imigrantų vaikus įtraukti ir į neformaliojo švietimo veiklas. Visi informantai teigia, jog vaikai kviečiami dalyvauti mokyklos siūlomose neformaliojo švietimo vykdomose veiklose. Vis dėl to dėl kalbos barjero, ar interesų ne visi lanko būrelius. „<...> neformaliojo švietimo būreliai pasiūlomi

visiems mokiniams, o imigrantai dar papildomai kviečiami, kalbama su tėvais“ (L1), „mokiniam siūloma lankyti neformalaus ugdymo būrelius“ (V1), „vaikams siūloma lankyti tik mokyklos siūlomas neformaliojo švietimo veiklas“ (S1).

Siūlydama lankyti neformaliojo švietimo būrelius mokykla atsižvelgia į mokinių gebėjimus. N1 informantas sako, kad domimasi vaikų pomėgiais „<...> imigrantai įtraukiami į tas neformaliojo švietimo veiklas, kuriose jie gali labiausiai lavinti savo gebėjimus. Kol kas nebuvo susidurta su jokiais problemomis įtraukiant imigrantus į neformaliojo švietimo veiklą“.

Apibendrinant galima teigti, kad visos mokyklos organizuodamos ugdymą vadovaujasi LR švietimo ir mokslo ministerijos parengtais, užsieniečių vaikų ugdymą reglamentuojančiais, teisės aktais ir dokumentais. Todėl mokytojams tenka pritaikyti ugdymo turinį Atvykusiems mokiniams rengiami individualūs ugdymo planai (tik vienas informantas akcentavo, kad plano vykdymas aptariamam mokyklos vaiko gerovės komisijoje). Mokytojai pamokose ugdymo turinį pritaiko pagal mokinių gebėjimus, patirtis, akcentuojama individualios pažangos stebėseną ir grįžtamojo ryšio metodų taikymas, mokymo išteklių stoka. Pagrindinis sunkumas, kurį akcentuoja informantai – kalbos karjeras.

3.3. Užsieniečių vaikų adaptacija mokykloje

10 lentelė. Imigrantų vaikų adaptacija mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Imigrantų vaikų adaptacija mokykloje	Adaptacinio laikotarpio skyrimas	<p>„<...> Skiriamas vienas mėnuo. Po mėnesio adaptacinis periodas gali būti pratęsimas vaiko gerovės komisijos sprendimu, atsižvelgiant į mokinio pažangą ir savijautą po adaptacijos“ (V1), „<...> atvykusiems mokiniams skiriamas pusės metų adaptacinis laikotarpis“ (N1).</p> <p>„<...> Adaptacinis laikotarpis skiriamas pusmečiui. Vaiko gerovės komisijai pasiūlius, jis gali būti pratęstas, bet ne ilgiau 2 metams (S1).</p> <p>„<...> 1-2 mokslo metus“ (L1).</p>
	Mokinių vertinimas adaptaciniu laikotarpiu	<p>„<...> Mokiniai pažymiais nevertinami, mokytojai stebi, fiksuoja ir aptaria individualią mokinio pažangą“ (V1).</p> <p>„<...> Adaptaciniu laikotarpiu vertinimas įskaita“ (L1, S1)</p> <p>„<...> Dalyko mokytojas parengia vertinimo kriterijus ir vaikas vertinamas pažymiu pagal mokyklos parengtą vertinimo tvarką“ (N1).</p> <p><...> Seku pažangą per mini testus, stebiu, kaip mokinys geba naudoti naujus žodžius ar paaiškinti vaizdus. Atskirai žymiu, kokias temas mokinys jau supranta be pagalbos“ (V2).</p> <p>„<...> Vertinu mokinių pažangą, kiek jie išmoko, leisdama jiems atsakymus pateikti gimtąja kalba ar naudojantis vertėju. Prieinu ir pasitikslinu ar nekyla papildomų klausimų, šių mokinių neišskiriu iš klasės“ (N3).</p> <p>„<...> Kiekvienoje pamokoje vyksta formuojamasis vertinimas, patariama, pagiriama, paaiškinamos pastebėtos klaidos. Taip pat naudoju kreditų sistemą, kai mokinys už teisingai atliktą darbą gauna „kreditą“ ir jį gali iškeisti į pažymį, pagal susitarimus</p>

		žinomus visai klasei. Jei užduotis atlieka Eduka aplinkoje, tai matosi mokinio atliktų užduočių rezultatai. Taip pat dabar naudojuosi Tamo dienyne esančiu kaupiamuoju balu“(S3).
	Specialistų teikiama pagalba	„<...> Esant poreikiui, teikiama mokyklos psichologo ir socialinio pedagogo pagalba“ (L1). „<...> Teikiama pagal poreikį socialinio pedagogo, psichologo, logopedo, mokinio padėjėjo pagalba“ (V1). „<...> Atvykusiems mokiniams teikiama psichologo ir socialinio pedagogo pagalba“ (N1). „<...> Mokykloje teikiama psichologo ir socialinio pedagogo pagalba. Jei mokinys turi specialiųjų ugdymosi poreikių – teikiama specialiojo pedagogo pagalba“ (S1).
	Adaptacinio laikotarpio sėkmės	„<...> Imigrantų adaptacija mokykloje vyko sėkmingai. Tam įtakos turėjo bendras mokyklos mikroklimatas, kultūra, tolerancija visiems naujai atvykusiems (draugiškas klasės draugų priėmimas, įtraukimas į bendras klasės ir mokyklos veiklas), pritaikytas individualus ugdymo planas, skiriamos konsultacijos“ (N1). „<...> Adaptaciniu laikotarpiu kiekvienam naujai atvykusiam skiriamas mokinys mentorius“ (S1). „<...> Mokiniai gerai adaptuojasi. Jei patiriami kokie sunkumai, kartu ieškome pagalbos“ (V1).
	Adaptacinio laikotarpio sunkumai	„<...> Nauja aplinka, nauji reikalavimai, dviejų užsienio kalbų mokymasis“ (L1). „<...> Sunkiausia prisitaikyti prie naujos ugdymo sistemos ir mokyklos taisyklių“ (V1). „<...> Mokiniams ir tėvams dažnai sunku suprasti švietimo sistemos ypatumus, mokyklos taisykles, bendravimo su mokytojais skirtumus (pvz, kodėl nesikreipiama į mokytoją vardu). Tėvai nesupranta, kodėl vaikams reikia pirkti mokymo priemonės, nes užsienio mokyklose jas gaudavo nemokamai (pvz. Danija, JK)“ (S1).
	Pagalba įveikiant sunkumus	„<...> Adaptaciniu laikotarpiu šie mokiniai yra stebimi klasės vadovo ir pagalbos vaikui specialistų. Klasės vadovai dažniau bendrauja su šių mokinių tėvais aptardami vaiko adaptaciją“ (L1). „<...> Supažindiname mokinį ir jo šeimą su bendra tvarka mokykloje, taisyklėmis, paskiriame mokinius, kurie juos globoja, padeda orientuotis mokyklos erdvėse“ (V1). „<...> Pagal galimybes skiriamas mokinio padėjėjas, kuris atlieka ir vertėjo funkcijas bei padeda paaiškinti užduotis, mažinamas namų darbų kiekis arba namų darbai visai neskiriami“ (N1), „Su mokiniu daug dirba klasės vadovas, pagalbos mokiniui specialistai (psichologas, socialinis pedagogas). Nuolat kontaktuojama su mokinio šeima, aptiriamos sėkmės ir nesėkmės“ (S1). „Svarbu užtikrinti pagalbos specialistų (logopedų, psichologų, lietuvių kaip antrosios kalbos mokytojų) pagalbą“ (N2). „Mokyklose sukurti kultūrinių ambasadorių sistemą – mokinių savanorių, padedančių užsieniečiams greičiau integruotis“ (V2).

Subkategorija „**Adaptacinio laikotarpio skyrimas**“. Perėjimas į naują mokymosi aplinką dažnai kelia sunkumų atvykusiems mokiniams. Keičiasi ne tik mokymosi sistema, klasės draugai ir mokytojai, bet ir visa aplinka bei kultūra, kuri supa iki tol. Todėl atvykusiam mokiniui labai svarbus adaptacinis laikotarpis. Jo metu susipažįstama su naujos mokyklos aplinka, klasės draugais, mokytojais. Adaptacijos laikotarpis kiekvienam vaikui gali būti skirtingas. Tai labai priklauso nuo nuo vaiko gebėjimo prisitaikyti kitoje aplinkoje, charakterio savybių. Kuo geresnė ir saugesnė aplinka sukuriama mokykloje, tuo adaptacijos periodas trunka trumpiau. Informantų teigimu, skiriamas adaptacinis laikotarpis mokyklose labai skirtingas: „<...> skiriamas vienas mėnuo. Po mėnesio adaptacinis periodas gali būti pratęsimas vaiko gerovės komisijos sprendimu, atsižvelgiant į mokinio pažangą ir savijautą po adaptacijos“ (V1), „<...>atvykusiems mokiniams skiriamas pusės metų adaptacinis laikotarpis“ (N1), „<...> adaptacinis laikotarpis skiriamas pusmečiui. Vaiko gerovės komisijai pasiūlius, jis gali būti pratęstas, bet ne ilgiau 2 metams (S1), „<...>1-2 mokslo metus“ (L1).

Subkategorija „**Mokinių vertinimas adaptaciniu laikotarpiu**“ svarbi tuo, kad atvykę vaikai turi prisitaikyti ne tik prie aplinkos, naujų klasės draugų ir mokytojų, bet ir naujos vertinimo sistemos. Išanalizavus informantų, pavaduotojų ugdymui, atsakymus matome, kad adaptaciniu laikotarpiu mokinių pasiekimai vertinami skirtingai: „<...> mokiniai pažymiais nevertinami, mokytojai stebi, fiksuoja ir aptaria individualią mokinio pažangą“ (V1), „<...> adaptaciniu laikotarpiu vertinimas įskaita“ (L1, S1), „<...> dalyko mokytojas parengia vertinimo kriterijus ir vaikas vertinamas pažymiu pagal mokyklos parengtą vertinimo tvarką“ (N1).

Mokytojai, vadovaudamiesi mokykloje priimtais susitarimais, pamokose taiko įvairias vertinimo strategijas: „vertinu ne tik žinias, bet ir pastangas. <...> seku pažangą per mini testus, stebiu, kaip mokinsys geba naudoti naujus žodžius ar paaiškinti vaizdus. Atskirai žymiu, kokias temas mokinsys jau supranta be pagalbos“ (V2), „<...> vertinu mokinių pažangą, kiek jie išmoko, leisdama jiems atsakymus pateikti gimtąja kalba ar naudojantis vertėju. Prieinu ir pasitikslinu ar nekyla papildomų klausimų, šių mokinių neišskiriu iš klasės“ (N3), „<...> kiekvienoje pamokoje vyksta formuojamasis vertinimas, patariama, pagiriama, paaiškinamos pastebėtos klaidos. Taip pat naudoju kreditų sistemą, kai mokinsys už teisingai atliktą darbą gauna „kreditą“ ir jį gali iškeisti į pažymį, pagal susitarimus žinomus visai klasei. Jei užduotis atlieka Eduka aplinkoje, tai matosi mokinio atliktų užduočių rezultatai. Taip pat dabar naudojuosi Tamo dienyne esančiu kaupiamuoju balu“ (S3).

Subkategorija „**Specialistų teikiama pagalba**“ svarbi tuo, kad kiekvienam atvykusiam vaikui būtų teikiama savalaikė pagalbos mokiniui specialistų (psichologo, socialinio, specialiojo pedagogo, logopedo) pagalba. Atvykę mokiniai dažnai turi įvairių baimių, įtakos turi ir šalies, mokyklos keitimas. Informantai dažniausia mini, kad teikiama psichologo, socialinio pedagogo pagalba: „<...> esant poreikiui, teikiama mokyklos psichologo ir socialinio pedagogo

pagalba“ (L1), „<...> teikiama pagal poreikį socialinio pedagogo, psichologo, logopedo, mokinio padėjėjo pagalba“ (V1), „<...> atvykusiems mokiniams teikiama psichologo ir socialinio pedagogo pagalba“ (N1), „<...> mokykloje teikiama psichologo ir socialinio pedagogo pagalba. Jei mokinys turi specialiųjų ugdymosi poreikių – teikiama specialiojo pedagogo pagalba“ (S1).

Subkategorija „**Adaptacinio laikotarpio sėkmės**“ svarbi tuo, kad informantai gali pasidalinti sėkmingos adaptacijos pavyzdžiais. Mokyklų patirtys įvairios, minimas geras mikroklimatas, teikiamos konsultacijos, skiriami mokiniai mentoriai: „<...> imigrantų adaptacija mokykloje vyko sėkmingai. Tam įtakos turėjo bendras mokyklos mikroklimatas, kultūra, tolerancija visiems naujai atvykusiems (draugiškas klasės draugų priėmimas, įtraukimas į bendras klasės ir mokyklos veiklas), pritaikytas individualus ugdymo planas, skiriamos konsultacijos“ (N1), „<...> adaptaciniu laikotarpiu kiekvienam naujai atvykusiam skiriamas mokinys mentorius“ (S1), „<...> mokiniai gerai adaptuojasi. Jei patiriami kokie sunkumai, kartu ieškome pagalbos“ (V1).

Subkategorija „**Adaptacinio laikotarpio sunkumai**“. Atvykę mokiniai neretai susiduria su tam tikrais sunkumais, tai ir nauja aplinka, nauji reikalavimai, mokyklos darbo tvarkos taisyklės. „<...> nauja aplinka, nauji reikalavimai, dviejų užsienio kalbų mokymasis“ (L1), „<...> sunkiausia prisitaikyti prie naujos ugdymo sistemos ir mokyklos taisyklių“ (V1), „<...> mokiniams ir tėvams dažnai sunku suprasti švietimo sistemos ypatumus, mokyklos taisykles, bendravimo su mokytojais skirtumus (pvz. kodėl nesikreipiama į mokytoją vardu). Tėvai nesupranta, kodėl vaikams reikia pirkti mokymo priemonės, nes užsienio mokyklose jas gaudavo nemokamai (pvz. Danijoje, Jungtinėje karalystėje) (S1).

Subkategorija „**Pagalba įveikiant sunkumus**“ aktuali tuo, kad labai svarbi savalaikė pagalba, sprendžiant iškilusias problemas ir adaptacinio laikotarpio sunkumus. Pagalbos formos įvairios: „nuolatinis klasės vadovo, pagalbos mokiniui specialistų dėmesys, klasės draugų pagalba, palaikomas ryšys su mokinio šeima“, „<...> adaptaciniu laikotarpiu šie mokiniai yra stebimi klasės vadovo ir pagalbos mokiniui specialistų. Klasės vadovai dažniau bendrauja su šių mokinių tėvais aptardami vaiko adaptaciją“ (L1), „<...> supažindiname mokinį ir jo šeimą su bendra tvarka mokykloje, taisyklėmis, paskiriame mokinius, kurie juos globoja, padeda orientotis mokyklos erdvėse“ (V1), „<...> pagal galimybes skiriamas mokinio padėjėjas, kuris atlieka ir vertėjo funkcijas bei padeda paaiškinti užduotis, mažinamas namų darbų kiekis arba namų darbai visai neskiriami“ (N1), „su mokiniu daug dirba klasės vadovas, pagalbos mokiniui specialistai (psichologas, socialinis pedagogas). Nuolat kontaktuojama su mokinio šeima, aptariamoms sėkmės ir nesėkmės“ (S1).

N2 informanto nuomone „svarbu užtikrinti pagalbos specialistų (logopedų, psichologų, lietuvių kaip antrosios kalbos mokytojų) pagalbą“.

V2 informantas siūlo „mokyklose sukurti kultūrinių ambasadorių sistemą – mokinių savanorių, padedančių užsieniečiams greičiau integruotis“.

Sėkmingai atvykusių mokinių integracijai svarbus adaptacinis laikotarpis. Mokyklose jis yra skirtingas ir trunka nuo 1 mėn. iki 2 mokslo metų. Jo metu supažindami su mokyklos ir klasės aplinka, ugdymo proceso organizavimo ypatumais. Adaptaciniu laikotarpiu teikiama klasės vadovo, pagalbos mokiniui specialistų, mokinių mentorių, išskirtiniais atvejais – mokinio padėjėjo pagalba. Akcentuojamas tokios pagalbos poreikis visiems atvykusiems vaikams.

3.4. Kalbos barjeras

II lentelė. Kalbos barjeras

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Kalbos barjeras	Kalbos nemokėjimo įtaka mokymuisi	<p><...> Neigiamą įtaką ugdymo procesui, nes mažėja mokymosi motyvacija ir įsitraukimas į ugdomąją veiklą (L1).</p> <p><...> Sunku dalyvauti ugdymo(si) procese, suprasti pateikiamas užduotis ir jas atlikti (V1).</p> <p><...> Lietuvių kalbos nemokėjimas daro neigiamą įtaką ypač tų dalykų pamokose, kurių mokytojai negeba bendrauti atvykusio mokinio kalba arba nėra kas jiems padėtų susikalbėti (N1).</p> <p><...> Sunki komunikacija su mokytojais apsunkina atvykusio mokinio įsitraukimą į ugdymo procesą (S1).</p>
	Lietuvių kalbos mokymo organizavimas	<p>„<...> Laikiniosiose grupėse“ (L1).</p> <p>„Organizuojamos grupinės ir individualios lietuvių kalbos konsultacijos“ (V1).</p> <p>„<...> Individualios lietuvių kalbos konsultacijos“ (N1).</p> <p>„<...>Grupinės lietuvių kalbos konsultacijos“ (S1).</p>
	Kalbos barjero įtaka bendravimui	<p>„<...> Kalbos barjeras nedarė jokios įtakos santykiams su bendraamžiais. Dažniausiai atvykusieji kalbėjo arba anglų, arba rusų kalbomis, ir visad yra bendraamžių, kalbančių šiomis kalbomis“ (N1).</p> <p>„<...> Sudėtinga bendrauti pradžioje, bet vaikai labai greitai prisitaiko, padedami mokytojų ir kitų mokinių“ (L1).</p> <p>„<...> Su bendraamžiais sunkiau sekėsi bendrauti ukrainiečiams vaikams, nes pastarieji nemoka arba silpnai moka rusų kalbą“ (S1).</p> <p>„<...> Į mūsų mokyklą atvykę mokiniai dažnu atveju moka kalbėti lietuviškai. Tiems, kurie sunkiai kalba lietuviškai, labai padeda kitų klasės vaikų geranoriškumas ir bendradarbiavimas“ (V1).</p> <p>„<...> Ukrainiečiai vaikai nemokėjo arba labai silpnai kalbėjo angliškai. Bet labai greit vaikai susibendravo ir kalbos barjero neliko“ (N2).</p> <p>„<...> Kalbos barjeras stipriai santykių neveikia, kadangi mokiniai naudojami IT technologijomis ir draugų, gebančių kalbėti užsienio kalba, pagalba“ (L3).</p> <p>„<...> Jei atvykęs vaikas kalba anglų kalba, kildavo sunkumų su mokytojais ypač, jei mokytojas yra vyresnio amžiaus. Kiek paprasčiau būna su vyresnio amžiaus mokytojais, jei vaikas kalba rusų kalba, bet tuomet sudėtingiau su jaunesnio amžiaus mokytojais. Tai - vienaip ar kitaip veikia tarpusavio santykius“ (N1).</p>

		<p>„<...> Jaunesnio amžiaus mokytojai taip pat nemoka rusų kalbos. Su mokiniais, atvykusiais iš JK sunkiai sekėsi bendrauti vyresnio amžiaus mokytojams, nes pastarieji nemoka anglų kalbos“ (S1).</p> <p>„ <...> Kadangi pati suprantu, bet nekalbu jų kalba (rusų), dažnai prašau kitų mokinių padėti ir išversti jiems klausimus ar užduotį“ (N3).</p>
	Mokytojų taikomos strategijos	<p>„<...> Naudoju gestus, vizualizacijas, trumpus video. Mokiniai dažnai dirba porose su lietuviškai kalbančiais klasės draugais, kurie padeda išversti ar paaiškinti užduotį“ (V2),</p> <p>„<...> Kalbos barjero problemą istorijos pamokose stengiuosi spręsti taikydama įvairias mokymo strategijas. Naudoju paveikslėlius, žemėlapius, laiko juostas, trumpus filmukus, kad mokiniai galėtų suprasti turinį iš konteksto. Sudėtingus terminus aiškinu paprastesne kalba, pateikiu vertimus į mokiniams suprantamą kalbą arba naudoju skaitmeninius vertimo įrankius. Taip pat taikau darbą poromis ir grupėmis, kai užsieniečiai dirba su lietuviškai kalbančiais bendraklasiais. Svarbu kurti palankią, saugią ir palaikančią aplinką, kad mokiniai nebijotų kalbėti, klysti“ (V3).</p> <p>„<...> Su mokiniais, kurie nors truputį supranta ir kalba lietuviškai, stengiuosi kalbėti trumpais, aiškiais sakiniais, vengiu sudėtingų sąvokų, perkeltinės prasmės posakių. Pamokose leidžiu naudotis pagalbinėmis priemonėmis (žodynais, programėlėmis), duodu tekstus su šalia esančiu vertimu į mokiniui suprantamą kalbą. Su visiškai lietuviškai nekalbančiais mokiniais bendrauju anglų kalba, mokomės pagrindinių frazių. Dažnai pamokose leidžiu dirbti grupėse, tuomet klasės draugų pagalba užsienietis yra įtraukiamas į bendrą klasės veiklą“ (S2),</p> <p>„<...> Ir aš ir mokiniai naudojamės vertėju, Googlelens programėle ir kt. priemonėmis. Jei įmanoma bendraujame lietuviškai“ (S3).</p>

Subkategorija. Kalbos nemokėjimo įtaka mokymuisi. Informantų teigimu, didžiausias sėkmingo ugdymo organizavimo sunkumas – kalbos barjeras. Negebėjimas komunikuoti lietuvių kalba daro „<...> neigiamą įtaką ugdymo procesui, nes mažėja mokymosi motyvacija ir įsitraukimas į ugdomąją veiklą“ (L1), „<...> sunku dalyvauti ugdymo(si) procese, suprasti pateikiamas užduotis ir jas atlikti“ (V1).

Komunikaciją apsunkina ir mokytojo negebėjimas bendrauti mokiniui suprantama kalba (rusų, anglų). „<...> lietuvių kalbos nemokėjimas daro neigiamą įtaką ypač tų dalykų pamokose, kurių mokytojai negeba bendrauti atvykusio mokinio kalba arba nėra kas jiems padėtų susikalbėti“ (N1), „<...> sunki komunikacija su mokytojais apsunkina atvykusio mokinio įsitraukimą į ugdymo procesą“ (S1).

Subkategorija „Lietuvių kalbos mokymo organizavimas“ parodo, kaip organizuojamas lietuvių kalbos mokymas mokyklose. Kad adaptacijos procesai vyktų sklandžiai ir vaikai galėtų sėkmingai integruotis, būtina užtikrinti lietuvių kalbos išmokimą. Atsižvelgiant į

imigrantų skaičių, informantų teigimu, mokyklose skiriamos papildomos lietuvių kalbos konsultacijos: „<...> laikinosiose grupėse“ (L1), arba „organizuojamos grupinės ir individualios lietuvių kalbos konsultacijos“ (V1), „<...> individualios lietuvių kalbos konsultacijos“ (N1), „<...> grupinės lietuvių kalbos konsultacijos“ (S1).

Subkategorija „Kalbos barjero įtaka bendravimui“ padeda atskleisti kalbos barjero įtaką bendravimui su bendraamžiais ir mokytojais. Informantų teigimu, kalbos barjeras nedaro didelės įtakos mokinių bendravimui su bendraamžiais: „<...> kalbos barjeras nedarė jokios įtakos santykiams su bendraamžiais. Dažniausiai atvykusieji kalbėjo arba anglų, arba rusų kalbomis, ir visad yra bendraamžių, kalbančių šiomis kalbomis“ (N1), „<...> sudėtinga bendrauti pradžioje, bet vaikai labai greitai prisitaiko, padedami mokytojų ir kitų mokinių“ (L1), „<...> su bendraamžiais sunkiau sekėsi bendrauti ukrainiečiams vaikams, nes pastarieji nemoka arba silpnai moka rusų kalbą“ (S1), „<...> į mūsų mokyklą atvykę mokiniai dažnu atveju moka kalbėti lietuviškai. Tiems, kurie sunkiai kalba lietuviškai, labai padeda kitų klasės vaikų geranoriškumas ir bendradarbiavimas“ (V1), „<...> ukrainiečiai vaikai nemokėjo arba labai silpnai kalbėjo angliškai. Bet labai greit vaikai susibendravo ir kalbos barjero neliko“ (N2), „<...> kalbos barjeras stipriai santykių neveikia, kadangi mokiniai naudojami IT technologijomis ir draugų, gebančių kalbėti užsienio kalba, pagalba“ (L3).

Didesnių bendravimo sunkumų patiria mokytojai: „<...> jei atvykęs vaikas kalba anglų kalba, kildavo sunkumų su mokytojais ypač, jei mokytojas yra vyresnio amžiaus. Kiek paprasčiau būna su vyresnio amžiaus mokytojais, jei vaikas kalba rusų kalba, bet tuomet sudėtingiau su jaunesnio amžiaus mokytojais. Tai - vienaip ar kitaip veikia tarpusavio santykius“ (N1), „<...> jaunesnio amžiaus mokytojai taip pat nemoka rusų kalbos. Su mokiniais, atvykusiais iš JK sunkiai sekėsi bendrauti vyresnio amžiaus mokytojams, nes pastarieji nemoka anglų kalbos“ (S1), „<...> kadangi pati suprantu, bet nekalbu jų kalba (rusų), dažnai prašau kitų mokinių padėti ir išversti jiems klausimus ar užduotį“ (N3).

Subkategorija „Mokytojų taikomos strategijos“ iliustruoja, kokias bendravimo su mokiniais strategijas mokytojai naudoja pamokose. „<...> Naudoju gestus, vizualizacijas, trumpus video. Mokiniai dažnai dirba porose su lietuviškai kalbančiais klasės draugais, kurie padeda išversti ar paaiškinti užduotį“ (V2), „<...> kalbos barjero problemą istorijos pamokose stengiuosi spręsti taikydama įvairias mokymo strategijas. Naudoju paveikslėlius, žemėlapius, laiko juostas, trumpus filmukus, kad mokiniai galėtų suprasti turinį iš konteksto. Sudėtingus terminus aiškinu paprastesne kalba, pateikiu vertimus į mokiniams suprantamą kalbą arba naudoju skaitmeninius vertimo įrankius. Taip pat taikau darbą poromis ir grupėmis, kai užsieniečiai dirba su lietuviškai kalbančiais bendraklasiais. Svarbu kurti palankią, saugią ir palaikančią aplinką, kad mokiniai nebijotų kalbėti, klysti“ (V3), „<...> su mokiniais, kurie nors truputį supranta ir kalba lietuviškai, stengiuosi kalbėti

trumpais, aiškiais sakiniais, vengiu sudėtingų sąvokų, perkeltinės prasmės posakių. Pamokose leidžiu naudotis pagalbinėmis priemonėmis (žodynais, programėlėmis), duodu tekstus su šalia esančiu vertimu į mokiniui suprantamą kalbą. Su visiškai lietuviškai nekalbančiais mokiniais bendrauju anglų kalba, mokomės pagrindinių frazių. Dažnai pamokose leidžiu dirbti grupėse, tuomet klasės draugų pagalba užsienietis yra įtraukiamas į bendrą klasės veiklą“ (S2), „<...> ir aš ir mokiniai naudojamės vertėju, Googlelens programėle ir kt. priemonėmis. Jei įmanoma bendraujame lietuviškai“ (S3).

Informantų teigimu lietuvių kalbos nemokėjimas apsunkina išitraukimą į ugdymo procesą, komunikaciją. Visiems atvykusiems mokiniams skiriamos individualios arba grupinės lietuvių kalbos konsultacijos. Pamokų metu mokytojai naudojami vertėjo pagalba, taiko grupinio darbo metodus.

3.5. Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija

12 lentelė. Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija	Kultūrinių skirtumų problematika	<p>(„<...> Mokiniai iš Ukrainos pasakojo apie skirtingai minimas religines šventes“ (S1).</p> <p>(„<...> Pilietiškumo, valstybinių švenčių minėjimo svarba mūsų mokymas jau aiški suprantama, o užsieniečiams reikia kartais kantraus aiškinimo. Lietuviai galbūt kartais minimaliai, bet žino savo šalies pagrindinių švenčių tradicijas, o susipažinti su Ukrainiečių tradicijomis, papročiais, mums nepavyko“ (N2).</p> <p>„<...> Stengiuosi vengti pamokoje karo Ukrainoje konteksto, neakcentuoju tai mokiniams. Bet kiek pastebėjau mokiniai labiau bendrauja su savo kultūros ir kalbinės aplinkos bendraamžiais, klasėse dažniau yra atsiskyre“ (N3).</p> <p>„Dažnai būna nesusipratimų literatūros pamokose, nes mokiniai nesusidūrę su senosiomis lietuvių tradicijomis ir papročiais, nesuvokia jų prasmės ir reikšmės <...>“ (S2).</p> <p>„Kai kurie mokiniai jautriai reaguoja į tam tikras istorines temas (Ukrainos ir Rusijos prezidentų vertinimai, karo aukos, kaltininkų įvardijimas) arba sunkiau priima kitų nuomones. Pastebiu ir socialinės atskirties atveju, kai užsieniečiai mokiniai jaučiasi nesaugiai, vengia bendrauti ar lieka nuošalyje dėl kalbos barjero ir kultūrinių skirtumų“ (V3).</p> <p>„<...> Įsivelia į muštynes tarpusavyje, todėl visos bendruomenės sutelktas ir koordinuotas veikimas padeda užkirsti kelią galimiems konfliktams. Tokiose situacijose stengiuosi skatinti pagarbų dialogą, aiškinti skirtingų kultūrų požiūrius, ugdyti empatiją bei tolerantišką požiūrį į įvairių tautybių, kultūrų žmones“ (V3).</p> <p>„<...> Teko dažniausiai spręsti problemas tarp paauglių dėl bendravimo kultūros. Dažniai paauglių tarpe naudojamas žodynas kelia problemas. Lietuvių tarpe vienas ar kitas žodis – traktuojamas kaip įžeidimas, o ukrainiečių tarpe tai draugiškas pajuokavimas“ (L3).</p> <p>„ <...> Pagarba, bendravimas su mokytoju – suprantami skirtingai. Iš užsienio atvykę mokiniai dažniausiai su mokytoju bendrauja kaip su sau lygiu draugu, kreipiasi vardu, pamokos</p>

		<p>metu drąsiai reiškia savo nuomonę, kalba kada nori, nekelia rankos, nes tai jiems yra neįprasta“ (S2).</p> <p>„<...> Sunkumai suprasti mokomąją medžiagą ar išreikšti savo mintis lietuvių kalba. Skirtingi mokymosi stiliai ir požiūris į mokslą gali atrodyti, kad mokinys pasyvus, o vaikui – kad mokytojas pernelyg griežtas ar negerbia jo nuomonės“ (V1).</p> <p>„Kartais užsieniečiai mokiniai jaučiasi nedrąsiai, ypač kalbėdami prieš klasę. Pasitaiko, kad skiriasi jų požiūris į diskusijas ar grupinį darbą. Siekiu įtraukti visus – per bendras veiklas ir tarpkultūrines temas (pvz., pasaulio šventes, tradicijas)“ (V2).</p>
	Bendravimas su bendraamžiais	<p>„<...> Noriai, teigiamai, draugiškai“ (L1).</p> <p>„<...> Priima palankiai, kartu dalyvauja bendrose veiklose“ (V1).</p> <p>„<...> Geranoriškai, iškart rodo jiems dėmesį, nori sėdėti tame pačiame suole, aprodo mokyklos erdves, siūlo pagalbą (N1).</p> <p>„<...> Bendraujama ne tik mokykloje, bet ir po pamokų, savaitgaliais“ (S1),</p> <p>„<...> Mano pastebėjimu labai gerai, nes vaikai geranoriškai kartais pavertėjauja užsieniečiams, paaiškina tvarką, parodo mokyklos aplinkas“ (N2).</p> <p>„<...> Klasės draugai atvykusius užsieniečius priima draugiškai, stengiasi jiems padėti apsiprasti naujoje aplinkoje, padeda tiek pamokų, tiek pertraukų metu“ (S2).</p> <p>„<...> Pasitaiko ir uždarmo ar atsiribojimo atvejų, ypač kai mokiniai susiduria su kalbos barjeru, dalis klasės draugų kartais vengia bendrauti, nes bendravimas tampa sudėtingesnis“ (V3).</p> <p>„<...> Dažniausiai tarpusavyje bendrauja romai su ukrainiečiais (V3).</p> <p><...> Kartais matomas grupinis užsieniečių atsiskyrimas nuo klasės“ (L3).</p> <p>„<...> Taikau mišrias grupes ir bendras kūrybines užduotis pamokose“ (V2).</p> <p>„<...> Skatinti bendradarbiavimą, organizuoti mišrias grupes, pabrėžti tolerancijos ir pagarbos vertybes, kad visi mokiniai klasėje jaustųsi priimti ir saugūs“ (V3).</p>
	Toleranciją skatinantys renginiai mokykloje	<p>„<...> Tolerancijos savaitės, draugiškumo akcijos, Europos kalbų diena (L1),</p> <p>„Tolerancijos diena, „Mėnuo be patyčių“ (V1), <...> „tolerancijos savaitė“ (N1),</p> <p>„<...> Tolerancijos diena.</p> <p>Klasėse mokiniai organizavo ukrainietiškas popietes, kur patys ukrainiečiai supažindino klasės draugus su šalies kultūra, tradicijomis“ (S1).</p>

Subkategorija „Kultūriniai skirtumai ir socialinė integracija“ išryškina tam tikrus kultūrinius skirtumus ir dėl jų atsirandančias problemas. Iš informantų pasakojimo išryškėja tam tikri kultūriniai skirtumai: religinių švenčių („<...> mokiniai iš Ukrainos pasakojo apie skirtingai minimas religines šventes“ (S1)), valstybinių švenčių („<...> pilietiškumo, valstybinių švenčių minėjimo svarba mūsų mokymas jau aiški suprantama, o užsieniečiams reikia kartais kantraus aiškinimo. Lietuviai galbūt kartais minimaliai, bet žino savo šalies pagrindinių švenčių tradicijas, o susipažinti

su Ukrainiečių tradicijomis, papročiais, mums nepavyko“ (N2)). Pastebimas artimesnis bendravimas tarp tos pačios kultūros mokinių. „<...> Stengiuosi vengti pamokoje karo Ukrainoje konteksto, neakcentuoju tai mokiniams. Bet kiek pastebėjau mokiniai labiau bendrauja su savo kultūros ir kalbinės aplinkos bendraamžiais, klasėse dažniau yra atsiskyre“ (N3). Dėl kultūrinių skirtumų išryškėja ir tam tikrų nesupratimų : „dažnai būna nesupratimų literatūros pamokose, nes mokiniai nesucidūrė su senosiomis lietuvių tradicijomis ir papročiais, nesuvokia jų prasmės ir reikšmės <...>“ (S2).

Pamokose kartais pasitaiko kultūrinių nesupratimų, susijusių su skirtingu istorinių įvykių ar simbolių vertinimu, ypač kalbant apie karo, tautinės tapatybės ar religijos temas. „Kai kurie mokiniai jautriai reaguoja į tam tikras istorines temas (Ukrainos ir Rusijos prezidentų vertinimai, karo aukos, kaltininkų įvardijimas) arba sunkiau priima kitų nuomones. Pastebiu ir socialinės atskirties atvejų, kai užsieniečiai mokiniai jaučiasi nesaugiai, vengia bendrauti ar lieka nuošalyje dėl kalbos barjero ir kultūrinių skirtumų“ (V3).

Kultūriniai skirtumai turi įtakos mokinių bendravimui ir elgesiui: „<...> įsivelia į muštynes tarpusavyje, todėl visos bendruomenės sutelktas ir koordinuotas veikimas padeda užkirsti kelią galimiems konfliktams. Tokiose situacijose stengiuosi skatinti pagarbų dialogą, aiškinti skirtingų kultūrų požiūrius, ugdyti empatiją bei tolerantišką požiūrį į įvairių tautybių, kultūrų žmones“ (V3), „<...> teko dažniausiai spręsti problemas tarp paauglių dėl bendravimo kultūros. Dažniai paauglių tarpe naudojamas žodynas kelia problemas. Lietuvių tarpe vienas ar kitas žodis – traktuojamas kaip įžeidimas, o ukrainiečių tarpe tai draugiškas pajuokavimas“ (L3). Kyla nesupratimų dėl skirtingų bendravimo su mokytojais tradicijų: „<...> pagarba, bendravimas su mokytoju – suprantami skirtingai. Iš užsienio atvykę mokiniai dažniausiai su mokytoju bendrauja kaip su sau lygiu draugu, kreipiasi vardu, pamokos metu drąsiai reiškia savo nuomonę, kalba kada nori, nekelia rankos, nes tai jiems yra neįprasta“ (S2).

Skirtingas požiūris į mokymąsi: „<...> sunkumai suprasti mokomąją medžiagą ar išreikšti savo mintis lietuvių kalba. Skirtingi mokymosi stiliai ir požiūris į mokslą gali atrodyti, kad mokinsys pasyvus, o vaikui – kad mokytojas pernelyg griežtas ar negerbia jo nuomonės“ (V1). „Kartais užsieniečiai mokiniai jaučiasi nedrąsiai, ypač kalbėdami prieš klasę. Pasitaiko, kad skiriasi jų požiūris į diskusijas ar grupinį darbą. Siekiu įtraukti visus – per bendras veiklas ir tarpkultūrines temas (pvz., pasaulio šventes, tradicijas)“ (V2).

Subkategorija „Bendravimas su bendraamžiais“ parodo, kaip užsieniečius mokinius priima bendraamžiai. Dauguma informantų teigia, kad užsieniečiai mokiniai priimami „<...> noriai, teigiamai, draugiškai“ (L1), „<...> priima palankiai, kartu dalyvauja bendrose veiklose“ (V1), „<...> geranoriškai, iškart rodo jiems dėmesį, nori sėdėti tame pačiame suole, aprodo mokyklos erdves, siūlo pagalbą (N1), „<...> bendraujama ne tik mokykloje, bet ir po pamokų, savaitgaliais“

(S1), „<...> mano pastebėjimu labai gerai, nes vaikai geranoriškai kartais pavertėjauja užsieniečiams, paaiškina tvarką, parodo mokyklos aplinkas“ (N2), „<...> klasės draugai atvykusius užsieniečius priima draugiškai, stengiasi jiems padėti apsiprasti naujoje aplinkoje, padeda tiek pamokų, tiek pertraukų metu“ (S2).

Interviu metu išsakyti atskirų informantų pastebėjimai leidžia identifikuoti ir atsiribojimų atvejus, kurie dažniausiai susiję su kalbos barjeru: „<...> pasitaiko ir uždarmo ar atsiribojimo atvejų, ypač kai mokiniai susiduria su kalbos barjeru, dalis klasės draugų kartais vengia bendrauti, nes bendravimas tampa sudėtingesnis“ (V3). Pastebimas ir užsieniečių vaikų atsiskyrimas nuo klasės draugų: „<...> dažniausiai tarpusavyje bendrauja romai su ukrainiečiais (V3), <...> kartais matomas grupinis užsieniečių atsiskyrimas nuo klasės“ (L3). Pamokose mokytojai įvairiais būdais bando integruoti mokinius į bendras veiklas: „<...> taikau mišrias grupes ir bendras kūrybines užduotis pamokose“ (V2), „<...> stengiuosi skatinti bendradarbiavimą, organizuoti mišrias grupes, pabrėžti tolerancijos ir pagarbos vertybes, kad visi mokiniai klasėje jaustųsi priimti ir saugūs“ (V3).

Subkategorija „Toleranciją skatinantys renginiai mokykloje“. Siekiant sėkmingos užsieniečių integracijos, mokyklose organizuojami toleranciją skatinantys renginiai. Informantai mini tolerancijai, prieš patyčias organizuojamus renginius: „<...> tolerancijos savaitės, draugiškumo akcijos, Europos kalbų diena“ (L1), „<...> tolerancijos diena, „Mėnuo be patyčių“ (V1), „<...> tolerancijos savaitė“ (N1), „<...> tolerancijos diena. „Klasėse mokiniai organizavo ukrainietiškas popietes, kur patys ukrainiečiai supažindino klasės draugus su šalies kultūra, tradicijomis“ (S1).

Kadangi mokyklose mokosi mokiniai atvykę iš skirtingų valstybių ir regionų, tai kultūriniai skirtumai yra neišvengiami. Šie skirtumai įtakoja mokinių bendravimą ir elgesį, išryškėja skirtingas požiūris į valstybines, religines šventes. Pastebimi socialinės atskirties atvejai.

3.6. Mokytojų pasirengimas ir profesinis tobulėjimas

13 lentelė. Mokytojų pasirengimas ir profesinis tobulėjimas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Mokytojų pasirengimas ir profesinis tobulėjimas	Dalyvavimas mokymuose	14 mokytojų dalyvavo seminare „Dėl pabėgėlių vaikų ugdymo“, vaizdo konferencijoje, orientuotoje į ukrainiečių vaikų tėvus. Direktoriaus pavaduotojas ugdymui ir socialinis pedagogas dalyvavo susitikime su Ruklos pabėgėlių priėmimo centro atstovais „Dėl užsieniečių vaikų mokymo mokyklose“ (L1). <...> 5 pradinių klasių, 7 dalykų mokytojai, 2 švietimo pagalbos specialistai (N1). Mokymuose apie darbą su užsieniečiais vaikais dalyvavo 3 mokytojai: lietuvių kalbos, pradinio ugdymo, istorijos mokytojai (V1). <...> Lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja (S1).

Žinių ir įgūdžių trūkumas	<p>„<...> Sudėtinga dėl kalbos barjero veiksmingai organizuoti pamokas“ (L1), „Vienintelis dalykas, ko trūksta – tai kalbos mokėjimas<...>“ (N3), „<...> Pastebimas užsienio kalbos (ypač anglų kalbos) žinių trūkumas“ (N1). „<...> Matome psichologinių ir pedagoginių žinių trūkumą darbui su užsieniečiais vaikais“ (S1). „ <...> Norėčiau daugiau praktinių metodikų apie kalbos mokymą per dalyką, daugiau lietuvių kaip antrosios kalbos resursų ir interaktyvių priemonių“ (V2), <...> Norėtusi gauti daugiau praktinių žinių (metodikos) kaip mokyti lietuvių kalbos užsieniečius, taip pat būtų naudingi praktiniai seminarai, kuriuose suteiktų žinių apie ugdymo turinio diferencijavimą, dirbant su skirtingų specialiųjų poreikių mokiniais“ (S2), „<...> Trūksta metodinių žinių, kaip mokyti matematikos, kurie turi spragų ir sunkiai sekasi lietuvių kalba“ (S3), „<...> trūksta žinių apie užsieniečių mokymo metodus ir žinių diferencijavimą, jų pritaikymą“ (N2), „<...> Trūksta žinių apie skirtingų kultūrų vertybes, tradicijas, elgesio normas, kad pamokos ir bendravimas būtų jautrus ir pagarbus“ (L3). „Jaučiu poreikį gilinti žinias apie lietuvių kaip antrosios kalbos mokymo metodikas ir dalykų turinio derinimą su kalbos ugdymu. Taip pat trūksta praktinių įgūdžių, kaip efektyviau vertinti mokinių pažangą, kai jų kalbiniai gebėjimai riboti. Norėčiau daugiau žinių apie tarpkultūrinę komunikaciją, darbo su įvairių kultūrų šeimomis ypatumus bei psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems adaptacijos sunkumų“ (V3).</p>
Mokytojų pasirengimas	<p>„<...> Dalis mokytojų yra išklaušę kvalifikacijos tobulinimo seminarus šia tema, tačiau mokytojų pasirengimas dirbti su imigrantais vaikais yra vidutiniškas“ (L1). „<...> Kiekvienas atvejis yra individualus, todėl mokytojai paprastai remiasi savo profesine patirtimi – jie diferencijuoja užduotis pagal mokinių gebėjimus ir ugdymo poreikius“ (V1). „<...> Daugiau sunkumų pastebėta dirbant su kitų kultūrų vaikais, labiau trūko pasirengimo esant kalbos barjerui“ (N1). „Tai ypač aktualu, nes mokyklas lanko mokiniai, turintys labai skirtingą patirtį ir kalbos įgūdžius – ukrainiečių vaikai, grįžę iš Jungtinės Karalystės, mokiniai iš Danijos ar kitų šalių, kurių lietuvių kalbos žinios yra ribotos. Dėl šios įvairovės trūksta nuoseklių žinių ir metodinių priemonių, kurios padėtų veiksmingai dirbti su tokia mokinių grupe“ (S1).</p>

Subkategorija “ Dalyvavimas mokymuose“ svarbi tuo, kad ji apima mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų ir administracijos atstovų dalyvavimą įvairiuose seminaruose, mokymuose, skirtuose pasirengti dirbti su į Lietuvą atvykusiais imigrantais vaikais. Sėkmingai atvykusių mokinių integracijai, labai svarbus mokytojų pasirengimas, jų dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. L1 informanto teigimu „mokykloje mokymuose dalyvavo 14 mokytojų: (2 pagalbos vaikui specialistai, 4 pradinio ugdymo mokytojai, 2 administracijos atstovai, 6 dalykų

mokytojai (lietuvių kalbos, matematikos, užsienio kalbų ir fizinio ugdymo mokytojai)) dalyvavo tokiuose mokymuose: seminare „Dėl pabėgėlių vaikų ugdymo“, vaizdo konferencijoje, orientuotoje į ukrainiečių vaikų tėvus. Direktoriaus pavaduotojas ugdymui ir socialinis pedagogas dalyvavo susitikime su Ruklos pabėgėlių priėmimo centro atstovais „Dėl užsieniečių vaikų mokymo mokyklose“. N1 mokykloje 5 pradinė klasių, 7 dalykų mokytojai, 2 švietimo pagalbos specialistai. V1 mokykloje – mokymuose apie darbą su užsieniečiais vaikais dalyvavo 3 mokytojai: lietuvių kalbos, pradinio ugdymo, istorijos mokytojai. S1 mokykloje – viena lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja. Plati mokymų įvairovė plati: nuo atskirų dalykinių seminarų <...> „Dėl Ukrainos istorijos pamokų“ (L3) iki <...> tarptautinio „Erasmus+“ projekto apie įtrauktį ir tarpkultūrinį ugdymą (V2).

Subkategorija „Žinių ir įgūdžių trūkumas“. Ši subkategorija apima žinių ir kompetencijų spragas, kurias nurodo mokytojai su kuriomis jie susiduria ugdydami imigrantus vaikus. Informantų nurodyti sunkumai daugiausia susiję su kalbos barjeru, kuris trukdo tiek mokinių įtraukčiai į švietimo procesą, tiek mokytojų gebėjimui veiksmingai perteikti mokymo turinį: „<...> sudėtinga dėl kalbos barjero veiksmingai organizuoti pamokas“ (L1), „vienintelis dalykas, ko trūksta – tai kalbos mokėjimas<...>“ (N3), „<...> pastebimas užsienio kalbos (ypač anglų kalbos) žinių trūkumas“ (N1).

Kitas svarbus iššūkis – pedagoginių, psichologinių ir metodinių žinių trūkumas. „<...> Matome psichologinių ir pedagoginių žinių trūkumą darbui su užsieniečiais vaikais“ (S1).

Informantai nurodo, kad jiems trūksta žinių apie užsieniečių vaikų ugdymo metodus, diferencijavimą, kultūrinių vertybių ugdymą: „<...> norėčiau daugiau praktinių metodikų apie kalbos mokymą per dalyką, daugiau lietuvių kaip antrosios kalbos resursų ir interaktyvių priemonių“ (V2), „<...> norėtusi gauti daugiau praktinių žinių (metodikos) kaip mokyti lietuvių kalbos užsieniečius, taip pat būtų naudingi praktiniai seminarai, kuriuose suteiktų žinių apie ugdymo turinio diferencijavimą, dirbant su skirtingų specialiųjų poreikių mokiniais“ (S2), „<...> trūksta metodinių žinių, kaip mokyti matematikos, kurie turi spragų ir sunkiai sekasi lietuvių kalba“ (S3), „<...> trūksta žinių apie užsieniečių mokymo metodus ir žinių diferencijavimą, jų pritaikymą“ (N2), „<...> trūksta žinių apie skirtingų kultūrų vertybes, tradicijas, elgesio normas, kad pamokos ir bendravimas būtų jautrus ir pagarbus“ (L3).

Informantas V3 siekdamas efektyvesnės užsieniečių vaikų integracijos, teigia „jaučiu poreikį gilinti žinias apie lietuvių kaip antrosios kalbos mokymo metodikas ir dalykų turinio derinimą su kalbos ugdymu. Taip pat trūksta praktinių įgūdžių, kaip efektyviau vertinti mokinių pažangą, kai jų kalbiniai gebėjimai riboti. Norėčiau daugiau žinių apie tarpkultūrinę komunikaciją, darbo su įvairių

kultūrų šeimomis ypatumus bei psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems adaptacijos sunkumų“.

Subkategorija „Mokytojų pasirengimas“. Ši subkategorija apibendrina mokytojų pasirengimo dirbti su imigrantų vaikais aspektus. Informantai pažymi, kad kai kurie mokytojai dalyvavo profesinio tobulinimo seminaruose apie darbą su skirtingų kultūrų mokiniais „<...> dalis mokytojų yra išklaušę kvalifikacijos tobulinimo seminarus šia tema, tačiau mokytojų pasirengimas dirbti su imigrantais vaikais yra vidutiniškas“ (L1). Mokymo praktika rodo, kad „<...> kiekvienas atvejis yra individualus, todėl mokytojai paprastai remiasi savo profesine patirtimi – jie diferencijuoja užduotis pagal mokinių gebėjimus ir ugdymo poreikius“ (V1). Nors kultūrinių skirtumų keliamos problemos šiuo metu nėra ypač ryškios, „<...> daugiau sunkumų pastebėta dirbant su kitų kultūrų vaikais, labiau trūko pasirengimo esant kalbos barjerui“ (N1). „Tai ypač aktualu, nes mokyklas lanko mokiniai, turintys labai skirtingą patirtį ir kalbos įgūdžius – ukrainiečių vaikai, grįžę iš Jungtinės Karalystės, mokiniai iš Danijos ar kitų šalių, kurių lietuvių kalbos žinios yra ribotos. Dėl šios įvairovės trūksta nuoseklių žinių ir metodinių priemonių, kurios padėtų veiksmingai dirbti su tokia mokinių grupe“ (S1).

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojams trūksta mokymų, kurių metu galėtų pagilinti savo kompetencijas, kaip veiksmingai integruoti užsieniečius vaikus į ugdymo procesą. Mokytojams trūksta metodinių rekomendacijų, kaip derinti dalyko ir kalbos mokymą, diferencijuoti ugdymo turinį.

3.7. Bendradarbiavimas su tėvais

14lentelė. Bendradarbiavimas su tėvais

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Bendradarbiavimas su tėvais	Bendradarbiavimo su tėvais formos	„<...> Dažniausiai bendraujame individualiai (kviečiami į mokyklą, telefonu, per Tamo dienyną)“ (L1, L2), „<...> Bendrauju kelis kartus per pusmetį, dažniausiai per elektroninį dienyną, ar per susitikimus, padedant vertėjui“ (V2). „<...> Tėvų dienų metu. Kartais užaina ir individualiam pokalbiui“ (N3) „<...> Mokyklos komanda (direktorius, pavaduotojas ugdymui, socialinis pedagogas) vyko pas tėvus į namus“ (S1) „bendraujama ir bendradarbiaujama, kaip ir su kitais tėvais. Turime vieną tėtį ir buvusią mokinę, kurie padeda ir vertėjauja iš arabų į lietuvių kalbą“ (V1). „Atvykusių užsieniečių vaikų tėvai iškart įtraukiami į klasės ir mokyklos veiklas, nuolat teikiama informacija apie vaiko užimtumą, pažangą, jei reikia teikiama psichologo (N1)“.
	Bendradarbiavimo su tėvais sunkumai	„Sunkumai dėl kalbos barjero, dėl kultūrų skirtumų skiriasi ir požiūris į vaikų auklėjimą bei ugdymą(si)“ (V1). „Didžiausias sunkumas – kalbos barjeras, kultūriniai skirtumai, mokyklose nustatyti reikalavimai ir taisyklės“ (S1).

		„Iššūkių nepastebėta. Atvykusių vaikų tėvai noriai įsitraukia į klasės ir mokyklos veiklas, patys bendradarbiauja, jei vaikui kyla sunkumų“ (N1)
	Bendradarbiavimo su tėvais gerinimo būdai	<p>„<...>Kuo dažniau įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės renginius“ (L1).</p> <p>„Skatinti tėvus aktyviau įsitraukti į mokyklos bendruomenės gyvenimą, dalyvauti bendruose renginiuose, šventėse“ (V1),</p> <p>„<...> labiau įtraukti tėvus ne vien tik į klasės, mokyklos, bet ir į vietos bendruomenės veiklas“ (S1).</p> <p>Siūlyčiau organizuoti bendras kultūrinės veiklas (pvz., šalių pristatymų dieną)“ (V2).</p> <p>“Bendradarbiavimą su užsieniečių vaikų šeimomis būtų galima pagerinti stiprinant reguliarių ir aiškių bendravimą, pasitelkiant vertėjus arba rašytinę komunikaciją, kad informacija būtų suprantama visiems. Svarbu organizuoti susitikimus ir konsultacijas, kuriose tėvai galėtų aptarti mokinio pažangą, sunkumus ir pagalbos poreikius. Naudinga būtų informacinė medžiaga ir gairės tėvams, supažindinančios su mokyklos tvarka, ugdymo turiniu ir galimybėmis palaikyti mokymą namuose. Bendradarbiaujant atvirai ir nuosekliai galbūt kažkiek galima stiprinti mokinio integraciją, motyvaciją ir sėkmę pamokose. Tuo turi būti labai suinteresuotos visos pusės“ (V3).</p> <p>„Čia jau gal labiau klasės vadovas, mokyklos administracija, galėtų telkti tėvus bendruomenės veikloms ir labiau įtraukti į mokyklos gyvenimą“ (N3).</p>
	Bendradarbiavimo su tėvais patirtys	<p>„Nors mokykloje yra organizuojami klasės tėvų susirinkimai, Tėvų dienos, bet man, kaip klasės vadovei, daugiausiai tenka bendrauti su tėvais individualiai dėl mokinių elgesio taisyklių pažeidimų, o ne kalbėtis apie mokymosi sunkumus. Turiu patirtį, apie darbą su vaiku grįžusiu iš Anglijos, su tėvais kaip klasės vadovė bendravau po kelis kartus per savaitę. Tėvai domėjosi mokinio emocine būsena, mokymosi sunkumais, socializacijos klausimais (pvz. kaip išpirkti vaikui maistą valgykloje), dėl logopedo pagalbos vaikui“ (N2).</p> <p>„Su užsieniečių vaikų tėvais bendraujama pagal poreikį. Susitinkame mokymo proceso pradžioje, išsiaiškiname esamą situaciją, aptariame lūkesčius. Mokslo metų eigoje susitinkame aptarti pažangos arba kylančias problemas, ieškoti jų sprendimų būdų“ (S2).</p> <p>„Su tėvais bendrauti teko mažai, nes neturiu auklėjamosios klasės. Esu bendravusi su viena romų tautybės šeima. Situacija sudėtinga, nes šeima grįžusi iš Anglijos, tai mokinės moka romų ir anglų kalbą. Nei lietuviškai, nei rusiškai nekalba. Kalbama su tėvais apie sėkmingesnę integraciją, kad kiekvienas mokinys pasiektų bent minimalią pažangą“ (V3).</p>
	Bendradarbiavimo su tėvais privalumai	<p><...> Vaikas greičiau integruojasi į visuomenę, greičiau perpranta pasikeitusią mokymosi sistemą, mokyklos tvarką. Svarbiausia sumažėja mokiniui stresas, palengvėja adaptacinis laikotarpis, kai jis kuo anksčiau išsiaiškina informaciją apie laukiamus, galimus pokyčius ir kitus jam gal kartais ir keistus klausimus, neramumus“ (N2).</p> <p>„Tėvai paprastai labai motyvuoti ir dėkingi už informaciją apie vaikų pažangą. Jie stengiasi labiau bendradarbiauti, kai gauna aiškia, suprantama kalba pateiktą informaciją“</p>

		<p>„<...>Privalumas tai, kad tiesiogiai veikia mokinio integraciją, motyvaciją ir socialinę gerovę mokykloje“ (L3)</p> <p>„Šis bendravimas padeda geriau suprasti mokinio namų aplinką, tėvų lūkesčius, leidžia geriau pritaikyti ugdymo turinį konkrečiam mokiniui, padeda jam lengviau adaptuotis naujoje aplinkoje“ (S2).</p> <p>„<...> Geriau suprantame iš kokios aplinkos atvyko mokinys. Kokioje aplinkoje dabar gyvena. Ko mums tikėtis bendraujant su mokiniu, taip pat labiau suprantami tėvų lūkesčiai“ (S3).</p>
--	--	--

Subkategorija „Bendradarbiavimo su tėvais formos“. Šioje subkategorijoje apibendrinamos informantų minėtos bendravimo ir bendradarbiavimo su užsieniečių vaikų tėvais formos: individualūs susitikimai, elektroninis dienynas, tėvų dienos, tėvų susirinkimai. Dažniausiai informantai minėjo individualaus bendravimo priemones: „<...> dažniausiai bendraujame individualiai (kviečiami į mokyklą, telefonu, per Tamo dienyną)“ (L1, L2), „<...> bendrauju kelis kartus per pusmetį, dažniausiai per elektroninį dienyną, ar per susitikimus, padedant vertėjui“ (V2), „<...> Tėvų dienų metu. Kartais užaina ir individualiam pokalbiui“ (N3). Kai kuriais atvejais, ypač dirbant su ukrainiečių šeimomis, „<...> mokyklos komanda (direktorius, pavaduotojas ugdymui, socialinis pedagogas) vyko pas tėvus į namus“ (S1). Informantai nurodo, kad tėvai įtraukiami į tas pačias veiklas, kaip ir lietuvių mokinių tėvai „bendraujama ir bendradarbiaujama, kaip ir su kitais tėvais. Turime vieną tėtį ir buvusią mokinę, kurie padeda ir vertėjauja iš arabų į lietuvių kalbą“ (V1). Kaip teigia informantas N1 „atvykusių užsieniečių vaikų tėvai iškart įtraukiami į klasės ir mokyklos veiklas, nuolat teikiama informacija apie vaiko užimtumą, pažangą, jei reikia teikiama psichologo N1“.

Iš pokalbių su informantais matyti, kad su imigrantų vaikų tėvais, dažniausiai bendrauja klasių vadovai. Mokytojai ir mokyklos administracija – rečiau.

Subkategorija „Bendradarbiavimo su tėvais sunkumai“. Ši subkategorija apima mokyklų bendradarbiavimo su tėvais sunkumus. Informantai nurodė, kad didžiausi sunkumai kyla dėl kalbos barjero ir kultūrinių skirtumų, dėl kurių atsiranda skirtingi požiūriai į vaikų auklėjimą, ugdymo procesą, mokyklos taisykles ir reikalavimus. Tai kartais trukdo bendradarbiauti ir apsunkina informacijos perdavimą. Apie tai teigia informantas V1 „sunkumai dėl kalbos barjero, dėl kultūrų skirtumų skiriasi ir požiūris į vaikų auklėjimą bei ugdymą(si)“. S1 informantas teigia „didžiausias sunkumas – kalbos barjeras, kultūriniai skirtumai, mokyklose nustatyti reikalavimai ir taisyklės“.

Tačiau kai kurie mokytojai pažymėjo, kad jie nepastebi jokių sunkumų, nes atvykusių vaikų tėvai dažnai nori dalyvauti klasės ir mokyklos veikloje, aktyviai domisi savo vaikų ugdymu ir patys inicijuoja bendradarbiavimą. N1 informanto teigimu „iššūkių nepastebėta. Atvykusių vaikų tėvai noriai įsitraukia į klasės ir mokyklos veiklas, patys bendradarbiauja, jei vaikui kyla sunkumų“.

Subkategorija „Bendradarbiavimo su tėvais gerinimo būdai“. Šioje subkategorijoje aprašomos mokytojų išvalgos ir pasiūlymai, kaip stiprinti bendradarbiavimą su imigrantų vaikų tėvais, užtikrinant sklandesnę jų integraciją į mokyklos bendruomenę. Informantai pabrėžia, kad veiksmingas bendradarbiavimas yra glaudžiai susijęs su tėvų įtraukimu į įvairias mokyklos ir vietos bendruomenės veiklas. Dažniausiai minimas būdas – dažniau įtraukti tėvus į mokyklos renginius, šventes, ekskursijas ir bendras veiklas, nes tai leidžia tėvams geriau susipažinti su mokyklos kultūra, jos tradicijomis ir kasdieniniu gyvenimu: „<...> kuo dažniau įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės renginius“ (L1), „skatinti tėvus aktyviau įsitraukti į mokyklos bendruomenės gyvenimą, dalyvauti bendruose renginiuose, šventėse“ (V1), „<...> labiau įtraukti tėvus ne vien tik į klasės, mokyklos, bet ir į vietos bendruomenės veiklas“ (S1).

Siūloma organizuoti kultūrinės iniciatyvas, skatinančias tarpkultūrinį dialogą, pavyzdžiui, „šalių pristatymo dienas“, veiklas, padedančias sukurti teigiamą, atvirą ir įtraukią aplinką. S1 informanto nuomone reikia „skatinti tėvus dalyvauti mokyklos organizuojamuose renginiuose, kad labiau pažintų mokyklos kultūrą, tradicijas“. “Siūlyčiau organizuoti bendras kultūrinės veiklas (pavyzdžiui šalių pristatymų dieną)“ (V2).

Kitas svarbus aspektas – reguliarus, aiškus ir prieinamas bendravimas su tėvais. V3 mokytojo nuomone “bendradarbiavimą su užsieniečių vaikų šeimomis būtų galima pagerinti stiprinant reguliarų ir aiškų bendravimą, pasitelkiant vertėjus arba rašytinę komunikaciją, kad informacija būtų suprantama visiems. Svarbu organizuoti susitikimus ir konsultacijas, kuriose tėvai galėtų aptarti mokinio pažangą, sunkumus ir pagalbos poreikius. Taip pat naudinga būtų informacinė medžiaga ir gairės tėvams, supažindinančios su mokyklos tvarka, ugdymo turiniu ir galimybėmis palaikyti mokymą namuose. Bendradarbiaujant atvirai ir nuosekliai galbūt kažkiek galima stiprinti mokinio integraciją, motyvaciją ir sėkmę pamokose. Tuo turi būti labai suinteresuotos visos pusės.”

Informantai mano, kad tėvų įsitraukimas yra labai individualus ir priklauso nuo tėvų motyvacijos, supratimo ir noro bendradarbiauti. Mokytojai pažymi, kad bendradarbiavimas su motyvuotais tėvais vyksta sklandžiai ir kad klasės vadovas ir mokyklos administracija gali atlikti reikšmingą vaidmenį šitame procese, suburdami bendruomenę bendroms iniciatyvoms. Kaip teigia informantas N1 „tai labai individualus klausimas. Jei tėvai – motyvuoti, rūpestingi ir supratingi, jie drąsiai skambina klasės vadovams, mokytojams, mokinio pagalbos specialistams, ieško sprendimų, konsultuojasi. Mano nuomone mokyklos turi pakankamai daug pagalbos įrankių ir priemonių“. N3 informanto nuomone „čia jau gal labiau klasės vadovas, mokyklos administracija, galėtų telkti tėvus bendruomenės veikloms ir labiau įtraukti į mokyklos gyvenimą“.

Subkategorija „Bendradarbiavimo su tėvais patirtys“. Ši subkategorija išryškina informantų bendradarbiavimo su tėvais patirtis. „Nors mokykloje yra organizuojami klasės tėvų

susirikimai, Tėvų dienos, bet man, kaip klasės vadovei, daugiausiai tenka bendrauti su tėvais individualiai dėl mokinių elgesio taisyklių pažeidimų, o ne kalbėtis apie mokymosi sunkumus. Turiu patirtį, apie darbą su vaiku grįžusiu iš Anglijos, su tėvais kaip klasės vadovė bendravau po kelis kartus per savaitę. Tėvai domėjosi mokinio emocine būseną, mokymosi sunkumais, socializacijos klausimais (pvz. kaip išpirkti vaikui maistą valgykloje), dėl logopedo pagalbos vaikui“ (N2).

S2 informantas teigia, kad „su užsieniečių vaikų tėvais bendraujama pagal poreikį. Susitinkame mokymo proceso pradžioje, išsiaiškiname esamą situaciją, aptariame lūkesčius. Mokslo metų eigoje susitinkame aptarti pažangos arba kylančias problemas, ieškoti jų sprendimų būdų“.

Visai kitokia informanto V3 patirtis: „su tėvais bendrauti teko mažai, nes neturiu auklėjamosios klasės. Esu bendravusi su viena romų tautybės šeima. Situacija sudėtinga, nes šeima grįžusi iš Anglijos, tai mokinės moka romų ir anglų kalbą. Nei lietuviškai, nei rusiškai nekalba. Kalbama su tėvais apie sėkmingesnę integraciją, kad kiekvienas mokinys pasiektų bent minimalią pažangą“.

Subkategorija „Bendradarbiavimo su tėvais privalumai“. Ši subkategorija išryškina, kaip bendravimas su tėvais prisideda prie sėkmingesnės vaikų integracijos mokykloje.

Kaip teigia informantas N2 „<...> vaikas greičiau integruojasi į visuomenę, greičiau perpranta pasikeitusią mokymosi sistemą, mokyklos tvarką. Svarbiausia sumažėja mokiniui stresas, palengvėja adaptacinis laikotarpis, kai jis kuo anksčiau išsiaiškina informaciją apie laukiamus, galimus pokyčius ir kitus jam gal kartais ir keistus klausimus, neramumus“. V2 informanto teigimu „tėvai paprastai labai motyvuoti ir dėkingi už informaciją apie vaikų pažangą. Jie stengiasi labiau bendradarbiauti, kai gauna aiškią, suprantama kalba pateiktą informaciją“, „<...>privalumas tai, kad tiesiogiai veikia mokinio integraciją, motyvaciją ir socialinę gerovę mokykloje“ (L3). „Šis bendravimas padeda geriau suprasti mokinio namų aplinką, tėvų lūkesčius, leidžia geriau pritaikyti ugdymo turinį konkrečiam mokiniui, padeda jam lengviau adaptuotis naujoje aplinkoje“ (S2)

S3 informanto nuomone sėkmingas bendravimas su tėvais padeda geriau pažinti vaiko gyvenamąją aplinką „<...> geriau suprantame iš kokios aplinkos atvyko mokinys. Kokioje aplinkoje dabar gyvena. Ko mums tikėtis bendraujant su mokiniu, taip pat labiau suprantami tėvų lūkesčiai“.

Apibendrinant šią kategoriją, galima teigti, kad bendravimas su tėvais prisideda prie sėkmingesnės vaikų integracijos. Su užsieniečių vaikų tėvais dažniausiai bendrauja klasių vadovai. Dėl kalbos barjero, pasirenkamos individualaus bendravimo formos. Mokyklos stengiasi įtraukti tėvus ir į bendras mokyklos veiklas, mokyklose organizuojamus renginius, tačiau kol kas bendradarbiavimas nėra pakankamas.

3.8. Institucinė ir savivaldybės pagalba

15 lentelė. Institucinė ir savivaldybės pagalba

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Institucinė ir savivaldybės pagalba	Savivaldybės teikiama pagalba mokykloms	<...> Konkrečios pagalbos nebuvo gauta, tik labiau atkreiptas dėmesys kokiomis Bendrųjų planų nuostatomis vadovautis (N1, V1), „ <...> Konkrečios pagalbos negauta. Siūlyta skambinti į mokyklas, turinčias praktikos ir patiems spęsti problemas (S1) „priedas už užsieniečių (ne daugiau nei 2 metus) mokymą“ (L1).
	Papildomų resursų poreikis	„<...> Reikalingos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtos gairės (kalbos mokymosi vadovas ar panaši priemonė“ (V1). <...> Reiktų skirti mokinio padėjėjus, todėl reikalingas papildomas savivaldybės finansavimas (L1). „Gal visai neblogai būtų mokytojai padėjėjai užsieniečiams vaikams, bent pirmus tris mėnesius, o gal ir pirmam pusmečiui. Manau, mokiniai greičiau įgytų mokėjimo mokytis įgūdžių, prisitaikytų prie naujos mokymosi ir vertinimo sistemos“ (N2). „Reiktų dalykų mokytojų, gebančių kalbėti anglų kalba ir galinčių savo dalyką dėstyti angliškai, arba organizuoti nemokamus anglų kalbos kursus mokytojams“ (S1). „<...> Turėtų turėti mokymo priemones (kiekvienas – asmeninį planšetinį kompiuterį naudojimui pamokose) (V1).

Subkategorija „Savivaldybės teikiama pagalba mokykloms“ svarbi tuo, kad atskleidžia, kokią pagalbą teikiama mokykloms integruojant užsieniečius vaikus. Informantų teigimu savivaldybės švietimo skyrius mokykloms integruojant užsieniečius vaikus pagalbos neteikia: <...> konkrečios pagalbos nebuvo gauta, tik labiau atkreiptas dėmesys kokiomis Bendrųjų planų nuostatomis vadovautis (N1, V1), „ <...> konkrečios pagalbos negauta. Siūlyta skambinti į mokyklas, turinčias praktikos ir patiems spęsti problemas (S1). L1 informantas akcentavo mokamą „priedą už užsieniečių (ne daugiau nei 2 metus) mokymą“.

Subkategorija „Papildomų resursų poreikis“. Subkategorija padeda išsiaiškinti kokių papildomų resursų reiktų mokykloms integruojant imigrantus vaikus. Pirmiausiai akcentuojamas mokymosi gairių poreikis „<...> reikalingos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtos gairės (kalbos mokymosi vadovas ar panaši priemonė“ (V1).

L1 informanto nuomone, imigrantams vaikams reiktų skirti mokinio padėjėjus, todėl reikalingas papildomas savivaldybės finansavimas. N1 informantas teigia, kad „trūksta mokinio padėjėjų, gebančių kalbėti anglų kalba, kurie būtų skiriami tik darbui su iš užsienio atvykusiais mokiniais“. „Gal visai neblogai būtų mokytojai padėjėjai užsieniečiams vaikams, bent pirmus tris mėnesius, o gal ir pirmam pusmečiui. Manau, mokiniai greičiau įgytų mokėjimo mokytis įgūdžių, prisitaikytų prie naujos mokymosi ir vertinimo sistemos“ (N2).

Akcentuojamas ir mokytojų, gebančių komunikuoti anglų kalba poreikis „reikėtų dalykų mokytojų, gebančių kalbėti anglų kalba ir galinčių savo dalyką dėstyti angliškai, arba organizuoti nemokamus anglų kalbos kursus mokytojams“ (S1).

Mokytojai akcentuoja, kad užsieniečių vaikų ugdymas yra papildomas krūvis mokytojui, todėl už papildomą darbą turėtų būti atlyginta. V2 informantas teigia, kad „mokytojui tenka didelis papildomas krūvis integruojant užsieniečius vaikus, tačiau papildomas apmokėjimas už užsieniečių vaikų ugdymą yra nedidelis“, „šiuo metu už darbą su užsieniečiais mokami maži pinigai, o atsakomybė didelė“ – teigia S2 informantas.

Informantas V1 mato būtinybę imigrantų vaikus aprūpinti mokymo priemonėmis „<...> turėtų turėti mokymo priemones (kiekvienas – asmeninį planšetinį kompiuterį naudojimui pamokose). Tai parodo papildomą finansavimo poreikį.

Apibendrinant galima teigti, kad užsieniečių vaikų integracija mokyklose šiuo metu iš esmės grindžiama pačių mokyklų iniciatyva ir mokytojų pastangomis.

3.9. Gerosios praktikos ir integracijos tobulinimas

16 lentelė. Gerosios praktikos ir integracijos tobulinimas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Gerosios praktikos ir integracijos tobulinimas	Gerosios praktikos mokyklose	„<...> Aktyvus dalyvavimas mokyklos organizuojamuose renginiuose, neformaliojo švietimo užsiėmimų, namų darbų klubo lankymas“ (L1) „Pasiteisinęs metodas - visapusiška mokinio įtrauktis“ (V1) „Turėjome mokinę iš Šiaurės Airijos, kuriai, dar būnant užsienyje ir dar planuojant grįžti į Lietuvą, jau buvo teikiamos lietuvių kalbos konsultacijos (savanoriškai) ir nuotoliu jau bendravo su savo būsima klase. Atvykus į Lietuvą ir į mūsų mokyklą, jai buvo daug paprasčiau adaptuotis“ (N1) „Vietos ūkininkas įkurdinęs 2 šeimas iš Ukrainos savo kaimo turizmo sodyboje, domėjosi ugdymo pasiekimais, pagalbos poreikiu, vežė vaikus pas medikus (S1).
	Integracijos tobulinimas	„Būtinasis bendradarbiavimas su mokyklomis, turinčiomis ir galinčiomis pasidalinti geraisiais imigrantų integracijos pavyzdžiais“ (S1). „<...> Svarbu, kad užsieniečių vaikai kuo anksčiau pradėtų mokytis kalbos, bet kartu išlaikytų galimybę puoselėti savo gimtąją kalbą. Reikia daugiau specialistų, gebančių dirbti su dvikalbiais ar daugiakalbiais vaikais“ (L1). „Užsieniečių mokinių įtrauktis į ugdymą turėtų vykti palaipsniui, pradėdant nuo meninės pakraipos dalykų iki sudėtingesnių, reikalaujančių kalbos išmanymo“ (V1).
	Rekomendacijos švietimo politikos formuotojams	„Siūloma didesnę dėmesį skirti imigrantų vaikų ugdymui, parengiant metodinę medžiagą mokytojams. Sustiprinti metodinę pagalbą pedagogams, tikslingų mokymų organizavimas mokytojams apie darbą mišriose klasėse su kalbos barjerą turinčiais mokiniais. Užtikrinti, kad visos mokyklos galėtų naudotis bendromis gairėmis ir praktiniais darbo įrankiais dirbdami su užsieniečiais“ (S2).

		<p>„Rekomenduočiau daugiau dėmesio skirti metodinės ir praktinės pagalbos parengimui mokytojams, dirbantiems su užsieniečių mokiniais <...> (V3).</p> <p>„<...> Organizuoti mokymus apie kalbinės integracijos metodus ir tarpkultūrinį ugdymą“ (V3), „organizuoti mokymus kaip konkrečios klasės mokymo programą pritaikyti užsieniečių vaikų ugdymui“ (S3),</p> <p>„Pasigendu mokytojų kvalifikacijos kėlimo seminarų įtraukiojo ugdymo srityje“ (N3).</p> <p>„ Suteikti mokytojams galimybę dalintis patirtimi tarp mokyklų“ (L1).</p> <p>„Švietimo politikos formuotojams siūlyčiau stiprinti užsieniečių vaikų integracijos programas, skatinti bendradarbiavimą tarp mokyklų ir dalijimąsi gerąja patirtimi“ (S1).</p>
--	--	--

Subkategorija „Gerosios praktikos mokyklose“ leidžia identifikuoti gerąsias mokyklų praktikas ir patirtis integruojant imigrantus vaikus. L1 informanto teigimu pasiteisino imigrantų integravimas į mokyklos neformaliojo švietimo veiklas: „<...> aktyvus dalyvavimas mokyklos organizuojamuose renginiuose, neformaliojo švietimo užsiėmimų, namų darbų klubo lankymas“. V1 informanto teigimu „pasiteisinęs metodas - visapusiška mokinio įtrauktis“.

N1 informantas pasidalijo patirtimi apie mokyklos ir būsimos mokinės bendravimą dar prieš atvykstant į Lietuvą: „turėjome mokinę iš Šiaurės Airijos, kuriai, dar būnant užsienyje ir dar planuojant grįžti į Lietuvą, jau buvo teikiamos lietuvių kalbos konsultacijos (savanoriškai) ir nuotoliu jau bendravo su savo būsima klase. Atvykus į Lietuvą ir į mūsų mokyklą, jai buvo daug paprasčiau adaptuotis“.

Į bendradarbiavimą su mokykla įtraukiami ir ukrainiečius priglaudę gyventojai. „Vietos ūkininkas įkurdinęs 2 šeimas iš Ukrainos savo kaimo turizmo sodyboje, domėjosi ugdymo pasiekimais, pagalbos poreikiu, vežė vaikus pas medikus (S1).

Subkategorija „Integracijos tobulinimas“ apibendrina siūlomas integracijos tobulinimo formas.

Informantai pateikė savo nuomonę, kaip reiktų tobulinti integracijos procesą mokyklose. S1 informantas mano, kad „būtinasis bendradarbiavimas su mokyklomis, turinčiomis ir galinčiomis pasidalinti geraisiais imigrantų integracijos pavyzdžiais“.

Akcentuojamas poreikis kuo anksčiau mokytis užsieniečių vaikus lietuvių kalbos: „<...> svarbu, kad užsieniečių vaikai kuo anksčiau pradėtų mokytis kalbos, bet kartu išlaikytų galimybę puoselėti savo gimtąją kalbą. Reikia daugiau specialistų, gebančių dirbti su dvikalbiais ar daugiakalbiais vaikais“ (L1).

V1 informantas mano, kad „užsieniečių mokinių įtrauktis į ugdymą turėtų vykti palaipsniui, pradėdant nuo meninės pakraipos dalykų iki sudėtingesnių, reikalaujančių kalbos išmanymo“.

Subkategorija „Rekomendacijos švietimo politikos formuotojams“ apibendrina informantų rekomendacijas, skirtas švietimo politikos formuotojams.

Apibendrinant informantų atsakymus, matoma, kad mokytojams labai trūksta pagalbos, darbui su užsieniečiais vaikais: „siūloma didesnę dėmesį skirti imigrantų vaikų ugdymui, parengiant metodinę medžiagą mokytojams. Sustiprinti metodinę pagalbą pedagogams, tikslingų mokymų organizavimas mokytojams apie darbą mišrioje klasėje su kalbos barjerą turinčiais mokiniais. Užtikrinti, kad visos mokyklos galėtų naudotis bendromis gairėmis ir praktiniais darbo įrankiais dirbdami su užsieniečiais“ (S2). „Rekomenduočiau daugiau dėmesio skirti metodinės ir praktinės pagalbos parengimui mokytojams, dirbantiems su užsieniečių mokiniais <...> (V3).

Pasigendama tikslingų seminarų, mokymų mokytojams, dirbantiems su imigrantais vaikais. Siūloma „<...> organizuoti mokymus apie kalbinės integracijos metodus ir tarpkultūrinį ugdymą“ (V3), „organizuoti mokymus kaip konkrečios klasės mokymo programą pritaikyti užsieniečių vaikų ugdymui“ (S3), „pasigendu mokytojų kvalifikacijos kėlimo seminarų įtraukiojo ugdymo srityje“ (N3).

„Švietimo politikos formuotojams siūlyčiau stiprinti užsieniečių vaikų integracijos programas, skatinti bendradarbiavimą tarp mokyklų ir dalijimąsi gerąja patirtimi“ (S1).

Savivaldybės mastu, siūloma organizuoti mokyklų komandų, turinčių užsieniečius vaikus, susitikimus, kuriuose būtų dalijamasi gerąja patirtimi „ suteikti mokytojams galimybę dalintis patirtimi tarp mokyklų“ (L1).

Apibendrinant šią kategoriją galima teigti, kad mokyklose yra gerų integracijos pavyzdžių, todėl reiktų skatinti mokyklų bendradarbiavimą ir dalijimąsi gerąja patirtimi.

Empyrinio tyrimo rezultatai rodo, kad užsieniečiai mokiniai Jonavos rajono savivaldybės įstaigose ugdomi bendrosiose klasėse kartu su bendraamžiais mokiniais. Išryškėja probleminis aspektas – skirtingų mokinių grupių suvienodinimas, kuris ne visada atliepia individualius mokinių ugdymosi poreikius. Ugdymas organizuojamas lietuvių kalba. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduriama savivaldybės švietimo įstaigose kalbos barjeras, kultūriniai iššūkiai, mokymo(si) priemonių trūkumas, ugdymo programų skirtumai, skirtingas kalbų mokėjimo lygis, vieningų metodinių rekomendacijų stoka, nepakankamas mokytojų pasirengimas.

Tyrimas taip pat atskleidė skirtingus užsieniečių vaikų integracijos ypatumus priklausomai nuo jų kilmės šalies. Iš Ukrainos atvykusiems mokiniams sudėtingiau komunikuoti anglų kalba, todėl išryškėja bendravimo su bendraamžiais sunkumai, nes vietiniai mokiniai

dažniausiai nemoka rusų kalbos. Dėl gausesnės ukrainiečių mokinių bendruomenės taip pat pastebimos šių mokinių uždaro ir atsiskyrimo nuo klasės kolektyvo tendencijos. Iš Vakarų Europos šalių atvykę mokiniai paprastai lengviau komunikuoja anglų kalba, nors jų anglų kalbos gramatikos pasiekimų lygis skirtingas. Šiems mokiniams lengviau sekasi bendrauti su bendraamžiais, mokytojais. Šiems mokiniams sunkiai suvokiami reikalavimai: atlikti namų darbus, pamokose turėti reikiamas mokymo priemones.

Sėkmingą integraciją skatinančios priemonės: individualių ugdymo planų parengimas, ugdymo turinio pritaikymas, adaptacinio laikotarpio skyrimas, individualios pažangos stebėjimas, pagalbos mokiniui specialistų teikiamos konsultacijos, mokinių mentorių, mokinio padėjėjų pagalba, mokinių įtraukimas į neformaliojo švietimo veiklas, bendravimas su tėvais.

IŠVADOS

1. Pastaraisiais metais išaugęs užsieniečių vaikų skaičius, rodo būtinybę kryptingai stiprinti švietimo institucijų pasirengimą dirbti su kultūriniu ir kalbiniu požiūriu įvairiomis mokinių grupėmis. Nors nacionaliniu lygmeniu numatytos kryptys ir rekomendacijos atliepia pagrindinius integracijos poreikius, įgyvendinimo lygmenyje išryškėja nevienodas institucijų pasirengimas, atvykusiems mokiniams taikomos tos pačios integracijos priemonės, trūksta metodinių rekomendacijų, mokymo priemonių, finansinių išteklių. Tai leidžia teigti, kad švietimo sistemos reakcija į migracijos iššūkius nėra pakankamai nuosekli ir sisteminė, o mokykloms tenka pačioms prisiimti pagrindinę integracijos našta.

2. Gerosios Europos ir Lietuvos praktikos analizė patvirtino, kad efektyviausia imigrantų vaikų integracija pasiekama taikant kompleksines, į mokinio poreikius orientuotas strategijas, kuriose derinamas kalbinis, kultūrinis ir socialinis kontekstas. Tarptautinė patirtis rodo, kad valstybinės kalbos mokymas, mokymosi pagalba, kultūrinė integracija, savalaikė ir veiksminga psichologinė pagalba ir mokytojų profesinės kompetencijos stiprinimas yra esminiai sėkmingo ugdymo veiksniai. Šios priemonės ypač veiksmingos tada, kai yra įtvirtinamos kaip visos mokyklos strategija, o ne pavienių pedagogų iniciatyvos, taip užtikrinant tvarią ugdymo kokybę.

3. Atliktas empirinis tyrimas Jonavos rajono savivaldybės švietimo įstaigose atskleidė, kad pagrindiniai imigrantų vaikų ugdymo iššūkiai susiję su lietuvių kalbos nemokėjimu, ugdymo programų skirtumais, psichologiniais adaptacijos sunkumais ir kultūrinių skirtumų suvokimu. Pedagogai pabrėžia, kad mokinių edukaciniai poreikiai dažniausiai yra daugialypiai, o papildomos ugdymo organizavimo priemonės reikalauja didelių laiko ir žmogiškųjų išteklių. Tyrimo duomenys rodo, kad ypač trūksta metodinių priemonių, lietuvių kalbos kaip antrosios kalbos mokymo priemonių (esamos priemonės skirtos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams), tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo procesą. Taigi, savivaldybės mokyklų patirtis patvirtina teorinėje dalyje išryškėjusias tendencijas.

4. Jonavos rajono švietimo įstaigose taikomos gerosios praktikos rodo, kad sistemingai planuojamos ir mokyklos mastu koordinuojamos integracijos priemonės reikšmingai prisideda prie sėkmingesnio užsieniečių vaikų ugdymo. Išryškėjo veiksmingi sprendimai: mokiniai ugdomi kartu su bendraamžiais, lietuvių kalbos mokymui skiriamos individualios arba grupinės konsultacijos, ugdymo turinys pritaikomas pagal mokinio gebėjimus, atvykusiam mokiniui skiriamas adaptacijos laikotarpis, teikiamos pagalbos mokiniui specialistų konsultacijos. Šios praktikos leidžia teigti, kad mokyklos, kurios ugdymo procese vadovaujasi integracijos nuoseklumo ir įtraukties principais,

sugeba kurti mokiniams palankią aplinką, skatinančią tiek mokymosi pasiekimų augimą, tiek socialinę gerovę.

REKOMENDACIJOS

1. Bendrojo ugdymo mokyklų administracijai:

1.1. Stiprinti mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų, mokyklos administracijos kompetencijas daugiakultūrės aplinkos kūrimo ir įtraukties srityje, organizuojant mokymus, kvalifikacijos tobulinimo renginius.

1.2. Gerinti lietuvių, kaip valstybinės kalbos mokymo kokybę, skiriant daugiau ugdymo plano valandų individualioms konsultacijoms.

1.3. Plėtoti kryptingą mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą, parengiant aiškias tėvų įtraukimo į mokyklos gyvenimą strategijas ir jų įgyvendinimo priemones.

2. Jonavos rajono savivaldybės Švietimo skyriui:

2.1. Organizuoti kvalifikacijos tobulinimo renginius įtraukties, tarpkultūrinės komunikacijos ir bendradarbiavimo temomis, stiprinti mokytojų psichologines ir kalbines kompetencijas.

2.2. Skatinti bendradarbiavimą tarp ugdymo įstaigų ir kitų institucijų, užtikrinant gerosios patirties sklaidą ir paramą mokykloms, ugdančioms imigrantus vaikus.

2.3. Atsižvelgiant į mokyklų poreikius, finansuoti mokinio padėjėjų etatų steigimą mokyklose, kuriose ugdomi iš užsienio atvykę vaikai.

3. Nacionalinei švietimo agentūrai:

3.1. Parengti aiškias mokomųjų dalykų metodikas, skirtas darbui su kitakalbais vaikais bendrojo ugdymo pamokose.

3.2. Inicijuoti kvalifikacijos tobulinimo renginius, mokymus, ilgalaikes programas, orientuotas į mokytojų pasirengimą dirbti daugiakalbėje aplinkoje.

3.3. Kurti ir diegti inovatyvias mokymo priemones, pritaikytas vaikų imigrantų vaikų ugdymosi poreikiams.

ŠALTINIAI

Aydin Bal & Aaron B. T. Perzigian. Evidence-based Interventions for Immigrant Students Experiencing Behavioral and Academic Problems: A Systematic Review of the Literature, 2013

Bagdonaitė, J. Reemigracija Lietuvoje XXI a.: švietimo sistemos parengtis priimti grįžtančių šeimų vaikus. *Scientific research in education.*, 3, 6-15. 2020

Bartkevičienė A. & Raudeliūnaitė R. „Imigrantų, atvykusių iš ne Europos Sąjungos šalių, integracijos priemonių poreikis Lietuvoje“. *Socialinis darbas*, 2012, t. 11, Nr. 2, pp. 341-354.

Bečys, A., & Kvieskienė, G. Švietimo darbuotojų tobulinimas, siekiant pilietinės brandos ir migrantų integracijos. *Socialinis ugdymas*, 59(1). 2023

Bespalovaitė, L. Migracijos iššūkiai ir jų valdymas Europos Sąjungoje 2021 m.: Lietuvos atvejis (Doctoral dissertation). 2022

Bilbokaitė R., & Bilbokaitė-Skiauterienė I. Globalūs iššūkiai kaip švietimo organizacijų vadovų globalias kompetencijas įgalinantys veiksniai. *Acta Paedagogica Vilnensia.*, 53, 144-162. 2024

Bylaitė-Šalavėjienė D. Ukrainiečių pabėgėlių mokinių potencialo atskleidimas Lietuvos mokyklose – iššūkiai ir atviresnės visuomenės galimybės. *Socialinis ugdymas / Social education* 2023, t. 59, Nr. 1, p. 85–87 / Vol. 59, No. 1, pp. 85–87, 2023

Budginaitė, I. ir Mašidlauskaitė, R. Ar laukiami diasporos vaikai Lietuvoje? Tėvų ir mokytojų patirtys. *Politologija* 2(78), 94-128. 2015

Čepeliauskaitė, G. Efektyvios imigrantų integracijos politikos analizė Lietuvoje: patirtis ir problemos. *Viešojo politika ir administravimas*, 17(3), 421-438. 2018

Čėsniienė J., & Slušnienė G. Ikimokyklinio amžiaus imigrantų vaikų socialinė adaptacija ir taikomi pagalbos būdai Klaipėdos miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose. *Studijos–verslas–visuomenė: dabartis ir ateities įžvalgos: tarptautinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys*, 8, 45-55. 2023

Dičienė A., Bartuševičienė V.. Iš emigracijos grįžusių vaikų mokymosi problemų analizė. www.utenos-kolegija.lt/upload/file_manager/Visuomenei/Izvalgos/2022

Devynioliktoji Lietuvos Respublikos vyriausybės programa. 2024 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d4b57910b89711efbb3fe9794b4a33e>

Dvidešimtoji Lietuvos Respublikos vyriausybės programa. 2025 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/24290d0099f611f0bb51b0620d4bdb93>

<https://123.emn.lt>

<https://education.ec.europa.eu/lt/focus-topics/improving-quality/inclusive-education/migrants-and-refugees>

Eurydice. (2019). Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe. Luxembourg: Publications Office of the EU.

Europos politikos gairės. 2022 m. kovo 22 d.

Gornik B. The principles of child-centered migrant integration policy: Conclusions from the Literature 531-542. 2020

Herzog-Punzenberger, B., Altrichter, H., Brown, M. et al. (2020) Teachers responding to cultural diversity: case studies on assessment practices, challenges and experiences in secondary schools in Austria, Ireland, Norway and Turkey. *Educ Asse Eval Acc* 32, 395–424, as seen at: <https://doi.org/10.1007/s11092-020-09330-y>

Imigrantų ir pabėgėlių integracija į nacionalines švietimo sistemas atskirose Europos valstybėse. Analitinė apžvalga. https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=444912022

<https://increaplus.eu/wp-content/uploads/2022/10/InCrea-Methodological-Material-LT.pdf>

Jalusic V., Bajt V. A paradigm shift framed by a crisis: recent debates on immigration and integration in six Eu Countries. 2020

Karaša D., Čiegis R. Migracijos priežastys, tendencijos ir pasekmės. <https://doi.org/10.15181/rfds.v30i1.2032> 2020

Klimčiauskaitė-Janavičienė, A. Pirmieji karo Ukrainoje metai–ukrainiečių pabėgėlių vaikų ugdymo modelių Europoje apžvalga. *Social Education/Socialinis Ugdymas*, 60(2). 2023

Kirelienė I. Imigracija Lietuvoje: migracinių tikslų įvairovė. 2020

Lapinskaitė, A. Karo įvykių poveikio vaikų psichikos sveikatai tyrimas (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.). 2024

Lietuva 2050. Gairės ateities iššūkiams atspariai migrantų integracijos sistemai kurti. 2025

Lietuvos statistikos departamentas (2025). Prieiga <https://osp.stat.gov.lt>

Migracijos metraščiai. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai/>

Migrantų integravimas bendrojo ugdymo mokyklose. <https://www.nsa.smsm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Migrantu-integravimas.pdf>

https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodol.pdf

Nazaruk S., Budnyk O., Ruszkowska M., Dąbrowska I., Sokołowska B., & Tkachuk T. Opening Polish Schools to Ukrainian Refugee Children and Providing Them with Spiritual Support: Survey Results. *Religions*, 15(6), 651. 2024

Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos parašas (2005 m. ir paskesni jo pakeitimai)

Özlem Yüksek Telsaç, Savaş Karagöz , Cüneyt Telsaç. The Educational Problems of Migrant Children: Findings and Recommendations, 2022 <https://dergipark.org.tr>

Pagalba pabėgėliams. Jų socialinė integracija. Valstybės kontrolės audito grupės išankstinio tyrimo ataskaita. <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/Download/4483>

Prymakova V. Pedagogical conditions of adaptation of ukrainian children–internally displaced persons to living and studying in Lithuania. 2023

Projekto „Nacionalinio integracijos vertinimo mechanizmo“ (NIEM) 2022 m. nacionalinė ataskaita. https://www.diversitygroup.lt/wpcontent/uploads/2022/04/NIEM_Evaluation-II_National-report_LT_final4-1.pdf

Rupšienė L. Kokybinių tyrimų rinkimo metodologija, 2007

Staneva Z., Tsvetkova I., Vatavu M. C., & Ailinciai A. Regioniniai įtraukties iššūkiai. 2022

Skučienė D., Poškus Ž., Kazakevičiūtė B. Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje. 2022 Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika 2022, vol. 25, pp. 37–49 DOI: <https://doi.org/10.15388/STEP.2022.45>

Švietimo informacinė valdymo sistema, Prieiga <https://www.svis.smm.lt>

Tkachuk, A., Kostrykina, S., & Janeliūnas, T. Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje. https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v01_Ukrainian-report_Janeliunas_LT_A4.pdf 2023

<https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Migrantu-integravimas.pdf>.)

2023-2024 ir 2024 -2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai. 10 priedas

Žydžiūnaitė V., Sabaliauskas S. Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai, 2017